

3—5 november

Debatter m. m.

Onsdagen den 3 november

	Sid.
Svar på frågor av:	
herr Nilsson i Östersund ang. den planerade televerkstaden i östersundsområdet	5
herr Börjesson i Falköping ang. ett ryskt fartygs grundstötning i Stockholms skärgård	6
herr Björkman ang. statsbidrag till ombyggnad av invalidbilar i samband med omläggningen till högertrafik	7
herr Lorentzon ang. högsta tillåtna motorstyrka för invalidmopeder	7
herr Andersson i Örebro ang. verksamheten vid statens järnvägars huvudverkstad i Örebro	8
herr Hamrin i Kalmar ang. användningen av utomplansbestäm- melse	10
herr Karlsson i Huddinge ang. krediter för genomförande av bostadsbyggnadsprogrammet för storstockholmsområdet	11
herr Sjöholm ang. normalbeloppen för existensminimum	12
herr Hyltander ang. förhindrande av att utrustning för handikappade utmätas	14
fru Torbrink ang. föreslagen förläggning till Växjö av en blivande universitetsfilial	16
herr Sjönell ang. den utländska arbetskraftens förhållanden	17
Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 145, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 8 § tulltaxeförordningen, m. m. (forts.)	18
Tillhandahållande av valsedlar på postanstalter	50
Rösträtt för utlandssvenskar	51
Bestridande med statsmedel av kostnader för distribution av valsedlar	57

	Sid.
Ändring i lagen om val till riksdagen m. m.	59
Örlogsfartyget Älvsnabbens ersättande med ett mäss- och utställningsfartyg	64
Information angående det statliga pensionssystemet	65
Uppvärmningen av bostadslägenheter	66
Antalet ledamöter i giftnämnden	67
Interpellationer av:	
fru Kristensson ang. tillgången på tandläkare	67
herr Lassinantti ang. gränshandeln med Finland	68
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Johansson i Skärstad ang. postverkets service på landsbygden	70
herr Jonasson ang. ersättning till idrottsföreningar för inkomstbortfall vid beskattning av bingovinster	70
herr Holmberg ang. arrendeavgifterna för sommarstugetomter ..	70

Fredagen den 5 november

Svar på interpellationer av:	
herr Nordgren ang. viss översyn av lotterivinstbeskattningen ..	71
herr Jönsson i Ingemarsgården ang. beskattningen av bingovinster	72
Interpellation av herr Wiklund ang. en kommunal informations- och konsultationsverksamhet rörande angelägenheter av social eller mera personlig art	74
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Berglund ang. kanaltrafikutredningens arbete	76
herr Sjöholm ang. relegation som korrekationsmedel	76

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 3 november

<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 32, ang. införande av rätt att avlämna valsedel i vallokal utanför hemorten	50
— nr 33, ang. möjlighet att begagna olikfärgade valsedlar	50
— nr 34, ang. tillhandahållande av valsedlar på postanstalter ...	50
— nr 35, ang. avskaffande av konkurshindret för kommunal valbarhet och behörighet	51
— nr 36, ang. ändrade regler om valbarhet till kommuns styrelse och nämnder	51
— nr 37, ang. rösträtt för utlandssvenskar	51
— nr 38, ang. bestridande med statsmedel av kostnader för distribution av valsedlar	57

	Sid.
<i>Konstitutionsutskottets</i> memorial nr 39, ang. vissa vilande förslag till ändringar i grundlagarna	59
— utlåtande nr 40, ang. ändring i lagen om val till riksdagen m. m.	59
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 141, ang. rekryteringen av värnpliktigt och reservanställt befäl.....	64
— nr 142, om örlogsfartyget Älvsnabbens ersättande med ett mäss- och utställningsfartyg.....	64
— nr 143, om information angående det statliga pensionssystemet	65
— nr 144, om en förteckning över all statlig personal.....	66
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 55, ang. tillvaratagande av den enskildes rätt vid försäkringsdomstolen	66
— nr 56, ang. uppvärmningen av bostadslägenheter	66
— nr 57, ang. det pensionsgrundande underlaget för ATP	67
— nr 58, ang. återkallande av anmälan om undantagande från ATP.....	67
— nr 59, ang. antalet ledamöter i giftnämnden.....	67
— nr 60, ang. översyn av kungörelsen om avlöning m. m. till civilförsvarspliktiga samt ang. reseersättning vid tjänstgöring inom civilförsvaret.....	67

Fredagen den 5 november

Val av fullmäktig i riksbanken jämte suppleant	71
Val av ordförande i riksgäldsfullmäktige jämte suppleant	71

Onsdagen den 3 november

Kl. 10.00

§ 1

Svar på fråga ang. den planerade televerkstaden i östersundsområdet

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Nilsson i Östersund har frågat mig om jag är i tillfälle att närmare redogöra för hur långt förberedelserna fortskridit beträffande den planerade televerkstaden i östersundsområdet och i så fall vid vilken tidpunkt nämnda verkstad beräknas komma i gång.

I proposition 1963: 114 angående samordning och rationalisering av underhåll av telemateriel inom krigsmakten förutsattes, att en verkstad för detta ändamål skulle etableras i östersundsområdet. Ifrågavarande verkstad avsågs innesluta dels sektorteleverkstad för flygvapnet och dels en för krigsmakten gemensam televerkstad. Uppbyggnaden av verkstaden angavs skola ske från mitten till slutet av 1960-talet.

Jag vill gärna begagna detta tillfälle att bekräfta, att de huvudlinjer som ingick i 1963 års riksdagsbeslut alltså gäller. Däri inkluderar jag också planerna på en televerkstad i östersundsområdet. Emellertid har av olika skäl en fördröjning inträtt vid genomförandet av detta riksdagsbeslut i sin helhet.

Som svar på frågan vilka förberedelser som vidtagits vill jag hänvisa till att försvarets arbetsgrupp för teleunderhåll (FATU) nyligen avlämnat sitt betänkande rörande regionala verkstäder för underhåll av telemateriel, vilka även de avses vara gemensamma för

samtliga försvarsgrenar. Remissbehandlingen avslutades den 1 oktober i år. Ärendet bereds för närvarande inom försvarsdepartementet. Den tilltänkta verkstaden i östersundsområdet berörs av detta förslag. Vidare har flygförvaltningen fr. o. m. budgetåret 1964/65 erhållit den personalförstärkning som förvaltningen ansett erforderlig för planeringen av den utbyggnad av sin verkstadskapacitet i östersundsområdet som aviserades i nämnda proposition.

Slutligen bereds inom försvarsdepartementet frågan om uppdrag till försvarets fabriksstyrelse att förbereda etableringen av en teleunderhållsverkstad i östersundsområdet, varvid styrelsen särskilt skall beakta samordningen med flygvapnets speciella verkstadsbehov. Jag räknar med att styrelsen kan erhalla detta uppdrag under den närmaste tiden.

Vidare anförde

Herr NILSSON i Östersund (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för försvarsdepartementet för svaret på min fråga. Jag betraktar detta svar som positivt, och jag noterar med tillfredsställelse att statsrådet bekräftar att verkstaden så småningom skall komma till stånd.

Det är värdefullt att få detta besked, därför att det vid något tillfälle i den lokala pressen sagts, att projektet är avsågat och att man inte kan hoppas på någon verkstad av detta slag i östersundsområdet. Lokalt följer vi helt naturligt denna fråga med största intresse. Vi ser projektet som ett led i den aktiva lokaliseringspolitik som bedrivs, bl. a. i vårt län.

När vi 1963 fick beskedet om denna

Svar på fråga ang. ett ryskt fartygs grundstötning i Stockholms skärgård

verkstad satte man inom den centrala verkstadsskolan i Östersund i gång med en ökad utbildning av telereparatörer med sikte på just denna verksamhet. Det är därför värdefullt att man får veta att de ynglingar som nu utbildas kommer att kunna beredas sysselsättning inom försvarets televerkstad i sitt hemlän.

Jag vill ännu en gång framföra mitt tack för svaret och säga, att jag tycker att denna för oss så viktiga fråga därigenom har förts ett steg närmare sin lösning.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 2

Herr talmannen meddelade, att herr Hamrins i Jönköping fråga angående åtgärder för att hjälpa värnpliktiga med svåra anpassningsproblem, och herr Johanssons i Skärstad fråga angående åtgärder mot pennalism icke komme att besvaras vid dagens sammanträde.

§ 3

Svar på fråga ang. ett ryskt fartygs grundstötning i Stockholms skärgård

Ordet lämnades på begäran till

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Börjesson i Falköping har frågat chefen för kommunikationsdepartementet om han vill lämna en redogörelse för omständigheterna kring den nyligen inträffade grundstötningen av ett ryskt fartyg i Stockholms skärgård samt bärgningen av detsamma.

Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Det sovjetiska passagerarfartyget Nadezjda Krupskaja grundstötte på kvällen den 25 september 1965 på inre svenskt territorialvatten vid Stora Höggarnsbank under färd från Stockholm till Leningrad. Fartyget framfördes vid

tillfället under ledning av svensk lots. Fartygets svenska representant har till sjöfartsstyrelsen meddelat att man håller styrelsen ansvarig för de skador som drabbat fartyget, dess last och passagerare. Styrelsen har avvisat skadeståndsanspråken under hänvisning till rättspraxis. Frågan om lotsen begått fel eller försummelse vid lotsningen prövas för närvarande av styrelsen.

Beträffande bärgningen av fartyget kan jag meddela att Sovjetunionens ambassad den 26 september i överensstämmelse med bestämmelserna i den s. k. tillträdeskungörelsen på diplomatisk väg begärde tillstånd för det statsägda bärgningsfartyget Ledokol-VI att gå in på svenskt territorialvatten för att bistå det grundstötta fartyget.

Sedan de militära myndigheterna förklarat att ur militär synpunkt något hinder inte förelåg för lämnande av tillstånd beviljades den sovjetiska framställningen i enlighet med tidigare praxis. I svaret till Sovjetunionens ambassad framhölls att de anvisningar som i särskilda hänseenden kunde komma att lämnas av svenska myndigheter skulle följas. Dessutom uttrycktes en förväntan att vid fall av svenskt fartygshaveri inom sovjetiska vatten motsvarande tillstånd måtte lämnas för en eventuell bärgningsaktion med svenska fartyg.

Bärgningsarbetet avslutades den 19 oktober då de båda sovjetiska fartygen lämnade svenskt territorialvatten.

Vidare anförde

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Jag ber att till hans excellens herr utrikesministern få fram-bära mitt tack för den utförliga redogörelsen för omständigheterna kring grundstötningen av det ryska fartyget Nadezjda Krupskaja samt bärgningen av detsamma. Jag tror att det var utomordentligt värdefullt för kammarens ledamöter att få denna redogörelse. Jag

Svar på fråga ang. statsbidrag till ombyggnad av invalidbilar i samband med omläggningen till högertrafik — Svar på fråga ang. högsta tillåtna motorstyrka för invalidmopeder

har ingenting att tillägga, utan vill bara kort och gott än en gång framföra mitt hjärtliga tack.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på fråga ang. statsbidrag till ombyggnad av invalidbilar i samband med omläggningen till högertrafik

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND, som yttrade:

Herr talman! Herr Björkman har till mig ställt en fråga angående statsbidrag till ombyggnad av invalidbilar i samband med omläggningen till högertrafik.

Som svar på herr Björkmans fråga vill jag erinra om att statens handikappråd redan haft överläggningar med högertrafikkommissionen om invalidbilarna och samtidigt meddelat att förslag rörande bl. a. denna fråga beräknas föreligga i mitten av november.

Vidare anförde

Herr BJÖRKMAN (h):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för det positiva svaret.

Flertalet bilar här i landet är vänsterstyrda och alltså redan byggda för högertrafik. Det betyder att bilförarna efter trafikomläggningen kommer att stiga ur sina bilar mot körbanan, och det kommer naturligtvis att innebära vissa risker. Men de som är rörelsehindrade och har invalidfordon bör stiga ur på högra sidan. Jag tycker då att det är rimligt att samhället svarar för de kostnader för byte eller ombyggnad av invalidfordonen som åsamkas invaliderna.

Jag är övertygad om att statsrådets

positiva svar kommer att hälsas med tillfredsställelse av dem som berörs av denna fråga.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på fråga ang. högsta tillåtna motorstyrka för invalidmopeder

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND, som yttrade:

Herr talman! Herr Lorentzon har frågat mig om jag överväger förslag om sådan ändring i gällande bestämmelser att de s. k. invalidmopederna tillåts att bli utrustade med starkare motor.

I mopedförordningen finns ingen direkt bestämmelse om högsta motoreffekt men det föreskrivs att motorns cylindervolym inte får överstiga 50 kubikcentimeter och att mopeden får vara konstruerad för en hastighet av högst 30 km/tim. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har i sina bestämmelser om typbesiktning av moped och i sina normer för typprovning av mopedmotor föreskrivit en högsta motoreffekt på en hästkraft, vilket man anser väl motsvara mopedförordningens bestämmelser. En invalidmoped kan ibland behöva större dragförmåga än en vanlig moped, men enligt vad jag inhämtat kan detta behov till väsentlig del tillgodoses genom de treväxlade invalidmopeder, som numera tillverkas. I avvaktan på erfarenheterna av dessa fordon och resultatet av de kontakter som företrädare för de rörelsehindrade tagit med väg- och vattenbyggnadsstyrelsen är jag inte nu beredd att ta ställning till frågan om behovet av ändrade bestämmelser.

Vidare anförde:

Svar på fråga ang. verksamheten vid statens järnvägars huvudverkstad i Örebro

Herr LORENTZON (k):

Herr talman! Den frågan jag ställt till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet är berättigad med tanke på de många handikappade som för sin framkomst utomhus är helt beroende av en invalidmoped. Dessa fordons motorstyrka får enligt vägtrafikförordningen vara högst en hästkraft. En så svag motor gör att det är svårt och i vissa fall omöjligt att forcera starkt lutande gator och vägar. De handikappade måste vid många tillfällen stanna sitt fordon i en backe och invänta hjälpande människor. Detta kan ha sina obehag i synnerhet under den kalla årstiden. Terrängförhållandena i exempelvis Norrland, Dalarna och Värmland kräver starkare motorer, om de handikappade helt skall kunna utnyttja sina fordon. Som jämförelse kan nämnas att dylika motorer i de övriga nordiska länderna och även i Tyskland — om de informationer jag fått är riktiga — har en styrka på en och en halv hästkraft.

De handikappades centralorganisation har vid flera tillfällen uppvakttat ansvariga myndigheter och hemställt om en sådan ändring av vägtrafikförordningen, att det blir möjligt att ge dessa motorer en större styrka. Det vore tacknämligt om denna fråga kunde lösas. Den har varit föremål för behandling i många år.

Nu säger chefen för kommunikationsdepartementet att vi skall få treväxlade invalidmopeder och att han därför inte är beredd att i dag ta ställning till frågan om behovet av starkare motorer till dessa fordon. Jag vill dock uttala förhoppningen att denna fråga löses så snart som det över huvud taget är möjligt. Jag kan inte fatta att en sådan här fråga skall behövas dra ut över så många år. Den är mycket angelägen för dessa människor som har det svårt även i andra avseenden.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND:

Herr talman! Jag vill göra herr Lorentzon ytterligare uppmärksam på att de som företräder de handikappade har haft kontakter med väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, och de följer denna fråga. De har för sin del inte ställt några som helst krav av den typ som herr Lorentzon talar om. De menar att vi först bör avvakta erfarenheterna av de treväxlade mopedmotorer som numera finns i handeln.

Om erfarenheterna visar på resultat som inte är tillfredsställande, kommer de handikappades företrädare att ta ny kontakt med väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Jag tror inte att vi för dagen kan komma längre än så.

Herr LORENTZON (k):

Herr talman! Det kan nog vara riktigt, som kommunikationsministern säger, att vi inte kan komma längre för dagen. Jag vill bara understryka det förhållandet att det tagit så lång tid innan man kommit fram till treväxlade mopeder.

Jag uttalar därför förhoppningen att frågan inte lämnas vilande alltför länge utan att den kommer att lösas under den närmaste framtiden.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Svar på fråga ang. verksamheten vid statens järnvägars huvudverkstad i Örebro

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND, som yttrade:

Herr talman! Herr Andersson i Örebro har frågat mig om jag kan lämna en redogörelse för de planer som finns på att successivt inskränka verksamheten och personalstyrkan vid statens järnvägars huvudverkstad i Örebro.

Liksom inom andra grenar av sin verksamhet bedriver SJ även på verkstadssidan ett kontinuerligt rationalise-

Svar på fråga ang. verksamheten vid statens järnvägars huvudverkstad i Örebro

ringsarbete, som bl. a. minskar behovet av personal och emellanåt leder till inskränkning eller nedläggning av någon verksamhetsgren. Bl. a. återverkar nedläggningen av olönsam trafik, anskaffningen av mindre underhållskrävande rullande materiel samt utrangeringen av inte standardiserad underhållskrävande rullande materiel på hela verkstadsrörelsens omfattning. Å andra sidan är det inte uteslutet att en fortsatt successiv ökning av godsvolymen på järnväg kan föra med sig en mindre ökning av behovet av godsvagnsunderhåll. Dessutom beräknas kommande ombyggnad av vagnar för centralkoppling medföra nya arbetsuppgifter för huvudverkstäderna. Ett beslut i fråga om införande av centralkoppling kan väntas inom de närmaste åren.

Det är f. n. omöjligt att uttala sig om personalbehovet vid huvudverkstäderna i framtiden och än svårare att ge besked om hur situationen kan bli för en viss verkstad. Åtskilligt talar dock för att huvudverkstadsrörelsen totalt sett inte kommer att ha behov av lika många anställda som f. n. I den mån större förändringar av verkstadsdriften måste vidtas vid någon av huvudverkstäderna förutsätter jag att SJ i vederbörlig ordning informerar de anställda och kommunala myndigheter i god tid.

Vad huvudverkstaden i Örebro beträffar kan jag upplysa om att det i varje fall f. n. inte är aktuellt med någon mera väsentlig minskning av verksamheten och personalantalet.

Vidare anförde

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet för svaret på min fråga.

Bakgrunden till frågan, herr statsråd, är ett besök av SJ:s tekniske direktör John Frostberg i Örebro den 14 oktober i år. Han gjorde därvid inga som

helst försök att dölja SJ:s iver för ytterligare rationaliseringar av verkstadsenheter. Han sade att den årliga rationaliseringstakten var 3,3 procent och att det inte fanns anledning tro att rationaliseringarna skulle minska. Man räknade inom SJ, sade han, med att inom tio år ha rationaliserat bort ungefär 1 000 av de sammanlagt 3 000 anställda vid verkstäderna. Det var, menade han, omöjligt att säga vad rationaliseringarna skulle innebära för Örebro-verkstadens vidkommande.

Den 1 januari i år hade verkstaden i Örebro en personal på 1 232 personer. Den väntade personalminskningen motsvarar alltså i det närmaste hela styrkan i Örebro. Man får visserligen förmoda att det inte blir någon ensidig personalminskning just vid verkstaden i Örebro. Men naturligtvis inger den framtida utvecklingen en mycket stor oro hos personalen. Det är självfallet även för stadens invånare i övrigt av stort intresse att hålla sig à jour med den framtida utvecklingen på huvudverkstaden som är ett av de få stora företagen inom näringslivet i Örebro.

I och med att jag har fått statsrådets svar känner jag mig lugnare, och jag skulle även tro att detta är fallet med örebroarna i övrigt. Vi vet nu att några större inskränkningar av driften inte skall ske vid huvudverkstaden i Örebro.

Jag motsätter mig på intet sätt rationaliseringar; de är nödvändiga, som statsrådet tidigare sade, för att vi skall kunna utveckla vår verkstadsindustri. Men här gäller det i första hand en ur personalsynpunkt viktig fråga, nämligen tryggheten för den framtida försörjningen. Därför är jag glad över att statsrådet sagt att han skall medverka till att personalen och de kommunala myndigheterna i god tid kommer att få information, därest några större inskränkningar av driften skall ske.

Jag tackar än en gång statsrådet för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Svar på fråga ang. användningen av utomplansbestämmelser

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**, som yttrade:

Herr talman! Herr Hamrin har frågat mig om utvecklingen på bebyggelsefronten sedan 1959 års ändring av byggnadslagen enligt min mening givit anledning till att kommunerna i större utsträckning än som då ansågs vara fallet bör använda sig av utomplansbestämmelser.

Som svar på herr Hamrins fråga vill jag anföra att kommunerna i gemen och särskilt landskommunerna fått bättre resurser och även större vana att handlägga byggnadsärenden under de år som 1959 års regler om utomplansbestämmelser varit gällande. Därmed har också förutsättningar skapats för den mera utbredda tillämpning av utomplansbestämmelser som bebyggelseutvecklingen under senare år — särskilt i fråga om fritidshus — motiverar.

Vidare anförde:

Herr **HAMRIN** i Kalmar (fp):

Herr talman! Då jag skulle gissa att det är sista gången som statsrådet Skoglund i egenskap av kommunikationsminister besvarar frågor i denna kammar, är det tacknämligt att notera att jag fått ett klokt och riktigt svar.

Anledningen till min fråga är ett uttalande som statsrådet Skoglund gjorde 1959 då vi ändrade byggnadslagsstiftningen. Detta uttalande blev med all rätt ganska restriktivt. Men sedan den tiden har det inträffat en hel del på bebyggelsefronten, vilket också påpekas i svaret.

Fritidshusen har kommit i allt större utsträckning. Kommunerna har med hjälp av utomplansbestämmelserna en viss möjlighet att kontrollera bebyggelsen. Det fordras då byggnadslov. Detta

innebär dock inte att allting är väl beställt genom införandet av utomplansbestämmelser; många gånger fordras det att man följer upp det hela enligt reglerna i 15 och 19 §§ naturvårdslagen, kanske med naturreservat och annat. Utomplansbestämmelserna ger dock kommunerna rådrum och en viss hållhake i dessa frågor.

Det är inte förhållandena i mitt eget län som föranlett min fråga utan just statsrådet Skoglunds uttalande 1959. Kalmar län har sedan länge generella utomplansbestämmelser för många kommuner, bl. a för hela Öland. Det gäller förhållandena på andra håll, där man ansett nödvändigt att fatta kommunala beslut om relativt vidsträckt utomplansbestämmelser, och länsstyrelsen har sagt att bestämmelserna måste tolkas restriktivt. Jag delar också statsrådet Skoglunds uppfattning att vi i och med införandet av kommunblocken med samarbetsnämnder har fått helt andra resurser ute på det kommunala planet att klara dessa frågor. Det bör alltså finnas möjlighet för kommunerna att bättre än hittills sköta sådana här ärenden.

Det är bra att svaret blev som det blev.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**:

Herr talman! Det kanske kunde vara av intresse att i detta sammanhang redovisa hur utomplansbestämmelserna har genomförts. Enligt fritidsutredningen har av 900 kommuner 521, d. v. s. 56 procent av antalet, utomplansbestämmelser för del av sitt område, 258 eller 27 procent sådana bestämmelser för hela sitt område, medan endast 163, d. v. s. 17 procent, saknar bestämmelser. Till detta kan kanske sägas att fritidsutredningen har konstaterat, att det kanske inte är nödvändigt att man så att säga i alla kommuner gör utomplansbestämmelserna obligatoriska. Men siffrorna visar just den trend, som jag försökt ange i mitt svar till herr Hamrin.

Svar på fråga ang. krediter för genomförande av bostadsbyggnadsprogrammet för storstockholmsområdet

Herr HAMRIN i Kalmar (fp):

Herr talman! Det är alldeles riktigt att både byggnadstyrelsen och fritidsutredningen har påpekat att man här bör ha en mindre restriktivitet än vad byggnadslagstiftningen år 1959 tänkte sig. Jag är också på det klara med att vi ingalunda behöver generella utomplansbestämmelser för hela landet, men det kan i varje fall vid kusttrakterna plötsligt växa upp en fritidsbebyggelse där eu sådan, såsom uttalandet 1959 löd, inte varit att förvänta. Då menar kanske vissa myndigheter, som har att följa lagar, förordningar och uttalanden, att här är en bebyggelse icke att förvänta, varpå man vägrar att godtaga ett beslut från kommunalt håll om utomplansbestämmelser. Det är med anledning av detta som jag ställde min fråga. Jag är tacksam för det svar jag har fått.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8**Svar på fråga ang. krediter för genomförande av bostadsbyggnadsprogrammet för storstockholmsområdet**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Karlsson i Huddinge har frågat mig om regeringen överväger särskilda åtgärder för att i kredithänsende trygga genomförandet av årets bostadsbyggnadsprogram för storstockholmsområdet.

Som svar vill jag meddela följande.

Årets bostadsbyggnadsprogram innebär en igångsättning av 88 000 lägenheter. För den tid som återstår av året förs nu en intensifierad fortlöpande statistik över igångsättningen i akt och mening att underlätta åtgärder för programmets fullföljande. Med sikte på att tillgodose bl. a. storstädernas behov har därvid särskilda åtgärder vidtagits för

att anpassa kreditgivningen till bostadsbyggnadsprogrammet. Dessa åtgärder avser att garantera, men med hänsyn till läget, icke överskrida det totala 88 000-lägenhetsprogrammet som är den avgörande ramen för bostadsbyggandets igångsättning under 1965.

Vidare anförde:

Herr KARLSSON i Huddinge (k):

Herr talman! Jag ber att få tacka för det svar som jag fått av finansministern på min fråga. Frågan framställdes då riksdagen öppnades, och utgångspunkten var närmast det läge vi hade för ungefär en månad sedan, då genomförandet av årets, jämfört med fjolårets något nedbantade bostadsbyggnadsprogram för storstockholmsområdets del, syntes vara mycket problematiskt. Man kunde vid den tidpunkten — för en månad sedan — befara en katastrof, all den stund åtminstone 3 000 lägenheter av 17 000 befann sig i farozonen. Sedan dess har ju läget beträffande byggnadskreditiv förbättrats avsevärt, enligt vad som framgick av pressmeddelande senast i går. Emellertid är det ännu en hel del oavgjorda frågor kvar. Det handlar om ett tusental lägenheter.

Jag gjorde i går en undersökning i min egen kommun. Det visade sig där att ett rätt stort projekt i kommunal regi länge väntat på att kunna ordna kreditiv. Man hade fått något, men inte så mycket att man trodde sig kunna sätta i gång projektet, och om ingen ändring inträffar under den närmaste tiden, räknar man med att få skjuta det hela över på nästa år.

Det besked jag nu fått av finansministern vill jag tolka på det sättet att planen för storstockholmsområdet i sin helhet skall realiseras, och att detta då innebär att en hel del projekt, som ännu ligger i vida fältet, skall få kreditiv ordnade. Får jag alltså tolka det på det sättet, kan jag samtidigt uttrycka min stora

Svar på fråga ang. normalbeloppen för existensminimum

tillfredsställelse med svaret, och jag tror att jag kan tolka tillfredsställelse hos alla dem som brottas med dessa svåra problem ute i kommunerna nu. Att ett fullständigt genomförande av programmet kommer att utlösa mycket stor glädje i bostadsköerna, det behöver jag naturligtvis inte tillägga.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG:

Herr talman! Jag vill svara herr Karlsson i Huddinge att han naturligtvis skall tolka mitt interpellationssvar som det är sagt. Kan man realisera det 100-procentiga stockholmsprogrammet inom ramen för riksprogrammet — 88 000 lägenheter — då har herr Karlsson tolkat mig rätt. Det är nämligen så jag menar att tolkningen bör vara.

Herr KARLSSON i Huddinge (k):

Herr talman! Jag tolkar det så att det alltså inte kommer att bli aktuellt med att flytta över en del av stockholmsområdets kvot till andra delar av landet, utan att stockholmsområdet skall få resurser för att kunna utnyttja den kvot man blivit tilldelad.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9

Svar på fråga ang. normalbeloppen för existensminimum

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Sjöholm har frågat om jag anser att de normalbelopp för existensminimum i det särskilda fallet som av centrala folkbokförings- och uppborädsnämnden fastställes för varje år är tillräckliga för täckande av oumhärliga levnadskostnader.

Enligt kommunalskattelagen skall normalbelopp för existensminimum fastställas av den myndighet Konungen därtill förordnar. Denna uppgift har ålagts

centrala folkbokförings- och uppborädsnämnden. Nämnden har en mycket allsidig sammansättning, och där finns representanter bl. a. för löntagareorganisationerna och för näringslivet. Nämndens beslut om normalbeloppen fattas in pleno och har enligt vad jag erfarit varit enhälliga. Jag har grundad anledning antaga att de prövats med all den omsorg man kan begära. Jag kan tillägga att normalbeloppen skall tjäna till ledning vid bestämmande av existensminimum. Den lokala skattemyndigheten skall om omständigheterna så motiverar jämka beloppet.

Vidare anförde:

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för svaret. Jag framställde samma fråga vid vårriksdagen, men då svarade finansministern på någonting annat. Det är därför jag återkommer.

Dessa normalbelopp anges varje år av centrala folkbokförings- och uppborädsnämnden och de anvisningar, som kom härom dagen och som gäller för 1966, har faktiskt blivit bättre än de var tidigare. Tidigare har det funnits följande mening i dem: »Överskridande av normalbeloppen bör ske med försiktighet.» Den meningen har nu utgått, och det är kanske nya djärva mål som är i sikte.

Jag tror att det vore synnerligen värdefullt om man kunde vara litet generösare på detta område. Valfärdssamhällets kvalitet skall man mäta på dem som har det allra sämst ställt, och det är de människor som lever på existensminimum. Detta har också höjts med några kronor och jag skall nämna tre exempel.

Det anses att ensamstående i ortsgrupp III skall leva på 92 kronor i veckan, makar och likställda på 129 kronor i veckan och makar med fyra barn på 193 kronor i veckan. Dessa belopp skall

Svar på fråga ang. normalbeloppen för existensminimum

räcka till allting, till livförsäkringspremier, fackföreningsavgifter och amorteringar på kontrakt om möbler o. s. v. Att staten är så pass snål härvidlag innebär många gånger att dessa människor måste lämna tillbaka sina möbler, som de köpt på avbetalning. De klarar inte av dessa avbetalningar.

Jag förstår inte hur man skall kunna leva på dessa belopp. Jag undrar om finansministern tror att man verkligen kan göra det. Det är alldeles ofattbart att det skall kunna gå. Jag kan inte heller fatta att inte staten skall kunna vara litet generösare. Det gäller ju inte att efterskänka belopp, utan det gäller bara att staten skall få in sina fordringar — skatter, böter och även preliminärskatt och kvarskatt i vissa fall — med litet fördröjning. Det är hela vådan av att vara litet välvilligare mot dessa människor. Som det nu är skapar detta system hoppjerkor. Människor som inte får behålla någonting av vad de tjänar blir inte kvar på sina arbetsplatser, och det är ganska naturligt. Detta hoppjerkasystem är inte samhället betjänt av. För dessa människor är faktiskt varje krona tungt vägande. Jag tycker det säger tillräckligt om deras misär när man kan fälla det omdömet om finansministerns urholkade inflationskronor.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **STRANG**:

Herr talman! Jag skall inte repetera den långa debatt som vi hade under vårriksdagen — jag tror det var 8—10 inlägg som vi ägnade åt denna fråga — men jag fann i herr Sjöholms anförande ett par synpunkter som jag tycker inte stämmer med verkligheten. Det kan röra sig om detaljer, men jag vill ändå korrigera dem.

En människa som lever på existensminimum har i allmänhet inte något reglerat och ordnat arbete. Följaktligen är fackföreningsavgifter i regel inte aktuella för en sådan person.

Vidare är ifrågakvarande normalbe-

lopp — vilka fastställs med stor omsorg av centrala folkbokförings- och uppborädsnämnden — som jag sade i mitt svar, till ledning både för uppborädsmyndigheter och indrivningsverk, med alla möjligheter för dem att ta hänsyn till speciella förhållanden. Bl. a. är det alldeles särskilt anförnt i anvisningarna från centrala folkbokförings- och uppborädsnämnden att just amortering av nödvändiga möbler utgör skäl till att överskrida normalbeloppen.

Jag ville följaktligen korrigera herr Sjöholm på de båda punkterna. Jag skulle kunna fortsätta debatten ytterligare. Om jag citerar ur ett cirkulär, som utgått från centrala folkbokförings- och uppborädsnämnden så sent som den 11 juni 1965 — det är egentligen ingenting annat än ett understrykande och en utbyggnad av tidigare instruktioner — så sägs det där tydligt: »Utmättningsman skall enligt 7 § införsellagen vid beviljande av införsel föreskriva det belopp, som skall förbehållas den underhållsskyldige motsvarande hans behov till underhåll för sig själv och för make och oförsörjda barn.» Utmättningsmannen är alltså icke bunden av normalbeloppen utan kan fastställa förbehållsbelopp på annat sätt.

Jag nämnde engagemangen i möbler. Det finns ytterligare en rad andra exempel. Om vederbörande har en bostad som är dyrare än den kostnad man anticiperat vid beräkningen av normalbeloppen, måste hänsyn tas till det. Om vederbörande har försörjningsplikt mot en stor familj, skall hänsyn tas till detta.

Men det måste ju finnas någon norm och någon utgångspunkt för det hela, och det är dessa normvärden som här är fastställda. De fastställs efter hörande av länsstyrelserna i samtliga län och samtliga lokala skattemyndigheter. De fastställs efter det man hört socialstyrelsen, statistiska centralbyrån, Svenska socialvårdsförbundet, socialvårdsdirektörerna i Stockholm, Göteborg, Malmö, Hälsingborg och Landskrona samt ett

Svar på fråga ang. förhindrande av att utrustning för handikappade utmätas

flertal landskommuner. Jag tycker att man nog allmänt kan säga för det första att beloppen är fastställda med stor omsorg — det vittnar också enigheten i besluten om; för det andra att det har getts möjligheter för den indrivande myndighet som är intresserad av att veta hur förhållandena i det enskilda fallet ser ut, att göra vederbörliga undantag. På samma sätt finns det möjlighet för den lokala skattemyndigheten att på framställning av vederbörande göra de undantag, de medgivanden som är erforderliga. Jag tror inte man kan komma närmare en lösning av detta problem.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Av vad finansministern nu säger får man närmast den uppfattningen att det inte är några normalbelopp utan onormalbelopp, som sällan tillämpas. Så är det emellertid inte i det praktiska livet. Tyvärr — eller kanske som väl är — är ämbets- och tjänstemän i rätt stor utsträckning bundna av vad som står i paragrafer och tjänsterelementen. Överskrider man dem kan man råka illa ut.

När finansministern säger att de som lever på existensminimum sällan har något ordnat arbete, så stämmer inte det heller. Det händer att exekutiva myndigheter kan hos en person ha införsel som löper under flera år, och därvidlag är man i viss mån bunden av dessa belopp. De är väl oftast med i fackföreningar, misstänker jag.

Beträffande möbler på kontrakt säger finansministern att man skall ta hänsyn till det. Men det står i anvisningarna att man kan göra det under någon kortare tid. Tyvärr löper dock avbetalningskontrakt ofta på mycket lång tid.

Beträffande bostad som är dyrare än det värde som är upptaget som normalbelopp gäller att vederbörande skall söka skaffa billigare bostad eller hyra ut något rum. Man kan alltså inte bortse från att det är synnerligen hårda bud

för dessa människor. Jag upprepar att jag inte förstår varför man skall vara så snål. Det finns ingenting att förlora på att vara litet generösare. De skulle kunna klara sig bättre, och det skulle bli trivsammare i folkhemmet. Vi bör ju sträva efter att åstadkomma trivsel även för dem som har det svårt.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 10

Svar på fråga ang. förhindrande av att utrustning för handikappade utmätas

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Hyltander har frågat om jag vill medverka till att bestämmelser genomförs som förhindrar att invalidbilar och dylik utrustning för handikappade utmäts. Som svar på frågan får jag anföra följande.

Gällande regler utgår från att egendom som gäldenären äger och får överlåta också kan utmätas. Emellertid finns regler som innebär vissa undantag härifrån. Lagberedningen har för en tid sedan föreslagit ändringar i dessa undantagsregler. I jämförelse med gällande rätt innebär förslaget en för gäldenären generösare bestämning av den egendom som skall undantas från utmätning. Sålunda föreslås att i första hand kläder och andra föremål, som tjänar uteslutande till gäldenärens personliga bruk, skall undantas intill skäligt värde. Dessutom skall undantas arbetsredskap och annan utrustning som fordras för gäldenärens förvärvsverksamhet i den mån sammanlagda värdet inte överstiger 3 000 kronor. Om gäldenären lider av lyte eller allvarlig sjukdom, är tretusen kronorsgränsen inte ovillkorlig. Som exempel på egendom som skall kunna undantas anger lagberedningen invalidfordon, särskilda behandlingsanordningar och andra

Svar på fråga ang. förhindrande av att utrustning för handikappade utmütes

sådana hjälpmedel, även om värdet är mera betydande.

Dessa lagberedningens förslag ingår i ett betänkande som f. n. prövas inom justitiedepartementet. De berörda förslagen har fått ett gynnsamt mottagande under remissbehandlingen. Avsikten är att proposition i ämnet skall föreläggas riksdagen under våren nästa år.

Vidare anförde

Herr HYL TANDER (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för det positiva svaret att en förbättring på detta område skyntar. Den kan anses vara synnerligen välbehövlig. Med utgångspunkt från nu gällande regler finns det ju tre sorter av beneficia som gäller i sådana här utmätningssärenden. Sälunda skall kunna fritas från utmätningen för det första vederbörandes gång- och sängkläder och personliga utrustning, för det andra nödiga arbetsredskap och inventarier som kan anses nödvändiga upp till nämnda belopp, 1 500 kronor, vilket avses bli höjt enligt det kommande förslaget, och för det tredje en månads försörjning som enligt lagtexten skall gälla förråd men enligt praxis även gäller motsvarande penningmedel eller liknande.

Detta belopp beträffande nödvändiga arbetsredskap och lösöre som nu är aktuellt, 1 500 kronor högst, bestämdes till detta belopp 1955, då det höjdes från 1 000 kronor som fastställdes 1945. Det belopp som förespeglas bli gällande enligt den kommande propositionen skulle alltså vara omkring 3 000 kronor. Det innebär ju en anpassning till det försämrade penningvärdet, och jag kan bara konstatera att inflationen spelar över hela fältet och gör sig gällande även här. Man kan fråga sig om inte en indexreglering även av sådana belopp kunde vara motiverad, om inflationen skall fortsätta. Jag tycker att hänsyn borde kunna tas till sociala

synpunkter även vid indrivningsfall på så sätt att de intentioner som gäller för socialvården även kunde bli gällande här.

Det aktuella fall som ligger till grund för min fråga är kanske väl känt men jag skall i korthet repetera det. En man råkar ut för en besvärlig sjukdom som gör att han inte kan fortsätta med sitt fysiskt relativt ansträngande arbete. Under sjukdomstiden kommer hans ekonomi i ett brydsamt läge, och han blir efter med skatten till ett belopp av cirka 2 000 kronor. Han får ett statligt bidrag på 9 900 kronor till bilköp, så att han kan förflytta sig till arbetsplatsen med ett arbete som han kan klara trots sitt handikapp. Han får hjälp med 600 kronor till körkort och socialnämnden lånar honom 1 700 kronor till bilaccisen. Familjen har sex barn, det är alltså åtta personer att försörja och inkomsterna är inte så stora. När räntor och amorteringar betalats, räcker lönen och barn- och bostadsbidraget till drygt 1 000 kronor per månad att leva av. Det blir något över fyra kronor per person och dag att klara levnadskostnaderna på, och då är väl ingen förvånad över att det inte blir några pengar över att betala skatteskulden med. Ortens skatteindrivare har förgäves sökt att få skatten betald, och till slut ser han sig ingen annan råd än att göra utmätning och tar då bilen i mät som den lättast realiserbara egendom vilken kan tänkas täcka skatteskulden. Jag vill betona att jag här inte riktar någon som helst kritik mot de verkställande myndigheterna, vilka tydligen handlat helt i enlighet med gällande lag. Denna hindrar även länsstyrelsen från att häva utmätningen, och återstående besvärsinstans är hovrätten, där målet ännu inte är avgjort.

Beträffande liknande fall har ju utbildats en praxis, och jag kan nämna följande. Hovrätten för Nedre Norrland fastställde 1957 utmätning av bil för astmasjuk, som behövde medföra bygg-

Svar på fråga ang. föreslagen förläggning till Växjö av en blivande universitetsfilial

materiel och verktyg. Hovrätten för Övre Norrland hade 1958 samma uppfattning beträffande ett liknande fall. 1952 vägrades i ett liknande fall en målare att behålla bil med spruta för sprutmålning. Hovrätten för Övre Norrland hade 1952 samma uppfattning beträffande bil som en agent för flera företag använde, »oavsett huruvida bilen skall anses vara nödigt arbetsredskap». 1957 blev det samma resultat för en skorstensfejarmästare med vidsträckt landsbygdsdistrikt, vilken var beroende av bilen för sin försörjning. 1958 ansåg hovrätten för Nedre Norrland att en deggryta icke var nödigt arbetsredskap för bagare. Göta hovrätt hade 1958 samma uppfattning i fråga om en blomsterhandlare vad beträffar kassaapparat, räknemaskin, urnor, vaser m. m. En musiklärare som försörjde sig och familjen medelst pianolektioner fick pianot utmätt, och hovrätten för Nedre Norrland fastställde det beslutet 1956. 1958 har man ansett att svetsapparat och bormmaskin icke var nödiga arbetsredskap för en smed. 1949 utmättes gäldenärens enda ko och enligt beslut av hovrätten för Nedre Norrland den ena av två kor, värderad till 350 kronor, varav gäldenären »med barn och gammal mor» hade sin försörjning.

Jag anser att dessa exempel visar att detta område har släpat efter. Man kan inte frigöra sig från det intrycket — om man ser detta så att säga utifrån — att samhället och staten är frikostigt med att hjälpa människor som har det svårt. Men när det gäller att reglera de ekonomiska förhållandena med staten blir handlaget betydligt hårdare på ett sådant sätt att man inte kan undgå att reagera.

Herr *talman* avbröt här talaren med klubbslag och yttrade:

Jag vill erinra talaren om att inlägg vid besvarande av enkel fråga skall vara kort.

Talaren fortsatte:

Herr talman, jag är framme vid slutet, om jag får fortsätta. Hänsyn till sjukdom är förespeglad i den kommande propositionen. Jag vill då understryka att man även bör ta hänsyn till den psykiska hälsan som kanske inte är så lätt att fastställa alla gånger. Man bör alltså beakta den psykiska press det innebär att vara utsatt för ett indrivningshot som kan leda till att man får hela sin ekonomiska existens spolierad.

Jag vill åter tacka statsrådet för hans positiva svar, vilket jag tillåter mig tolka så att justitieministern är villig medverka till en generös tolkning av de nya reglerna vilket nog kan anses vara nödvändigt.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 11

Svar på fråga ang. föreslagen förläggning till Växjö av en blivande universitetsfilial

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN, som yttrade:

Herr talman! Fru Torbrink har frågat mig om jag vill upplysa kammaren om vilka lokaliseringssynpunkter och utredningar som ligger till grund för mitt ställningstagande i fråga om Växjö som förläggningsort för en blivande universitetsfilial.

Som svar på fru Torbrinks fråga ber jag få hänvisa till vad jag anfört i prop. 1965: 141 ang. utbyggnaden av universitet och högskolor m. m. (s. 143). Jag vill därutöver tillägga för undvikande av alla missförstånd, att jag med uttrycket allmänna lokaliseringspolitiska skäl i propositionen endast menar att Växjö obestridligt ligger centralt i de berörda delarna av landet och på lämpligt avstånd till Lund, där moderuniversitetet till filialen finns.

Vidare anförde

Svar på fråga ang. den utländska arbetskraftens förhållanden

Fru TORBRINK (s):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Edenman för svaret.

Det var kanske inte så underligt att man läste propositionen extra grundligt beträffande denna viktiga fråga. Av departementschefens egna uttalanden framgick att de tre däri nämnda städerna var likvärdiga men att han inte ansåg det lämpligt att Jönköping fick denna universitetsfilial, eftersom Jönköping ligger så nära Linköping. Dessutom sade han att Växjö otvivelaktigt hade de snabbaste förbindelserna till Lund och rent geografiskt sett bör ges företräde före både Jönköping och Kalmar. Endast om Växjö hade sämre förutsättningar att kunna ta emot filialen skulle man välja en av de andra båda städerna. Vidare sade statsrådet att allmänna lokaliseringpolitiska skäl talade för Växjö. Det var närmast detta uttalande som gav mig anledning att ställa min fråga till ecklesiastikministern.

Vi anser att Kalmar ligger väl till som säte för en universitetsfilial. Antalet ungdomar som behöver utbildning är mycket stort i denna del av landet. De har lång väg till moderuniversitetet i Lund och skulle vara betjänta av att få en filial som låg närmare. Både Jönköping och Kalmar har också resurser att ta emot en sådan filial och ställa bostäder till förfogande för studerande.

Dessutom är detta en lokaliseringpolitisk fråga. Till bilden hör nämligen att denna del av landet även om man inte kan säga att den legat i träde dock länge haft svårt att hävda sig både ur kommunikationssynpunkt och på andra sätt. Man har nu börjat repa sig och verksamt konkurrera på samhällslivets olika områden. Våra kommunikationer är inte så dåliga längre. Vi har flyg som kan betjäna allmänheten och vi har möjligheter att få fler industrier intresserade av vår landsända. Om vi lyckas därmed måste vi emellertid kunna bjuda dem allmän service och utbildad ar-

betskraft, även akademiskt utbildad givetvis.

Vi anser därför att mycket starka lokaliseringpolitiska skäl talar för två universitetsfilialer i vår landsända. Men i varje fall att Kalmar får universitetsfilial.

Detta får väl dock diskuteras i samband med den proposition som ligger till grund för min enkla fråga. Jag anser att min fråga var berättigad och tackar för statsrådets svar, som i varje fall avlägsnar den oron att propositionens förslag skulle ha berott på någon brist i de utredningar som gjorts och de förslag som lämnats från berörda parter. Jag antar att planeringsrådet, arbetsmarknadsverket m. fl. varit tillfrågade även beträffande Kalmar län och Jönköpings län och att man haft att väga de olika förslagen mot varandra. Vi hävdar dock fortfarande att Växjö inte är den bättre lokaliseringssorten i detta fall.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 12

Herr talmannen meddelade, att herr Sjöholms fråga angående boxningssportens skadeverkningar icke komme att besvaras vid dagens sammanträde.

§ 13

Svar på fråga ang. den utländska arbetskraftens förhållanden

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Sjönell har frågat mig om jag har uppmärksammat de svårigheter de utlänningar som i dag invandrar i landet drabbas av och om jag har för avsikt att vidta åtgärder i syfte att ge den utländska arbetskraften möjlighet att snabbt träda in i arbetslivet och anpassas i den sociala miljön.

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 145

Till svar härpå kan jag meddela att utlänningskommissionen i går på hemställan av arbetsmarknadsstyrelsen som ett provisorium har bemyndigat de lokala polismyndigheterna att efter samråd med länsarbetsnämnd lämna utlänningsarbetstillstånd under högst 2 månader, i avvaktan på att prövningen av ansökan om arbetstillstånd kan genomföras i vanlig ordning. Väntetiden för utlänningsarna innan de kan komma ut i arbete kan härigenom förkortas avsevärt.

Vidare anförde

Herr SJÖNELL (cp):

Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack till inrikesministern för svaret på min fråga.

Emellertid hade jag ställt ytterligare en fråga som kanske hade mer långsiktig karaktär, nämligen vilka åtgärder statsrådet hade för avsikt att vidtaga för att den utländska arbetskraften skulle få möjlighet att snabbt inträda i arbetslivet och anpassas i den sociala miljön. Det är möjligt att jag kan få svar härpå vid ett senare tillfälle. Jag har emellertid anledning att uttrycka tillfredsställelse över det svar jag nu fått, eftersom här rått rent kaotiska förhållanden. Jag ifrågasätter dock om man genom sådana provisorier, som det uppenbarligen är fråga om, på lång sikt kan komma till rätta med situationer av den art som nu uppkommit. Det finns inga garantier för att inte en liknande akut katastrofsituation åter inträder. Måhända skulle hela utlänningslagstiftningen behöva göras till föremål för utredning och modernisering. Det blir rent absurda konsekvenser av det nuvarande systemet som man skulle kunna anföra en mängd exempel på, till exempel att företag blivit åtalade och dömda för att de använt utländsk arbetskraft som praktikanter — de har fått vänta på arbetstillstånd i månader. Jag skall emellertid avstå från att säga

mera härom nu, eftersom jag endast fått svar på ena ledet av min fråga. På det andra och mera långsiktiga ledet av frågan hoppas jag, som sagt, få svar vid ett senare tillfälle.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 14

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren medgiva, att besvarandet av återstående på dagens förteckning upptagna frågor uppsköttes till ett senare sammanträde.

§ 15**Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 145 (forts.)**

Herr talmannen meddelade, att den från gårdagens sammanträde uppskjutna överläggningen i samband med remiss till utskott av Kungl. Maj:ts proposition nr 145, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 8 § tulltaxeförordningen den 13 maj 1960 (nr 391), m. m., nu komme att fortsättas; och lämnades därvid ordet, i enlighet med förut gjord anteckning, till

Herr BJÖRKMAN (h), som yttrade:

Herr talman! När kammaren i går kväll avbröt sina överläggningar verkade det hela som ett litet trevligt högermöte. Av 23 närvarande ledamöter var 18 högermän. Nu skall jag inte förden skull försöka framställa högerpartiet såsom mycket bättre än alla andra partier. Att så många av oss var närvarande berodde på att vi stod på talarlistan. För min del var jag tacksam när talmannen beslöt att uppskjuta den fortsatta debatten till i dag, eftersom jag då var närmaste talare på listan.

Statsråden fann i går uppenbarligen inte värt att lyssna till debatten om remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 145. I dag har åtminstone under frågestunden statsrådsbänkarna varit något bättre besatta, men finansministern

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 145

tycks tyvärr inte ha haft tid att stanna under den fortsatta remissdebatten. Jag ville gärna ge honom några ord på vägen till Kanslihuset och budgetarbetet.

Under debatten i går lyssnade jag som vanligt med mycket stort intresse till herr Strängs anförande. Hans pedagogiska talang är allmänt erkänd. Han kan framställa invecklade ekonomiska ting på ett enkelt och lättfattligt sätt — ibland kanske litet för enkelt. Han ägnade i går mycken omsorg åt att förklara och försvara prisstegringen under 1965, beräknad till ungefär 6 procent. En stor del av denna prisstegring berodde enligt finansministern på vårt sätt att ta ut skatter, alltså en omskrivning för att den 50-procentiga höjningen av omsättningsskatten den 1 juli i år slog igenom i prishöjningar. Den verkliga prishöjningen skulle alltså vara mycket mindre eller omkring 3,5 procent.

Jag tror inte att människornas bekymmer över stigande priser blir mycket lättare att bära genom att man söker dela upp prishöjningarna i olika komponenter. Ingredienserna i finansministerns recept mot inflationen, som vi efterlyst, var inte beska, utan snarare i svagaste laget. En av ingredienserna bestod däri att finansministern ville hindra oss i högerpartiet från att måla inflationsspöket på väggen. Det är knappast fråga om något spöke. Medborgarna kan själva se hur priserna stiger och de oroar sig över att det blir så mycket dyrare att leva. Under det gångna året har vi haft den största prishöjningen sedan den stora engångsinflationen 1951. Människorna kan konstatera hur kronans värde dag för dag urholkas, och det finns här i samhället stora grupper som inte har någon möjlighet att kompensera sig för detta vare sig genom löneglidning eller löneförhandlingar.

Man måste också se prishöjningarna i samband med skatteutvecklingen. Finansministern hade ganska hårda ord

om oss i högerpartiet. Han beskyllde oss för lättsinniga skattesänkingslöften och för att föra en skattediskussion som var rena och skära demagogien. Inom regeringspartiet vill man uppenbarligen inte förstå att vi på högerhåll betraktar det stigande skattestrycket från andra utgångspunkter än socialdemokraterna gör. Vid värriksdagen lade regeringen fram en proposition som innebar många och ganska ingripande ändringar i skattesystemet. Förslaget skulle enligt finansministern medföra att den totala skattebördan minskade för små och medelstora inkomsttagare. Propositionen var försedd med bilagor och tabeller som visade hur förträffligt innehålllet i skattepaketet var.

När vi här i kammaren i slutet av mars granskade innehålllet i detta paket tillät jag mig ifrågasätta, om dessa tabeller som gällde helt kalenderår någonsin skulle bli tillämpliga i verkligheten. Omsen höjdes redan 1 juli i år och denna höjning var inte inräknad i tabellerna. Därtill kommer att både kommunal- och landstingsskatter höjts högst väsentligt. I Stockholms stad har man att vänta en skattehöjning med 2 kronor. Under gårdagens debatt framhölls att det i verkligheten är herr Sträng själv och riksbankschefen som indirekt tvingar herr Mehr att höja kommunalskatten i Stockholm genom den restriktivitet som de visar på lånesidan.

Dessa skattehöjningar, sammanräknade med omshöjningen från den 1 juli, betyder helt enkelt att en mycket stor del av sänkningen enligt finansministerns tabeller raderas ut. Redan för en gift person med 15 000 kronor i årsinkomst försvinner en betydande del av skattesänkningen. För en gift person med 20 000 kronor i årsinkomst blir det ingen skattesänkning, utan i stället en ökad skattebelastning. Genom de höjda kommunalskatterna blir det nya särregna schablonavdraget för kommunalutskylderna också mindre värt än vad

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 145

det framställdes under debatten vid vårriksdagen.

Under skattediskussionen i våras framhöll jag att det måste komma en budget även för år 1966 och frågade vad nästa drag skulle bli från finansministerns sida. Regeringspartiets företrädare brukar nästan bli förnärmade när vi före ett val frågar dem vilka skattehöjningar eller nya skatter som ligger på is för att tinas upp efter valet. I år är det inte val, men frågan är lika aktuell. Jag förmodar att finansministern i dessa dagar går och grubblar över hur han skall få nästa års budget att gå ihop. Om han också är ute med slagrutan för att finna nya källådror, visar han inte detta öppet; man kan inte se det på hans ansikte. Först i januari nästa år blir det uppenbart för oss här i riksdagen. Med de senaste årens händelser i gott minne är det inte obefogat att hysa allvarliga farhågor.

När vi från vårt håll framförde förslag om en betydande sänkning av progressiviteten och därmed av marginalskatten var detta varken lättsinne eller demagogi. Förslaget grundade sig därpå att vi envist hävdar att den nuvarande skatteprogressiviteten är för hård. Med intresse inregistrerar vi att tjänstemannaorganisationerna, TCO, SACO och SR, i år betydligt skärpt tonen då det gäller de progressiva skatteskalorna. Trycket från deras sida kommer knappast att bli mindre när avtalsförhandlingarna väl genomlidits. TCO:s ordförande Otto Nordenskiöld framhöll nyligen att enligt en inom TCO gjord utredning närmade sig marginalskatten för TCO-familjerna 50 procent, det vill säga att man för varje nyintjänad hundralapp får avstå närmare 50 kronor i skatt. Det är inte bara tjänstemännen inom TCO, SACO och SR som drabbas av så höga och ännu högre marginalskatter. Förhållandet är likartat för stora löntagargrupper som inte tillhör dessa tjänstemannaorganisationer.

Ser man på den sammanlagda effek-

ten av skatt och prishöjningar från 1963 till 1965 för exempelvis en man i Stockholm med 30 000 kronor i årsinkomst finner man, att han för att kunna bibehålla sin standard skulle ha behövt en löneökning av 17,2 procent om han var gift och hade två barn, 18,5 procent om han hade ett barn och nära 20 procent om han inte hade barn. Är det mot den bakgrunden så underligt att TCO, SACO och SR inför de stundande avtalsförhandlingarna talar om lönehöjningar av en storleksordning som de inte är vana vid. Tjänstemännen kan nämligen räkna och de ser på realiteter och inte bara på komponenter i prishöjningarna.

Från regeringspartiets sida heter det alltid att vi inte har råd med sådana skattesänkningar som högerpartiet föreslår. De skulle, som det sägs, spåda på inflationen. Det är någonting märkligt att pengar är så inflationsdrivande när de enskilda människorna får råda över dem, medan de, när de passerar statens hand, får en nästan magisk förmåga att verka i en annan riktning. Ingen kan väl påstå att erfarenheterna talar för att den socialdemokratiska uppfattningen skulle vara riktig. Men har man inte längre någon tro på människornas egen förmåga och vilja att spara handlar man så som regeringen gör.

Ni socialdemokrater är fångna i ett statiskt tänkande. Ni räknar fram det inkomstbortfall för staten som siffermässigt uppkommer genom en skattesänkning, eller med ert eget uttrycksätt: det kostar staten så och så mycket. Men ni räknar sällan eller aldrig med den positiva effekt som en lägre marginalskatt har på människornas arbetsvilja och sparförmåga. Ni förutsätter att människorna om de får en skattesänkning kommer att göra av med pengarna, inte att de är villiga att *göra* och *spara* mer om de får *behålla* mer.

Jag är övertygad om att en skattesänkning inom ganska kort tid skulle uppväga det siffermässiga inkomstbortfallet för staten. Jag vill ingalunda göra

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 145

gällande att en ordentlig lättnad i marginalskatten skulle avveckla bristen på arbetskraft, men det skulle högst verksamt bidra till att få mera arbetskraft i produktionen. Detta är obestridligt. Det kan inte vara klok politik att behålla ett så påtagligt hinder. Inte heller kan det vara väl använda pengar att investera och utbilda människor för att sedan genom ett oriktigt skattesystem avskräcka dem från att använda sin utbildning.

Man kan inte heller bortse från den ogynnsamma psykologiska effekt som det nuvarande skattesystemet och skattetänkandet har på människorna. Från majoritetspartiets sida heter det att vi inte har råd att sänka skatterna. Jag skulle vilja vända på satsen och hävda, att vi inte har råd med ett skattesystem som har så negativa verkningar. Skall vi få ökad progressivitet i produktionen måste vi ha lägre progressivitet i skattesystemet, och vi kommer inte att av regeringspartiets snubbor låta oss avskräckas från att fortsätta vårt arbete för ett rimligare skattesystem.

Vidare anförde:

Herr HAGNELL (s):

Herr talman! En remissdebatt som denna är ju generell och ger möjlighet att ta upp olika frågor, vilket gårdagens anföranden också visade. De spände över de flesta fält som beröres av politiken.

Om man vill sammanfatta målen för våra politiska strävanden kan man säga, att vi vill skapa bättre levnadsförhållanden i samhället. Härför fordras bättre socialpolitik, kortare arbetstid och samtidigt en höjning av reallönerna år för år.

Vår socialpolitik kostar nu nära 20 procent av nettonationalinkomsten. Det betyder att en femtedel av alla varor och tjänster, räknat på detta sätt, skall flyttas över från dem som producerar varorna till dem som vi genom social-

politiken vill skall få varorna. En utvecklad socialpolitik innebär naturligtvis en press på de aktiva löntagargrupperna, det är ingen diskussion om den saken. Men samtidigt som vi bygger ut socialpolitiken vill också de aktiva löntagargrupperna ha sin del av standardutvecklingen.

Vi har nyss hört en talesman från finansdepartementet säga att vi för de kommande åren kan räkna med en standardstegring för konsumenterna på ungefär 1 procent om året. Statsministern talade för inte så länge sedan inför en facklig kongress, varvid han gick ut från den siffra som hela Västeuropa har som mål för sin industriella utveckling, d. v. s. OECD:s siffra på fyra procents standardstegring per år. Den skulle också gälla Sverige. De 4 procenten reell standardstegring per år räknas som ett genomsnitt för många år. Det skulle naturligtvis också räcka för att betala socialpolitikens utbyggnad, arbetstidens förkortning och kvar skulle det kanske bara bli en eller annan procent i reell lönestandardstegring.

Den utveckling som vi har framför oss, med utgångspunkt från de antydningar som jag nu har refererat, stämmer inte med de förhoppningar som finns på löntagarhåll om att få en väsentligt bättre standardstegring år för år. Det betyder att den viktigaste frågan för oss just nu då det gäller den socialdemokratiska ekonomiska politiken måste vara att skapa en sådan ekonomisk och industriell politik att vi så snabbt som möjligt, på kort tid men också på lång sikt, kan åstadkomma en väsentligt högre levnadsstandardstegring än den som jag nyss nämnt. Annars kommer det att inträffa motsättningar mellan realiteterna och de förhoppningar som finns på löntagarhåll.

Det är ingen lätt uppgift att få fram en sådan, ännu mera expansiv ekonomisk politik än den nuvarande, som skall kunna ge löntagarna mer än en eller annan procents reell standardför-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 145

bättring per år. Uppgiften försvåras på grund av den utveckling vi har i världen runt omkring oss. Där håller man på att bygga upp ännu effektivare näringsliv, ännu större kapacitet inom näringslivet. Det betyder att det i framtiden kommer att bli överkapacitet i fler branscher än nu. Den överkapaciteten kommer att medverka till att pressa oss och begränsa våra möjligheter att göra oss gällande dels på vår hemmamarknad i konkurrens med utländska företag, dels på utländska marknader i konkurrens med företag, som vi där stöter på. Inom många branscher av näringslivet arbetar var fjärde eller var femte löntagare direkt såsom exportörer. Skulle inte exporten lyckas, kommer vi alla att få känna av det på importsidan.

Detta vårt beroende av den internationella konkurrensen gör det ytterligare angeläget för oss att försöka lösa uppgifterna så gott det över huvud taget är möjligt. Det betyder att vi måste koncentrera våra industriella utbyggnadsmöjligheter till de punkter, där vi kan få ett värdefullt tillskott till näringslivets snabbare utveckling. Vi är helt enkelt på löntagarhåll icke till freds med en ekonomisk utvecklingspolitik som skulle stanna vid en standardförbättring på 1 eller 2 procent per år. Det måste vara en annan ekonomisk politik än vad de siffrorna har antytt.

De företagsenheter som nu snabbast är under utveckling ute i världen innebär mycket dyra investeringar. Det är bara de mycket stora företagsgrupperna som har råd att göra de mycket dyra investeringarna, det är de som kan skapa de bästa levnadsförhållandena. De som nu är konkurrenskraftigast kan betala de högsta lönerna på grund av att de har ordentligt med forskning bakom sig som förutsättning för sin produktion, ordentligt med investeringar i form av dyr maskinutrustning.

Om vi skall kunna utveckla våra reallöner snabbare måste vi vara med på

de områden där utvecklingen nu går snabbt fram ute i världen. Det måste vara ett gemensamt intresse för det svenska näringslivet och för löntagarna att vi inte kommer på efterkälken gentemot de stora företagen på den internationella marknaden.

Det dras upp en medveten politik i land efter land för att få fram ett effektivare näringsliv. Få länder är så liberala som Sverige när det gäller statsmakternas relationer till näringslivet. I Frankrike lägger man just fram sin femte femårsplan, som syftar till en koncentration av det franska näringslivet till större enheter. Detta arbetar man fram på planeringssidan. För att förverkliga planerna har den franska regeringen till sitt förfogande majoriteten av inflytandet över de finansiella resurserna i samhället — försäkringsbolagen och affärsbankerna.

Vi har inte den situationen i detta land, men för oss gäller samma ekonomiska lagar i den internationella konkurrensen som för Frankrike och för många andra länder. Man koncentrerar inte i Frankrike för ro skull utan för att klara sig bättre i den framtid, som man vet kommer att bli pressad på olika sätt. Detsamma gäller för oss. Vi måste få fram ett effektivare näringsliv, en inriktning av utbyggnaden på de punkter där den gör största nytta.

Näringslivet och löntagarna har ett gemensamt intresse av att vi tar vara på dessa utvecklingsmöjligheter och inte kommer på efterkälken, ty har man gjort det, kan man från utvecklingen i England avläsa vad som händer. Då vet vi vad det blir för standardstegringsmöjligheter för löntagarna.

Vad vi än gör på detta område får vi räkna med att det tar tid att komma från intentioner och planeringar till realiteter i form av färdiga industrier som kan öppna nya standardstegringsmöjligheter. Det går år däremellan. De problem som kommer om några år är inte aktuella för de flesta människor förrän

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 145

problemen finns där i vardagen. Några år kommer att gå, och sedan har vi dessa vardagsproblem nära inpå oss. Då är det för sent att lösa dem. Det är nu medan vi har tid som vi måste angripa vad som inte är dagens men morgondagens problem och som snart kommer att bli dagens.

Det bör också vara möjligt för oss i vårt land att finna en gemensam grund för att förverkliga näringslivets och löntagarnas gemensamma intresse av bättre möjligheter till standardstegring. Vi måste ha fram den snabbare expansion som vi generellt behöver år för år inom näringslivet.

Dessa två intressen, löntagarnas och näringslivets, behöver varandra på samma sätt som saxen behöver sina två skänklar. Ett välavvägt samarbete bör kunna ge en snabbare standardstegring än vi eljest skulle komma att få. Att vika undan från problemen på grund av att de är svåra kommer att ge oss sämre möjligheter att höja levnadsstandarden i framtiden. Därför måste vi nu så fort som möjligt få fram en medveten socialdemokratisk ekonomisk politik för näringslivets utveckling på samma sätt som vi ser att olika regeringar i andra länder tar vara på de möjligheter de har.

Bara genom en sådan politik kan vi komma till rätta med de allvarliga låglöneproblem, som nu finns inom många branscher av näringslivet. I en sådan aktiv utvecklingspolitik i näringslivet fordras att vi för en ännu mera aktiv arbetsmarknadspolitik än för närvarande, inriktad på att hjälpa människor över från låglönegrupper till bättre betalande företag — och att hjälpa dem över innan de är eller håller på att bli arbetslösa. Vi måste ge dem valfrihet redan i dagens situation, så att de kan komma bort från sin nuvarande anställning och över till en bättre.

Den fulla sysselsättningens politik ger möjligheter att ta vara på bättre betalda platser. Men för den enskilde

individ och hans familj är det inte lätt att ta vara på de möjligheter som finns där. För det fordras ett stöd. Med sådant stöd borde omställningar kunna gå fortare, och människor borde få chansen att välja, inte bara ha ett val framför sig vilket de inte kan utnyttja. Människorna kan få en verklig chans att välja, om vi för en ännu mera aktiv arbetsmarknadspolitik, där samhället hjälper till i omställningen från sämre till bättre betalda arbetsplatser. Det är där arbetsmarknadspolitiken skall sättas in, inte på andra håll.

En sådan expansionspolitik som jag här talar om fordrar emellertid inte bara en aktiv arbetsmarknadspolitik utan även en mera effektiv politik när det gäller utbildnings- och omskolningsmöjligheter m. m. Och naturligtvis måste det i en medveten ekonomisk politik även ingå att fördela de kapitalresurser vi har för de långsiktiga investeringarna inom näringslivet.

Vi vill skapa bättre levnadsförhållanden för människorna. Den fulla sysselsättningen betyder att det fattas arbetskraft. Det där begreppet att »det fattas folk» kan för övrigt vara värt att stanna vid ett ögonblick. Inom alltför många politiska partier använder man det uttrycket på ett sätt som inte stämmer med löntagarnas intressen. Det fattas folk inom näringslivet, därför skall vi fylla på, säger man. Men så länge vi har full sysselsättning kommer det att fattas folk. Den som säger att det saknas folk inom näringslivet och därmed menar att vi skall föra en sådan politik att bristen avhjälpes blir tvungen att föra en politik som går emot den fulla sysselsättningen. Vårt näringsliv bygger på 7 miljoner människor. Kan de som säger att »det fattas folk» här förklara, på vilken nivå det inte skulle fattas folk? Erfordras det en eller två miljoner människor till? I Tyskland har man omkring 50—60 miljoner människor, men det fattas folk

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 145

även i det tyska näringslivet, sedan tyskarna nu har nått fram till den fulla sysselsättningen. Därför skulle det fattas folk även om vi fick 50 miljoner människor till.

Det där sättet att resonera är ologiskt och borde inte höra hemma i de politiska partiernas diskussioner. Det skall fattas folk! Det är ett tecken på att vi har full sysselsättning. Men vi skall se till att det fattas folk i botten på låglöneområdena och att det inte fylles på där genom arbetsgivarnas önsknings att driva sina låglöneföretag. Den aktiva arbetsmarknadspolitiken skall inte sättas in där. I stället skall man fylla på högre upp, med sådana som *nu* har lägre löner. Vad är det annars för mening med talet om att vi skall hjälpa låglönegrupperna? Menar man någonting med det talet, skall man se till att det blir tomt i botten och att låglönegrupperna får chansen att flytta upp samt att arbetsgivarna, som ligger i botten med låglöneföretag, inte får sitt arbetskraftsbehov fyllt. Och turistbesök som omvandlas till låglöneanställningar är icke något löntagarintresse.

En löntagarfamilj fordrar i dag för att kunna bo och leva i samhället och ha en arbetsplats en kapitalinvestering på över 300 000 kronor. Så mycket kostar det alltså om vi vill skapa *en* ny sysselsättning. En genomsnittlig HSB-lägenhet kostar över 60 000 kronor. De kommunala investeringarna för att göra samhället beboeligt — vatten, vägar, avlopp, skolor och sjukhus — samt åtgärder av stat och landsting kostar mer än 60 000 kronor per familj, så långt jag har kunnat finna. Den genomsnittliga arbetsplats som nu bygges eller just är byggd inom stål- och verkstadsindustrierna kostar ungefär 180 000 kronor. Om vi menar någonting om talet om standardstegring när det gäller lägenheter, betyder det alltså bättre lägenheter än dem vi nu kan få för 60 000 kronor. Och om vi menar någonting om standardstegring i samhället i övrigt, betyder det bättre sko-

lor, sjukhus, vatten, avlopp och vägar, mer än vad vi nu kan få för 60 000 kronor. Menar vi slutligen någonting med talet om standardstegring för löntagarna, betyder det att de i framtiden skall få möjligheter att arbeta tillsammans med en kapitalutrustning värd mer än de 180 000 kronor som är dagens investeringskostnader inom näringslivet. Det fordras alltså ännu mera kapital än 300 000 kr per familj.

Vem skall skaffa det? Lika fort som låglöneföretagarna vill fylla på sina tomma arbetsplatser kan vi omöjligt bygga ut de samhällliga investeringarna i form av bostäder och sociala anordningar för över 120 000 kronor. Vem skall spara ihop de pengarna? Det borde den göra som vill ha arbetskraften. Varför skall löntagarna spara ihop det? Det blir ingen standardstegring för dem, om vi driver fram kapitalinvesteringar på punkter där detta inte är till fördel för löntagarna. Dubbelt så många men inte bättre utrustade arbetsplatser samt dubbelt så många men inte bättre lägenheter är ingen standardstegring. Vi måste i stället koncentrera de resurser vi har på att utveckla de arbetsplatser, de arbetsmiljöer, de bostads- och sociala miljöer i vilka människorna nu lever. Det är standardstegring.

Jag vet att Industriförbundet nyligen har publicerat en skrift, där man kräver fri in- och utvandring. Ja, de vill »fylla på» i sina företag med arbetskraft; näringslivet skall »täcka sitt behov av arbetskraft».

Jag tycker det är ett bakvänt sätt att resonera. Jag vill se det från den motsatta utgångspunkten: Låt oss gå ut från människorna, låt oss bygga upp ett näringsliv som är bättre för människorna än det nuvarande! Vad har vi för intresse av att vara dubbelt så många? Det ger ingen dubbel standardstegring. Det land som är dubbelt så stort som ett annat har inte dubbelt så hög levnadsstandard — då skulle ju Indien vara världens rikaste land.

Alltså: Det är en helt annan väg vi

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 145

skall gå på detta område. Det måste till en medveten politik, där man tar vara på möjligheterna att undanröja låglönstillväxten. Det skall inte göras genom stora gråtarevalsen som sätts i gång i tidningarna så fort det är någon låglönearbetsgivare som inte får »fylla på» i sitt företag. Det behövs snabbt en effektivare politik, och jag tror den är på väg. Den måste till, även om det i det individuella fallet kan se ut som om vi då inte hjälper ute i världen.

Låt mig för ett ögonblick stanna vid på vad sätt man lämnar hjälp. Tyskland »hjälp» Greklands näringsliv genom att ta 80 procent av den yrkesutbildade arbetskraften över till det tyska näringslivet. Detta har rapporterats därifrån av fackliga delegationer. När 80 procent av ett fattigt lands lilla förråd av yrkesutbildad arbetskraft försvinner ur landet, undrar man vilken hjälp detta land får.

Är det hjälp som de tyska industri-
männen är ute för att ge när de tar
arbetskraft från Grekland? Är det inte
profiter för sina egna företag de är ute
efter? Jo — och likadant är det i vårt
land. Det är inte fråga om hjälp till
dessa länder, utan det gäller att få flera
anställda till de enskilda företagen. An-
ledningen till att man vill utvidga är
att man, om man får dubbelt så många
anställda, även kan tjäna dubbelt så
mycket.

Men detta är inte en näringslivs-
politik, som bygger på människorna, utan
den bygger på ett egoistiskt företagsin-
tresse av att tjäna pengar på männis-
korna. Det måste skapas en ny politik,
vilken bör drivas fram från den so-
cialdemokratiska regeringens sida, och
den har också fackligt stöd.

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Jag skall inte vare sig
beröra skatterna eller den ekonomiska
politiken, utan jag skall gå in på ett
ämne, som jag anser det vara av den

allra största betydelse att vi tar upp
till närmare studium i riksdagen.

Det är beklagligt att alltfjämt behöva
konstatera en ökning av såväl den to-
tala brottsligheten som ungdomskrimi-
naliteten. Under de tre första kvartalen
i år uppvisades en ökning av brotts-
ligheten med cirka 11 procent jämfört
med samma period i fjol. Det är fram-
för allt ungdomsbrottsligheten, som in-
ger oro och olust.

Ungdomsdebatten domineras inte
minst i tidningspressen av unga ligis-
ters framfart och av den stora all-
mänhetens berättigade krav på säker-
het till liv och egendom. Det är själv-
fallet glädjande att veta att det stora
flertalet av vår ungdom är skötsam och
att det är en mycket liten procent av
vår svenska ungdom som hamnar på
andra sidan om lagens rāmärken. Des-
to dystrare framstår då det faktum,
att det ökade antalet ungdomar med
asociala beteendemönster får en domi-
nans, som också drabbar de skötsamma.

De mest skiftande omdömen har utta-
lats angående orsakerna till ungdoms-
asocialiteten. Tyvärr har man emel-
lertid bara att konstatera en fortsatt
utveckling mot allt gravare brott. För-
äldrar och skola har sitt givna ansvar
i uppgiften att fostra de unga till goda
och laglydiga medborgare. Det torde
över huvud taget inte råda något tvivel
om miljöns betydelse för det uppväxan-
de släktet. Emellertid har det visat sig,
att unga lagöverträdare också kan kom-
ma från till synes mycket goda hem-
förhållanden, vilket gör orsakssamman-
hangen än mer komplicerade.

Samhällsvården på detta område har
ofta varit utsatt för livliga debatter,
och stundom har även mindre lyckliga
förslag till lösningar av ungdomsbrotts-
ligheten framkommit. Man har bland
annat krävt skärpta åtgärder, vilka står
i strid mot humanitets- och rättsprin-
ciperna för vår kriminalvård. Detta är
principer som under inga förhållanden
får överges.

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 145

Däremot bör det självfallet vara riktigt att diskutera formerna för kriminalvården. Det finns brister som inte ens de ansvariga inom kriminalvården kan förneka. Man anför visserligen oftast otillräckliga personella och ekonomiska resurser såsom de främsta anledningarna till att vården inte fungerar på tillfredsställande sätt i alla avseenden.

Men om man till exempel ser på den kriminalvård som bedrivs i frihet, finner man att nämnda argument inte är fullt hållbara. Enligt uppgift deltar i arbetet inom frivården cirka 10 000 frivilliga övervakare och bortåt 4 000 heltidsanställda kriminalvårdare. Med hänsyn till att kriminalvården i frihet omfattar cirka 20 000 personer synes den personella sidan vara väl tillgodosedd.

I samband med att den nya brottsbalken började tillämpas den 1 januari i år anfördes från kriminalvårdsstyrelsen, att frivården skulle byggas ut till ett viktigare instrument i samhällets brottsbekämpande verksamhet än någonsin tillförne. Av allt att döma har frivården också undergått en avsevärd utbyggnad. Vi vet att återfallsprocenten är hög, och såvitt man kan förstå har den inte heller tenderat att minska.

Detta är ett faktum som också understrukits i en nyligen publicerad undersökning av professorn i kriminologi Knut Sveri. Denne anser visserligen att det inte är något dåligt resultat om man kan återanpassa en fjärdedel av ett svårbehandlat klientel. Återfallsprocenten 75,6 av detta klientel skulle alltså inte vara så avskräckande.

Herr talman! Eftersom det forskats så litet på detta område, kan man naturligtvis ifrågasätta anstaltsvårdens resocialiserande effekt, men så länge vi inte har tillräckligt underlag för en omprövning av kriminalvården härvidlag anser jag att det är nödvändigt att frivården blir så effektiv, att samhällets insatser i detta avseende återspeglas i ett reducerat antal återfall.

Det bör vara av största värde för kriminalvården att man får en pålitlig kår av frivilliga medhjälpare i t. ex. övervakningsarbetet. Den som utses till övervakare för en till skyddstillsyn dömd utgör så att säga det första ledet i samhällets insatser för att återföra den dömd till normalt liv. Med hänsyn till de krav man har anledning ställa på övervakarnas insatser ter sig arvodet på 25 kronor i månaden per klient synnerligen blygsamt. Jag är medveten om att vissa skäl talar för att arvodet inte bör vara så högt att en person enbart för förtjänstens skull åtar sig uppdrag. Å andra sidan måste ju också risk uppstå att en övervakare åtar sig fler ärenden än han hinner med för att få någorlunda acceptabel ersättning för sitt arbete. Exempel härpå finns, och enligt vad jag erfarit är man inom kriminalvårdsstyrelsen angelägen se till att ingen övervakare tilldelas för många övervakningsfall.

Emellertid tycks man inte ha kunnat lösa frågan på ett tillfredsställande sätt. Det förekommer överhopningar som lett till att övervakaren inte haft någon tid till övers för t. ex. klienter som skulle behöva kontinuerlig kontakt med övervakaren. Jag finner dessa missförhållanden vara av sådan art att en snar översyn av denna del av verksamheten inom frivården är befogad. Enligt vad jag erfarit finns för uppgiften kvalificerade och intresserade personer som gärna skulle vilja ägna sig åt uppgiften som övervakare, men då detta kan leda till direkta ekonomiska förluster för dem framstår det självfallet som omöjligt.

Eftersom frivården tillmäts och måste tillmätas största betydelse anser jag att missförhållanden av nämnda art bör kunna rättas till med god vilja från de ansvariga.

Det är väl också uppenbart att behovet av medicinsk vård ökar även när det gäller ungdomsbrottslingar. Alkoholskador och andra psykiska skador har i många fall anförts ligga till grund

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 145

för asocialiteten. Det ökade narkotikamissbruket understryker ytterligare angelägenheten av att medicinsk vård ingår i kriminalvården som en obligatorisk vårdform där behov föreligger.

Herr talman! Må det så här i remissdebattens slutskede tillåtas mig att i all korthet framföra ett önskemål från mitt hemlän, Skaraborgs län, där vi har vissa bekymmer när det gäller bostadskvottilldelningen. Jag hade väntat att herr Hyltander under frågestunden nyss skulle få ett besked från inrikesministern i denna angelägenhet men svaret kommer att lämnas i nästa vecka.

Det är allom bekant att Skaraborgs län har varit och fortfarande är ett typiskt jordbrukslän. Dock har under de senaste åren skett en omställning från jordbruk till industri. Trots den väldiga förändringen inom jordbruksnäringen ökade folkmängden med omkring 1 300 personer under 1950-talet. Under 1960-talets första hälft utgjorde ökningen ca 3 500 personer. Ökningen för 1964 var ca 1 800. Folkmängden i länets tätorter ökade under 1950-talet från omkring 44 procent till omkring 53 procent av länets folkmängd. Antalet förvärvsarbete inom jordbruket var år 1940 ca 50 000, år 1950 ca 36 000 och år 1960 ca 25 000. Denna våldsamma minskning, som fortsatt under 1960-talet, har till största delen kunnat kompenseras genom en ökning av övriga näringsgrenar. Ökningen av antalet förvärvsarbetande inom industrien är stor. Industriexpansionen är mycket markerad också för köpingarna och för många landskommuner inom länet.

Med det sagda har jag helt kort velat poängtera, herr talman, att Skaraborgs län undergått och undergår en kraftig näringsstrukturell omvandling från ett jordbrukslän till ett industrilän. Det kan klart konstateras att den angivna kvoten för bostadslån för år 1966 inte är tillräcklig.

Enligt den uppgjorda bostadskvotplanen skulle vi, trots den befolknings-

ökning på 1 800 invånare under 1964 som jag tidigare nämnt, få en tilldelning av lägenheter på endast 1 800, d. v. s. en tilldelning i förhållande till folkmängden av 0,71 procent, medan den beräknade medelrikskvoten är 1,04 procent. Om man utgår från rikets medelprocent 1,04 skulle tilldelningen av lägenheter för Skaraborgs län utgöra 2 633, alltså en skillnad på icke mindre än 850 lägenheter. Vi har med andra ord fått 850 lägenheter mindre än vi enligt rikets medelkvot borde ha fått.

Med riksmedeltalet 1,04 byggs det i genomsnitt en bostad per person och 100 år för hela landet. Högst i landet ligger Stockholms län med en medelprocent av 1,91. Detta innebär att det i detta län byggs en bostad per person vart femtioandra år. Bland de sämst lottade länen befinner sig Skaraborgs län med en medelprocent av 0,71. Detta innebär att det byggs endast en lägenhet per person vart etthundrafyrtioförsta år. Vidare kan upplysas om att inte mindre än 15 kommuner i Skaraborgs län för 1966 inte fick några bostadslån alls.

För att få en ytterligare värdemätare på hur denna bostadskvottilldelning verkar kan följande exempel anföras. Varablocket i Skaraborgs län består av sex kommuner och har ett invånarantal av cirka 18 000 personer. Dessa sex kommuner har för 1966 erhållit en tilldelning av 41 lägenheter. Det innebär att det vid oförändrad bostadstilldelning skulle byggas en bostad per person vart fyrahundrafyrtionde år.

Herr talman! Jag har velat inför kammararens ledamöter uttala en önskan för Skaraborgs läns räkning att de statliga bostadsmyndigheterna skulle ta större hänsyn till de synpunkter som framförts i avsikt att stödja och gynna arbetet inom kommunblocken och som innebär bl. a. att bostadskvottilldelningen i större utsträckning skall anpassas efter rådande behov.

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 145

Herr NIHLFORS (fp):

Herr talman! Herr Hagnell berörde i sitt intressanta anförande förhållanden som ligger oss nära: Sverige, dess brist på arbetskraft och de problem som den kan föra med sig. Jag skall behandla en fråga som ligger långt därifrån men som ändå i viss mån berör samma problem, fastän från en annan aspekt, nämligen situationen i länder som har överskott på folk och brist på pengar, brist på företagsamhet och stor arbetslöshet.

Bakgrunden till detta anförande är den resa till Östafrika som statsutskottets första avdelning företog i september i år. Det är kanske litet ovanligt att lämna en reseberättelse över en riksdagsresa ifrån talarstolen, men man skall ju då och då pröva också det ovanliga. Jag vill understryka att jag inte har något uppdrag från avdelningen att lämna denna reseberättelse; jag kommer bara att framlägga mina egna reflexioner, och det i en mycket kortfattad form.

Det var alltså Etiopien, Kenya och Tanzania som denna avdelning av statsutskottet, vilken vanligtvis handlägger u-landshjälpsfrågorna, hade att besöka under tre veckor i september, då vi reste runt i dessa länder.

Först bör man kanske erinra om att vi från svensk sida sedan lång tid har ganska mycket expertfolk i Etiopien, medan vi i den nya, fria republiken Tanzania nyligen påbörjat vår biståndsverksamhet främst genom det stora, nordiska projektet utanför huvudstaden Dar-es-Salaam. Kenya är en stat, där vi inte har satsat så särskilt mycket ännu

När man gör sådana besök kan man konstatera att vi långt innan NIB:s och SIDA:s verksamhet började haft en biståndsverksamhet genom missionens insatser, låt vara att dess syfte från början varit omvändelse till kristendomen från hedendomen. Tyngdpunkten i denna verksamhet har med naturnödvändighet kommit att läggas på grundskol-utbildning, yrkesutbildning för vuxna och insatser inom hälsovården, fram-

för allt sjukvården, och detta tycker jag är mycket tillfredsställande. Vi har väl aldrig tidigare betraktat dessa insatser som en form av u-landshjälp, men jag tror att vi nu är ense om att detta också är ett led i den svenska biståndsverksamheten i stort — ett betydelsefullt led.

Vilka förutsättningar har då Sverige att öka sina biståndsinsatser?

Trots att våra anslag till biståndsverksamheten är relativt blygsamma, borde vi göra mycket mera pengar disponibla för detta ändamål. Men frågan är om vi har folk att sätta in på dessa projekt i den utsträckning vi skulle önska. Jag tror att den stora flaskhalsen i den bilaterala biståndsverksamheten utgörs av svårigheten att få de lämpliga personerna för dessa insatser. Jag skall senare återkomma till detta.

Sverige har en alldeles speciell förutsättning att lyckas med denna verksamhet, och den förutsättningen är var alliansfrihet och neutralitet. Var man än träffar folk i dessa länder framkommer det att det betraktas som en extra merit för Sverige att inte vara en stormakt som inte har kolonialaspirationer — öppna eller dolda — och att vi inte heller har några tidigare försyndelser i detta avseende.

Vi har påtagligen en stor goodwill hos de ledande personerna i dessa stater. Detta bör föranleda en särskild kraftansträngning från vår sida att se till att vårt uppträdande mot dessa stater blir sådant, att det visar att vi har förståelse för deras speciella problem.

I Östafrika lever man också under trycket av brist på utbildad arbetskraft. Regeringsadministrationen i dessa länder är ju ganska ny — i Etiopien är den kanske inte så ny, men där har den under senare år i varje fall moderniserats. Man har ungt folk överallt, nationellt medvetna människor som vill ha inflytande över biståndsverksamheten — även över den svenska. Vi måste därför vara diplomatiska i vårt uppträ-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 145

dande mot de ledande i dessa stater. Diplomati skall utvecklas inte bara av vår officiella representation i dessa länder. Alla som är utsända från Sverige för att delta i denna verksamhet betraktas som representanter för vårt land — även de som till äventyrs har ganska blygsamma och begränsade uppgifter — och en viss diplomati måste därför utvecklas av alla som deltar i biståndsverksamheten.

De uppgifter vi fick om fullgörandet av biståndsprojekt som dirigeras via FN-organ, alltså med hjälp av pengar bl. a. från Sverige, kom att medföra att jag i någon mån ändrat min tidigare inställning i dessa frågor. Det har skett en successiv ökning av det multilaterala biståndet, d. v. s. det som ges över FN-organen. Vid samtal med folk på platsen, vilka känner till förhållandena och ser hur verksamheten i praktiken bedrivs, kunde man — i synnerhet bland svenskarna — spåra en viss kritik mot det sätt, varpå pengarna används. Man ansåg på en del håll att pengar slösas bort på en överdimensionerad administrativ apparat, som dessutom ofta medförde en del onödigt krångel. Detta innebär att en stor del av de pengar som satsas inte kommer till den användning som de avsetts för.

Hur man skall komma till rätta med detta problem vet jag inte, men jag tror att vi från svensk sida måste försöka öka vårt inflytande i FN-organen, så att vi får större möjligheter att vara med och dirigera användningen av pengarna, att se till att pengarna inte rinner bort i sidospår och alltså inte ger den effektiva hjälp åt mottagarländerna som vi vill att de skall ge.

Jag sade att det fordras en viss diplomati i uppträdandet, och jag tror inte att man i detta hänseende kan rikta kritik mot några svenskar. Men för att arbetet skall löpa smidigt och för att det inte skall uppstå onödiga konflikter måste vi mer och mer ta hänsyn till det nationella medvetande som

finns i så unga stater som t. ex. Tanzania. Detta innebär också att vi med all kraft måste försöka utöka den kader av experter som skall sättas in i dessa bilaterala projekt.

Jag sade tidigare att svårigheten att få lämpligt folk utgör en flaskhals i arbetet. Vid samtal med personer som känner till förhållandena visade det sig att bl. a. de svenska experternas bristande språkkunskaper ofta lägger hinder i vägen för ett smidigt arbete. Förhållandena härvidlag kommer naturligtvis att bli bättre; de unga människor som nu utbildar sig till fredskårister har fått en god språkundervisning i grundskolan. Men för de något äldre ungdomarna och för dem som befinner sig i den yngre medelåldern — det gäller yrkesspecialister och i övrigt för uppdraget lämpliga personer — är det en stötesten att de inte har några nämnvärda språkkunskaper, framför allt då kunskaper i engelska. Jag tror att det helt enkelt är nödvändigt att skapa något sorts språkinstitut eller att på annat sätt bibringa dessa personer språkkunskaper i intensifierad form.

För att underlätta rekryteringen måste vi kanske även satsa mera på en smidigare anställningsform än man för närvarande har. Under denna resa har det också kommit fram att det kan gnissla betänkligt genom en detaljreglering av typiskt svenskt märke, som kanske går bra att ha i hemlandet men som vållar onödig irritation när de anställda är långt ifrån hemlandet och råkar ut för det som vi ibland kallar lönekineseri eller något motsvarande. Jag tror att det är nödvändigt att vi här hemma lägger mera vidsynta aspekter på den saken.

Jag nämnde en passant de fredskårister vi börjat sända ut. Den första gruppen kom till dessa länder ungefär vid den tidpunkt då vi var där. Vid samtal med dessa till övervägande del unga människor fick man det intryc-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 145

ket, att de var fyllda av entusiasm för sin uppgift. Det tycktes föreligga en mycket stor idealitet bakom deras beslut att gå in i denna verksamhet. Samtidigt hörde man också att löneförmånerna inte på något sätt var märkliga. Även om levnadskostnaderna är avsevärt mycket lägre än hos oss, ja t. o. m. minimala om man skall leva med folket under dess villkor, får man nog ändå se till att det inte ockras på dessa människors idealitet. Man får inte ta till den gamla vanliga men numera alldeles förlegade inställningen, att ideella skäl skall kunna vara acceptabla för en nedpressning av de kontanta löneförmånerna.

Inom parentes kan det påpekas att uttrycket fredskårist inte är särskilt populärt i dessa trakter. Det är ett amerikanskt uttryck, och det har inte varit något krig som gjort att dessa människor nu skulle komma som något slags fredskår. Själva har de helt enkelt börjat kalla sig frivilliga. Pionjärer är också ett ord som kan användas.

Jag vill till slut, herr talman, göra ytterligare några reflexioner över vad jag anser viktigt att satsa på i fortsättningen när det gäller biståndsverksamhet utöver den allmänna höjningen av kapitalnivån för den verksamhet vi nu är överens om. Jag tror att det är nödvändigt att familjeplaneringsfrågorna kommer i förgrunden. Det är inte några kostnadskrävande insatser som det därvidlag är fråga om. Här föreligger endast svårigheten att komma till tals med de konservativa kretsar, som behärskar vissa stater. Det fordras antagligen mycken diplomati och smidighet för att man på sina håll skall kunna få tillåtelse att i samförstånd med de styrande börja en sådan verksamhet. På den punkten måste vi vara envisa i våra strävanden. Bland det viktigaste är att försöka få ned födelsetalen i dessa länder.

Vi har satsat mycket pengar på sjuk-

hus, framför allt barnsjukhus. Vi måste nog satsa mera än hittills på den förebyggande hälsovården. Detta sker redan, ty man har ute på landsbygden i Etiopien byggt små stationer, där det finns folk med relativt liten utbildning. Dessa fungerar som rapportörer vid inträffade epidemier, och de kan även företa vissa ingrepp, utföra vaccinationer och ge injektioner och sådant.

Det är oerhört betydelsefullt att försöka förhindra epidemier att blossa upp. Man som någon sade där nere är det knappast lönt att lägga in en vuxen människa på sjukhus, bota henne med stora arbetsinsatser och sedan låta henne nu botad gå tillbaka till en miljö som omedelbart skapar sjukdomar igen. Det är alltså miljön som måste förändras. Vi måste öka insatserna för att få folk att förstå vikten av hygien, vikten av att ha skobeklädnader även av enklaste slag för skydd mot infektion, mot svamp, mot ormbett m. m. En sådan satsning kan ske utan särskilda utredningar.

Redan nu gör man mycket för att öka förståelsen för vatten- och avloppsfrågan, och för några år sedan började man göra betydelsefulla insatser i fråga om näringsforskningen. En särskild vetenskapsman med assistenter för denna uppgift har sin verksamhet i Etiopien. Det gäller nämligen att få folk att äta annan mat än tidigare, eller att få kosten mera vitaminrik.

Allt detta är fråga om praktiska saker som kostar förvånansvärt litet. Om man kan genomföra detta i praktiken i samförstånd med mottagarländerna, måste resultaten, som alla förstår, bli betydande. De kommer att medföra en bättre och snabbare utveckling mot högre standard för dessa länder än vi hittills har kunnat bidra till.

Herr von SYDOW (h):

Herr talman! Det är naturligt om intresset för en debatt som denna börjar att en smula ebba ut mot det långdrag-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 145

na slutet. Jag skall därför begränsa mig till att säga några ord i den onekligen viktigaste frågan som möter oss på det ekonomisk-politiska fältet, nämligen hur vi skall göra för att få våra samlade, gemensamma ekonomiska resurser att öka även i fortsättningen. Det är bl. a. den oundgängliga förutsättningen för att vi skall kunna betala ut allt högre reallöner och därmed även förbättra de lågavlönades ställning.

Det har omvittnats både i konjunkturinstitutets senaste rapport och i den skrivelse som Sveriges Industriförbund nyligen avlät till statsministern, vilken skrivelse kammarens ledamöter fått del av, att expansionsviljan inom den svenska industrien för närvarande är mycket stark. Vi ser dagligen i tidningarna exempel därpå. Det meddelas hurusom produktionshöjande anläggningar är planerade eller beslutade. Stora fusioner i strukturrationaliserande syfte har samma mål. Vad det gäller är att ge denna starka expansionsvilja möjligast gynnsamma vind i seglen. Därav beror våra möjligheter att öka den s. k. gemensamma kakan.

Det är visserligen sant, såsom konjunkturinstitutet påvisar, att vi under de senaste åren befunnit oss i den lyckliga omständigheten att denna kaka kunnat öka år från år. Det är dock ingalunda givet att den utvecklingen utan vidare av sig själv kan fortsätta. Så kan i varje fall inte ske, om inte tillräckligt spelrum ges för de investeringar som är en oundgänglig förutsättning för en fortsatt produktionsökning.

På den punkten anmäler sig i dag en rad frågetecken som inte fanns under vår industris senaste stora expansionsvåg 1958—1961, vars frukter vi nu inhöstar.

Ett av dessa frågetecken gäller arbetskraftsfrågan. Den skulle givetvis kunna debatteras mycket. Vi måste få en liberalare inställning till invandring av utländsk arbetskraft, säger Industriför-

bundet. Jag undviker för min del gärna ordet »import» och föredrar i stället ordet »invandring». Jag ser också med en viss längtan fram mot den dag då man avskaffar det avsiktligt nedsättande ordet »profit» och ersätter det med ordet »vinst». Utan vinst blir det ingen expansion. Det måste stå alldeles klart att en företagare vill och måste arbeta för att hans företag skall ge vinst. Därmed tjänar han inte endast företaget såsom sådant utan också hela samhället och lämnar därigenom sitt bidrag till de gemensamma resurserna i samhället.

Det finns många andra punkter, som här skulle kunna andras och som gäller problem som på ett eller annat sätt måste lösas om vi skall kunna få till stånd denna expansionsvilja ute i näringslivet. Det är bland annat mycket väsentligt att lokaliseringpolitiken inte genom subventioner understöder företagsamheten på ett sätt som gör att arbetskraften binds vid företag som har svag lönsamhet och små möjligheter att överleva utan fortsatt stöd.

Allt detta är viktiga förutsättningar. Men än viktigare för en fortsatt industriell expansion är att reella och finansiella möjligheter skapas för att industriens investeringar skall kunna stiga kraftigt under de närmaste åren. I dagens läge har industrien just i sistnämnda avseende en hel del bekymmer. Både när det gäller självfinansieringen, aktiemarknadens förhållanden, obligationsmarknaden och bankfinansieringen möter problem som verkar återhållande på expansionsmöjligheterna.

Jag har med tillfredsställelse noterat de upprepade förklaringar som under senaste tiden avgivits från regeringshåll om nödvändigheten av att stimulera industriens fortsatta investeringsvilja. Det är inte för mycket sagt, att man med stor spänning ser fram mot vad dessa förklaringar kommer att leda till i form av reella åtgärder.

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 145

Under debatten i går, och kanske även under debatten i dag, har från något håll gjorts gällande, att industriens investeringar väl inte alltid till alla delar är så produktiva eller så speciellt angelägna, att de förtjänar särskilt hänsynstagande. Aftonbladet hade också i gårdagens nummer en underledare med samma synpunkter och angav att en hel rad allmänna åtgärder dock är väsentligare än att medverka till framställningen av t. ex. barbiédockor, karameller och plastbåtar.

Ärligt talat tycker nog också jag att det i och för sig är viktigare att förse samhället med t. ex. tidningspapper än med nyssnämnda produkter. Men vi får väl ändå akta oss för att förse *något* yrke med någon sorts mindervärdestämpel. Även om vi kokar polkagrisar bidrar vi till den gemensamma kakan.

Den tankegång, som kom till uttryck i debatten och som Aftonbladet byggt sin underledare på, går ut från ett resonemang som med bestämdhet måste avvisas därför **att det strider** mot den näringsfrihetsprincip under vars hägn vårt näringsliv lever och vuxit fram till den mäktiga resursskapande faktor som det nu är. Ett spinnande på en slik tanketråd leder också till ett regleringssamhälle som vi visserligen i krigstid måste finna oss i men som vi nu med bestämdhet avböjer.

Herr talman! Om vi inte nu, och jag tänker särskilt på nästa arbetsår, ser till att industriens på många sätt manifesterade expansionsvilja också kan realiseras genom förverkligandet av de investeringsplaner som föreligger, så betyder detta ett stando i utvecklingen, med den påföljden i praktiken att den gemensamma kakan kommer att minska i stället för att ökas. Förvisso blir då problemet att fördela kakan inte lättare.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Jar har suttit och fun-

derat över om jag skulle gå upp i debatten vid denna sena tidpunkt, men eftersom jag i går hade litet besvärligt att vara närvarande i kammaren, så har jag fått försöka att i dag åtminstone finnas tillgänglig i bänken, och jag har haft tillfälle att lyssna på en del av de anföranden som hållits. Jag hann under gårdagen ändå lyssna på folkpartiledaren herr Ohlin. Jag hörde vad han sade om nordiskt samarbete, och därvidlag är vi ganska överens.

Jag skall som förklaring till att jag inte hade möjlighet att vara här i går vilja säga, att det berodde på att vi just hade nordiskt samarbete i praktiken genom att den finske arbetsministern var här som följd av en inbjudan sedan lång tid tillbaka. Vi har med tillfredsställelse hälsat honom och de medarbetare från Finland som gör honom sällskap. Det är representanter för den finska motsvarigheten till arbetsmarknadsmyndigheterna, företrädare för den finska arbetsgivareföreningen och finska motsvarigheten till vår landsorganisation och tjänstemannarörelse.

De är här för att diskutera problem om arbetskraften. Från Sveriges sida har vi all anledning att säga att den finska arbetskraft, som har kommit till vårt land under efterkrigstiden, varit av utomordentligt värde. Den har i mycket hög grad bidragit till tillväxten i vår gemensamma ekonomi, och det är inte bara uttryck för artighet, när vi gör dessa uttalanden till den finska regeringens representanter, som är här nu, utan det är uttryck för en mycket klar och bestämd uppfattning. Jag skulle gärna vilja erinra om att vi den 1 oktober i år hade i runt tal 154 600 arbetsanmälda utlänningar i vårt näringsliv. Av dessa har ungefär 67 000 kommit från Finland. Vi skulle kunna ställa oss frågan hur vår produktion skulle kunna fungera om vi blev av med dessa nära 70 000. Nu är det klart att problemet om arbetskraft från andra länder — invandring, som herr von

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 145

Sydow gärna ville kalla det, och jag vill också använda denna form — den arbetskraftsinvandring som skett från Finland och från andra länder, måste ses från två utgångspunkter, dels vår egen, vårt behov av arbetskraft och vad vi kan göra för denna arbetskraft, dels hur människorna i de länder från vilka arbetskraften kommer betraktar detta problem. Jag tänkte på detta när jag lyssnade till herr Hagnell, som jag tyckte nyss höll ett fint och balanserat anförande. Han talade om att man till Tyskland får arbetskraft ifrån Grekland i en betydande omfattning och nämnde då att man därifrån tar ungefär 80 procent av dess utbildade arbetskraft. Jag tänkte som sagt på detta när vi i går överlade med våra finska vänner och där företrädare för finska arbetsgivareföreningen sade — vilket jag gärna vill säga till herr von Sydow — att de är irriterade över att svenska företagare har ett flertal värvare i Finland. Det har inträffat att man tagit hela klasser från de tekniska skolorna i samma ögonblick de varit färdigutbildade. Man kan förstå reaktionen i dessa länder hos de företagare, som väntar sig att kunna få ta hand om den arbetskraften för att utveckla sitt eget industriella liv.

Våra diskussioner gäller nu bl. a. vilka möjligheter och förutsättningar vi har att skapa en mera organiserad form för den arbetskraftsrekrytering vi gärna vill ha ifrån Finland och en rad andra länder.

Det är klart att frågan om arbetskraften också skall ses på lång sikt. Vi är medvetna om att vi kommer att ha ett mycket stort behov av arbetskraft — brist, har det uppgivits — fram till 1970, kanske ännu längre. Vi har anledning att i andra länder fråga hur de ser på detta och hur utvecklingen kommer att gestalta sig i dessa länder. Jag tror jag vågar säga att finske arbetsministern sagt, att den omständigheten, att vi tagit arbetskraft från Fin-

land, hittills har varit av stort värde också för Finland självt, eftersom man haft ett överskott på arbetskraft. Han säger också att de omkring 10 000 människor om året, som vi får ifrån Finland, i dag inte är något problem för det finska näringslivet, men, säger han, man har all anledning att förvänta sig att Finland i slutet av 1960-talet eller början av 1970-talet kommer att självt vara i sådant behov av arbetskraft, att man inte kan avstå från de många som nu finns i vårt land.

Det där blir naturligtvis på en fri arbetsmarknad något av ett konkurrensproblem. Det finska näringslivet är såvitt jag förstår — jag har gjort några besök där — på väg uppåt, och de har en väl uppbyggd rationell produktion. Detta kommer säkerligen att kunna förbättra inkomstmöjligheterna, och då får vi nog vara beredda på att de ungefär 10 000, som årligen kommit därifrån, inte längre står till förfogande, åtminstone inte i denna omfattning.

Då kommer nästa fråga. Varifrån kan vi då få arbetskraft? Vi har anledning att först rikta uppmärksamheten på våra egna möjligheter. Vi har arbetslöshet i norr. Vi kan flytta arbetskraft och försöka omlokalisera företaget, och det pågår också. I vissa delar av vårt land är, i förhållande till tillgången, möjligheterna för den kvinnliga arbetskraften att gå in i produktionen begränsade.

I stockholmsområdet är 35—40 procent av de gifta kvinnorna ute i produktionen. I Västerbotten och Norrbotten skulle jag tro att motsvarande siffra ligger någonstans mellan 10 och 15 procent. Där har man alltså en stor reserv att ta ur — i den mån man kan omlokalisera sådana företag till Norrland som är lämpliga med tanke på förhållandena där, eller utbilda den kvinnliga arbetskraften, så att den kan gå ut på de arbetsområden som står till förfogande. Inom parentes vill jag bara säga att ansträngningarna i norr

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 145

måste gå ut på att få ett så differentierat näringsliv som möjligt i Norrland. Det är detta som pågår. Vi gläder oss just nu över att denna lokalisering till 50—60 procent rör sig om företag som är verksamma inom metall- och mekanbranschen. Det visar sig alltså att det finns möjligheter.

Låt mig också säga, herr von Sydow, att jag visserligen kan förstå Industriförbundets mening att man skall undvika subventioner — jag förstår också att herr von Sydow delar den uppfattningen — men, herr von Sydow, det som sker via de lokaliseringpolitiska medlen, t. ex. de stimulansbidrag som nu lämnas för lokalisering, är ett försök i första hand att utjämna kostnadsläget mellan södra, mellersta och norra Sverige. Det är dyrare att bygga industrilokaler m. m., säg norr om Dalälven, än vad det är här nere. Det har ju varit något av motstånd från företagssidan mot lokalisering i norr. Våra utgifter blir för stora, vår produktion klarar inte detta, har man sagt. Jag tror att det ofta är en missuppfattning, men vi måste bryta ned den föreställningen. Vi inbjuder nu ifrågavärande industri att på ungefär lika villkor lokalisera företag till den norra delen av landet. Vi menar att kostnaderna, allteftersom man får en tillväxt av företag, kommer att sjunka — och därmed får vi en bättre utjämning.

Jag har gärna velat säga detta, inte bara här utan också i tidigare debatter med företrädare för Industriförbundet och näringslivet i övrigt. Jag tror också att man mer och mer har insett, att man skall betrakta lokaliseringpolitiken och de medel, som vi använder oss av, på detta sätt.

Herr talman, jag återvänder till problemet om arbetskraften. Jag har sagt att vi måste anstränga oss i vårt eget land och vidta åtgärder för att få fram de resurser och tillgångar som redan finns men som ännu inte används.

Jag gläder mig över Industriförbundets uttalande att subventioner, som

är avsedda att utgå till företag som skall lokaliseras, inte får ges åt mindre lönsamma företag som binder arbetskraft i låglöneyrken. På den punkten är vi överens. Jag tror att vi också skulle kunna vara överens om att de näringspolitiska ansträngningarna bör gå ut på att söka få en bevarad full sysselsättning i så lönsamma uppgifter som möjligt.

Men om detta är det näringspolitiska syfte som vi arbetar för att nå, så kommer jag tillbaka till problemet om den utländska arbetskraften. Vi kan inte bortse ifrån att det också finns företagare inom låglöneområdena som skulle hälsa med den största tillfredsställelse om vi fick en invandring av sådan arbetskraft från andra länder, som skulle kunna strömma just till dessa områden, fylla luckorna där svensk arbetskraft har omskolats för att gå över från ett låglöneyrke till mera lönsamma uppgifter. Men, ärade kammarledamöter, kan vi föra en sådan politik? Skall vi bedriva en sådan invandringspolitik, att vi med öppna ögon ser hurusom tusentals människor kommer från de sydeuropeiska länderna till vårt land för att söka anställning som diskare, arbeta i tvätterier och en rad av andra låglöneområden och så småningom bli ett vad jag kallar utländskt proletariat i vårt land? Här är väl egentligen fråga om de vägledande principerna för den invandring av arbetskraft från andra länder som vi vill stimulera. Jag vill gärna säga att vi bör ha en välvillig inställning till den arbetskraft som vi kan få utifrån.

Vi har — jag har redan sagt det — ett underskott på arbetskraft, och vi kommer att ha det under lång tid framöver. I det avseendet delar jag Industriförbundets uppfattning att vi för att kunna tillgodose expansionen i vårt näringsliv ser det som en nödvändighet att under de närmaste åren få ett betydande tillskott av arbetskraft också från andra länder.

Vi har anledning att, som jag sade

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 145

nyss, säga oss att det i stort sett har gått bra för den arbetskraft som kommit. Dessa människor har kunnat anpassa sig till våra förhållanden och de har gjort värdefulla insatser. Men den utländska arbetskraften har naturligtvis först och främst rätt att göra anspråk på en i rättsligt avseende lika behandling som svenska medborgare. Dessa människor har också, i den mån vi begär eller önskar att de skall komma hit, anspråk på att få bostäder, att få tillfälle till utbildning för sina barn, att omfattas av de sociala förmåner som vi har och att få tillfälle att assimilera sig med det svenska samhället. Det måste vara den vägledande principen.

Jag kan försäkra att enligt de uppgifter vi nu får från de läger på sydvästkusten som snabbt måste inrättas för jugoslaver, österrikare, turkar och greker, som i tusental har kommit under de senaste månaderna, har dessa människor rest hit i den föreställningen, att de omedelbart kan få arbete, att de kan få bostäder, att de kommer att få det ordnat med undervisning för sina barn o. s. v. Men när de kommer hit finner de, att vi har betydande brist i fråga om bostäder, att vi visserligen bygger ut en skolorganisation som ur våra synpunkter ter sig tillfredsställande, men där det inte alltid är självklart att utlänningarnas barn kan få tillfälle till skolgång o. s. v.

Jag tror att vi skall arbeta med utgångspunkt från att den arbetskraft, som vi önskar skall stimuleras att komma hit, skall erbjudas i princip med svenska medborgare likvärdiga villkor. Går vi så långt är det säkerligen nödvändigt, att vi också ordentligt funderar över hur vi skall ordna organisationen för en sådan arbetskraftsrekrytering.

Jag sade nyss att de erfarenheter vi har från de senaste månaderna har visat att vi kan komma i ett ryckigt besvärligt läge. Låt mig bara säga att från den

1 september till den 25 oktober kom till Malmö, Halmstad och Göteborg — det var i huvudsak till dessa städer som de kom — 4 700 medborgare ifrån Jugoslavien, Grekland, Turkiet och Österrike. Därutöver räknar utbildningskommissionen med att ungefär lika många kom från andra länder ute i Europa och även från Egypten. På grund av den relativt restriktiva politik som den engelska regeringen nu för har också en del västindier, som kommit till England och blivit avvisade där, sökt sig över till vårt land. I utlänningskommissionen säger man att vi har ungefär 100 nationaliteter representerade på vår arbetsmarknad i dag.

Under ungefärligen 7 å 8 veckor kom alltså nära 10 000 till oss ifrån europeiska och andra länder, utan arbetstillstånd och utan pengar för sitt uppehälle. Jag skall berätta om ett fall. På järnvägsstationen i Halmstad satt en jugoslavisk familj, fadern, modern och sju barn, från fredagen till måndagen. De hade kommit hit från ett över-svämningsområde i Jugoslavien. De hade sålt sina sista tillhörigheter, vilket räckte till för en resa till Sverige. Och de är inte ensamma om den situationen.

Här är det nödvändigt att snabbt sprida upplysning. Det är nödvändigt att informera ute i andra länder om förutsättningarna och möjligheterna för oss att ta emot arbetskraft. Vi har under ungefärligen ett år fört diskussioner med Arbetsgivareföreningen, Landsorganisationen och tjänstemannaorganisationerna i avsikt att försöka åstadkomma en överenskommelse mellan dessa stora organisationer om hur en sådan reglerad arbetskraftsinvandring lämpligen borde ske. Kommer vi fram till en sådan överenskommelse inom de närmaste dagarna, vilket jag hoppas, skulle vi kunna ge bemyndigande åt arbetsmarknadsstyrelsen att företa en mera organiserad arbetskraftsrekrytering ute i skilda länder med upprättan-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 145

de av rekryteringskontor, inte minst i Jugoslavien där vi vet att det finns ett betydande arbetskraftsöverskott, rekryteringskontor i anslutning till våra beskickningar i praktiskt taget alla länder. Överenskommelsen är tänkt att utformas så, att denna reglerade arbetskraftsinvandring skall ske efter överenskommelse mellan parterna på arbetsmarknaden, t. ex. så att pappersbruksförbundet träffar en överenskommelse med motsvarande fackförbund om invandring till skilda arbetsplatser. Det ger förutsättningar för arbetsmarknadsmyndigheter och motsvarande organ, som skall delta, att i förväg söka organisera så, att man har om inte permanenta bostäder så dock under alla omständigheter tillfälliga bostäder för den arbetskraft som kommer, för att den så småningom skall kunna slussas in på vår arbetsmarknad.

Ärade kammarledamöter! Jag kan begripa detta uttalande från Industrieförbundet om en liberalisering av vår invandringspolitik, men jag måste i ordet liberalisering innesluta att vi skall bereda de människor som kommer möjligheter att anpassa sig i det svenska samhället. Det är den främsta uppgiften. Om vi, som det förefaller, skall kunna komma fram till en överenskommelse med de stora organisationerna, som visat sig positiva och förstående härför, tror jag också att vi skall kunna få en väsentligt lugnare atmosfär i fråga om dessa problem.

Den invandring, som hittills ägt rum och som kommit att ta sig uttryck i att till en del företag och en del kommuner ett betydande antal människor av annan nationalitet kommit, gör att vi får en koncentration som kan bli besvärlig i både företagen och kommunerna. I vissa stora företag är över 40 procent av arbetskraften utländska medborgare. När man inom den fackliga rörelsen sagt sig vara inte tveksam men ändå försiktig i sin bedömning av vad som skall göras, beror detta inte

minst på att den fackliga rörelsen på den svenska arbetsmarknaden har påtagit sig ett betydande ansvar för lugnet och ordningen på arbetsplatsen. Jag tror att det är viktigt att konstatera inte bara vid festliga tillfällen att lugnet på arbetsmarknaden, som varit en väsentlig faktor för vår ekonomi under efterkrigstiden, är något som är värt att söka bevara och slå vakt om. Där har vi alla ett gemensamt intresse. Skulle detta lugn störas av ett alltför betydande inslag av utländsk arbetskraft i företaget, som i vissa fall kan vägra att fackligt organisera sig och som i vissa sammanhang kan uppträda på ett sätt som irriterar den svenska arbetskraften, är sådana orosmoment till betydande nackdel för vårt produktiva liv. Det kan också uppstå en mycket kylig atmosfär i företag och i kommuner där vi får en alltför stark koncentration av utländsk arbetskraft. Därför ser vi i den mera organiserade och reglerade formen möjligheter att undvika sådana händelser.

Herr talman, jag har ansett detta vara den kanske viktigaste frågan att säga något om.

Låt mig även säga till herr Ohlin, att jag självfallet gärna skulle vilja diskutera bostäder, byggreglering och andra hithörande problem. Kanske vi kan bli överens om att eftersom regeringen avser att lägga fram en proposition — vi har remitterat ett förslag om prioritetslagstiftning till lagrådet och väntar att få svar inom de närmaste dagarna — får vi i det sammanhanget tillfälle att föra en mera omfattande debatt om detta problem och om hela bostadspolitiken. Men jag är självfallet beredd att gå upp i ett nytt anförande om bostadsproblemen.

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr HAGNELL (s) kort genmäle:

Herr talman! Genmäle är kanske inte det rätta ordet, även om det naturligt-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 145

vis är det formella ordet. Jag ber nämligen att få instämna i vad inrikesministern sagt om behovet av att komma fram till en uppgörelse och jag hälsar med tillfredsställelse att en sådan kommer.

Vi ser hur situationen, som på många håll är en bristsituation i vår ekonomi, utnyttjas politiskt. Folkpartiet lägger upp hela sin valfilm utslutande på frågan: »Varför har ni inte bostäder åt alla människor?» På sju—åtta veckor får vi så en invandring av 10 000 människor. Med normal bostadstäthet betyder det krav på över 3 000 nya lägenheter. Då frågar folkpartiet: »Varför har ni inte bostäder till dem också?» I en sådan fälla kan regeringen inte gå. Först klagar folkpartiet på bostadssituationen för dem som redan finns här, sedan kräver man fri invandring, och så utnyttjar man bostadssituationen en gång till.

De som endast tänker på industrien och betraktar arbetskraften som kol som lämpas in under pannorna för att man skall få större vinst ur företagen, hälsar naturligtvis med tillfredsställelse en liberal politik. Jag var litet förvånad över vad herr Hermansson sade — jag vet att han är på väg åt höger för att vinna väljare på högern — nämligen att han i princip var för en fri gränsövergång för människorna. Om en sådan princip skulle tillämpas i varje situation, skulle det medföra just vad Industriförbundet kräver. Även om jag i vissa frågor är ganska liberal är jag dock inte så liberal som herr Hermansson, som vill gå på Industriförbundets liberaliseringslinje i denna fråga. Det anser jag vara att ställa sig till höger om den fackliga rörelsens intresse just nu.

Herr HERMANSSON (k) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte heller några invändningar mot vad statsrådet Johansson anfört; det överensstämmer i

flera avseenden med vad jag framhöll i går. För min del anser jag det också viktigt att man inte ser frågan om invandring av utländsk arbetskraft ur företagens begränsade synpunkter, och jag vände mig mot talet om arbetskraftsimport, som jag betraktar såsom cyniskt. Jag framhöll att det för arbetarrörelsen är självklart, att utländska arbetare skall vara fackligt organiserade liksom att de beredes goda sociala villkor när de kommer till vårt land. Självfallet bör man även skapa en god ordning, så att utländska arbetare snabbt kan få önskad anställning och detta på ett sätt som står i överensstämmelse med fackföreningsrörelsens strävanden.

När herr Hagnell sökte sak med mig i denna fråga och ville påstå att jag hade samma inställning som Industriförbundet, var han nog ute på litet farlig mark. Vad jag sade innebar en polemik mot Industriförbundets inställning, att just kapitalets intressen skulle få vara avgörande för invandringen av arbetskraft. Jag tror inte att herr Hagnell och jag i själva verket har så olika syn på denna fråga, men jag vill understryka den stora betydelsen av att man betraktar det hela ur de enskilda människornas synpunkt. Är det detta som kallas liberalt, accepterar jag gärna detta omdöme. Man måste i detta sammanhang akta sig för nationell avgränsning och nationell egoism. Arbetarrörelsens intressen får inte stängas inne bakom talesätt eller formuleringar, vilka leder till nationell avgränsning eller som är uttryck för en egoism vilken inte överensstämmer med arbetarrörelsens grundläggande internationella inställning.

Herr HAGNELL (s) kort genmäle:

Herr talman! Naturligtvis skall vi, såsom herr Hermansson säger, se frågan ur de enskilda människornas synpunkt. Det är också just vad jag gjorde i motsats till Industriförbundet, vars inställning går ut på att vi skall skaffa oss

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 145

arbetskraft till maskinerna. Jag vände på detta och sade att vi skall skaffa maskiner till vår arbetskraft. Vi måste — såsom jag uttryckte det i mitt huvudanförande — utgå från den enskilda människan och hennes förhållanden.

Herr Hermansson anser att han befinner sig på samma linje som jag. Men om man skulle tillämpa den princip som han här talade om, skulle man såvitt jag förstår hamna på samma linje som Industriförbundet. Eller vad menar herr Hermansson när han säger: »Man måste hävda rätten till fri in- och utvandring över gränserna och till arbete i andra länder på samma villkor som dessa nationers egna medborgare?» Det måste betyda att människorna skulle fritt få vandra över gränserna mellan olika länder och att man inte skulle kunna stoppa en sådan invandring som nu skett till vårt land och som medfört krav på tusentals bostäder, på skolor, sjukvårdsplatser, åldringsvårdsplatser och annat som vi inte har.

Vad är innebörden av detta herr Hermanssons uttalande, om det nu skiljer sig från Industriförbundets ståndpunkt? Skulle vi kunna få ett klarläggande av den saken?

Herr HERMANSSON (k) kort genmäle:

Herr talman! Det möter självfallet alltid svårigheter att tillämpa allmänna principer i de konkreta fallen, och jag är helt klar över att så är förhållandet med den princip som jag här anfört i debatten. Men jag anser att den skiljer sig från Industriförbundets ståndpunkt, som inte innebär att man har betraktat frågan ur de enskilda människornas synpunkt. Jag har tolkat Industriförbundets ståndpunkt på det sättet — såsom också herr Hagnell gjorde — att man endast vill se frågan ur företagets, kapitalets synpunkt. Det är mot denna inställning jag har vänt mig. Herr Hagnell gör sig skyldig till ett

grundläggande fel när han förväxlar dessa bägge ståndpunkter: frågan sedd ur de enskilda människornas synpunkt och ur företagets, kapitalets synpunkt.

Jag är också litet förvånad över att en representant för socialdemokratien principiellt avvisar en grundsats som rör människornas rätt till fri in- och utvandring över gränserna och till arbete i andra länder. Jag trodde att socialdemokratien i princip är och bör vara anhängare av en sådan grundsats. Att det sedan kan uppstå svårigheter vid tillämpningen av denna princip i det ena eller andra landet eller under vissa tider, är en annan sak.

Jag skulle gärna vilja veta, om statsrådet Johansson på samma sätt som herr Hagnell kategoriskt avvisar den princip som jag har velat anföra i debatten.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Till herr Hermansson vill jag säga att det kan vara fråga om vad man menar med rätten till fri in- och utvandring mellan länderna. Här i Norden har vi en fri arbetsmarknad, men den invandring av 4 000 à 5 000 människor ifrån andra länder som just skett till Västsverige bereder oss så utomordentliga bekymmer att vi inte kan acceptera en sådan ordning. Jag skulle vilja rikta en motfråga och den är, om herr Hermansson anser det tillfredsställande med den stora tillströmning som nu äger rum bl. a. från Österrike, Jugoslavien och Grekland och som innebär att familjer och enskilda personer reser hit utan ekonomiska förutsättningar att klara sig ens under den närmaste tiden.

Vi har ju en lagstiftning som förutsätter arbetstillstånd, men vi har fått göra undantag från denna regel. Nu har myndigheterna beslutat, som jag meddelat i ett svar i dag på en enkel fråga, att de 3 000 à 4 000 personer, eller vad det nu kan vara, som just nu befinner

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 145

sig i Sydvästsverige skall lämnas omedelbara arbetstillstånd, som gäller två månader, för att de snabbt skall kunna slussas in i vårt arbetsliv. Det betyder inte att de kommer att få arbetstillstånd för en uppgift, åt vilken de mer eller mindre slutgiltigt kommer att ägna sig, utan endast att de ges provisoriska möjligheter att stanna här.

Detta måste således betraktas som en provisorisk åtgärd i avvaktan på att vi kommer fram till den mera reglerade form som innebär att vederbörande skall ha skaffat sig arbetstillstånd innan han reser hit. Det betyder inte att man begränsar invandringsmöjligheten, men det betyder att man tar hänsyn till de människor som vill resa till vårt land. Vi kommer, som jag sade, att inrätta rekryteringskontor nere i Jugoslavien, och till våra beskickningar i praktiskt taget alla europeiska länder skall man kunna vända sig för att efterhöra möjligheterna till arbete. Dessa myndigheter kommer kanske också att aktivt söka kontakt med de människor som man hoppas och tror skall kunna komma till vårt land. Låt oss inte i begreppet frihet lägga in att man skall ha frihet att komma hit för att råka i social och ekonomisk misär. Ingen kan ha den uppfattningen att detta skulle vara tillfredsställande, och därför vände jag mig i någon mån mot begreppet liberaliserad invandringspolitik. Jag vill framhålla att, om vi i ordet liberal inbegriper hänsyn till människorna, detta också måste gälla hänsynen till de människor som finns i andra länder och som vi vill hälsa välkomna hit. Vi får vara beredda att ge dem en ställning som i huvudsak överensstämmer med de svenska medborgarnas.

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Gårdagens remissdebatt rörde sig i denna kammare i huvudsak om utrikespolitik, försvarspolitik och statsrådstal. I dag har vi däremot kom-

mit in på en sak som jag tycker är minst lika viktig, nämligen källan till vårt välbefinnande, eller med andra ord näringslivet och därmed sammanhängande frågor. Jag skall be att med några ord få beröra dels några sådana frågor, dels prisstegringarna här i landet. Jag vill börja med de senare.

Vi har under detta år med beslutet om en 50-procentig höjning av omsättningsskatten och skärpning av bensinskatten upplevt en av de största skattehöjningarna på mycket länge. Detta har helt naturligt förorsakat avsevärda prisförhöjningar på alla områden, påskyndat penningvärdeförsämringen, ökat lönekraven inför de kommande avtalsförhandlingarna och ytterligare snedvridit konkurrensen inom landet, ökat konkurrensen från utländska varor på hemmamarknaden och försvärat konkurrensen för svenska varor på export.

Eftersom indrivningen av omsättningsskatten huvudsakligen har lagts på oss företagare inom handels-, hantverks- och serviceföretag märker vi eller våra anställda alltför väl den köpande allmänhetens naturliga reaktion mot de ständiga prisstegringarna. Ofta får man förklara slutprisets tillkomst genom att redogöra för materialpris, arbetskostnad, omkostnad, eventuell vinst och skatt.

Inom vissa branscher kan man hålla nere utförsäljningspriset genom att öka sortimentet med utländska varor på de svenska varornas bekostnad. Men skall vi verkligen tvingas att i ökad utsträckning köpa utländska varor för att tillgodose allmänhetens krav på billiga varor och därigenom dels försvåra för de inhemska fabrikerna — vi fick så sent som i går ytterligare besked om en svensk fabriksnedläggelse — och dels medverka till att ytterligare försämra vår handelsbalans? Vår import översteg som bekant för en tolv månadersperiod räknad t. o. m. utgången av augusti i år, vår export med 1 800 miljo-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 145

ner kronor. Riksbankschefen betraktar redan denna siffra som ytterst allvarlig. Vi som möter allmänheten vid affärsdisken eller kassaapparaten förstår dess förvåning och besvikelse när räkningen presenteras.

Mot denna bakgrund vill jag erinra om att vår nye högerledare Yngve Holmberg lagt fram ett konkret förslag i sju punkter, som går ut på att begränsa prisstegringarna och inflationen, öka konkurrenskraften hos de svenska varorna och skapa en rimligare och rättvisare beskattning såväl av den enskilde som av företagen och av varorna. Dessa förslag anser vi företagare vara till det gemensamma bästa. Jag vill därför fråga finansministern, om han är beredd att överväga dessa förslag och med hjälp av dem medverka till en begränsning av prisstegringarna och inflationen? I samband härmed noterar jag med tillfredsställelse att statsrådet Rune Johansson beträffande i varje fall en av de av herr Holmberg föreslagna punkterna förklarar sig välvilligt inställd.

Efter dessa reflexioner om prisstegringar vill jag gärna beröra några rent praktiska företagarfrågor.

Jag hälsar med glädje att de upprepade framstötarna för förenkling av varuskatteuppbörden för de mindre företagen synes ge resultat. Förenklingen skall ske på så sätt, att företagen under varje uppbördsperiod erlägger skatt med på förhand fastställt belopp i stället för att redovisa enligt avlämnade preliminärdeklarationer. Att förenklingen leder till fördelar även för det allmänna talar ytterligare för att förslaget bör genomföras. Men för att det verkligen skall uppnå största möjliga effekt bör den övre gränsen för tillämpningsområdet sättas så högt som möjligt.

Däremot har i uppbördsberedningens betänkande föga intresse ägnats åt åtgärder i syfte att förenkla och underlätta uppbördsförfarandet för företagen, vilka tjänstgör som statens oavlönade

uppbördsorgan även för indrivande av källskatt m. m. Det synes snarare vara en genomgående tendens till skärpning och ett komplicerande av bestämmelserna, som ofta drabbar de mindre företagen hårt. Jag hoppas därför att propositionen utformas i en positivare anda mot företagen än vad beredningen presenterade. Principiellt synes det mig t. ex. vara felaktigt att skatter, grundade på beslut som ännu inte vunnit laga kraft, skall kunna uttagas i förväg. Likaså förefaller det mig som om den föreslagna höjningen av restavgifterna från 4 till 6 öre per krona är onormalt hög. Och om restavgiften trots allt höjes, bör i varje fall uppbördsterminen utsträckas och bättre tid lämnas för dessa uppgifter.

Så några ord om den statliga lokaliseringen! Riksdagens beslut om statligt lokaliseringsstöd har utan tvivel medverkat till att skapa ökad sysselsättning inom berörda områden. I kungörelsen nr 1/1965 begränsas emellertid möjligheten för många mindre, utvecklingsbara företag inom hantverks- och servicebranscherna att erhålla dylikt stöd genom att det i 4 § heter att detta skall utgå till »industriell verksamhet». Samtidigt framhöll statsrådet Johansson, när detta diskuterades, att systemet med investeringsbidrag i form av s. k. statskommunala beredskapsarbeten, t. ex. för uppförande av verkstadshus för hantverk, industri- och serviceföretag, skulle upphöra. Ett betydande antal sådana verkstadshus har uppförts eller projekterats, och ett växande intresse för dem har förmärkts, samtidigt som erfarenheterna från redan uppförda sådana hus har varit goda. De har medverkat till ökad sysselsättning och rationellare drift.

En bestämd gräns mellan hantverks-, mindre industri- och serviceföretag är ytterligt svår att dra, och många av våra nuvarande såväl mindre som större industrier har sitt ursprung i ett tidigare hantverks- eller serviceföretag.

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 145

En strikt tolkning av kungörelsen ställer alltså dessa mindre, redan befintliga expansiva företag i ett sämre läge än tidigare — ja t. o. m. i sämre läge än helt nyetablerade s. k. industriföretag av mer eller mindre tvivelaktig natur. Det finns exempel som verifierar detta mitt påstående.

Detta betyder alltså att om kungörelsen skulle komma att tillämpas så restriktivt, att den endast finge inverkan på rena industriföretag, skulle åtskilliga produktiva och sysselsättningskapande verksamhetsgrenar inte kunna ifrågakomma för lokaliseringsstöd. Det samma skulle även gälla för verkstads- och gemensamma för industri-, hantverks- och serviceföretag. Detta torde inte svara mot statsmakternas intentioner. Med hänsyn till den mindre företagsamhetens stora betydelse för näringslivets differentiering, utkomst- och servicemöjligheter inom såväl centralorter som andra stora och medelstora tätorter synes det mig vara fullt motiverat att texten eller tillämpningsföreskrifterna utformas så att bidrag skall kunna utgå till — som det heter exempelvis i bolagsordning för AB Företagskredit — »näringsföretag och gemensamhetsanläggningar för hantverks-, industri- och serviceföretag».

Jag hoppas att inrikesministern vill medverka till detta, så att lokaliseringsstöd kan komma expansiva, redan befintliga mindre företag inom hela denna sektor till godo.

I samband med dessa reflexioner om lokaliseringspolitiken vill jag också beröra räntesatsen för dessa lån. Jämlikt kungörelsen den 23 april 1965 om statligt lokaliseringsstöd skall lokaliseringslån enligt 8 § i nämnda kungörelse utgå efter samma räntesats som i allmänhet tillämpas för industrigarantilån. Räntan för garantilån har i enlighet med överläggningar med kommerskollegium år 1954 rekommenderats till ett procenttal liggande på en kvarts procent över gällande ränta för botten-

lån. Motivet härför var att bankens hanteringskostnader för en statlig garanti ansågs ringa och risken med ett lån med statlig garanti obefintlig. Det synes mig som om ett dylikt lån borde vara säkrare än ett bottenlån i en fastighet.

Denna uppfattning synes kommerskollegium också alltjämt hysa, enligt en den 28 september 1965 avlåten skrivelse till handelsdepartementet. Men trots detta anser sig kommerskollegium i samma skrivelse sakna anledning att motsätta sig en ytterligare räntehöjning med 1 procent för dessa garanti- och lokaliseringslån för att som det heter, åstadkomma en »rättvis räntesättning»!

Skulle räntesatsen för ifrågavarande lån höjas till 8 procent, jämfördes de med förtroendelån eller med andra typiska riskåtaganden från långivarens sida. Man måste då ställa frågan om statens garanti har sjunkit så i värde under detta senaste år. Eller vill man inte längre trots riksdagens beslut helhjärtat satsa på t. ex. den lokaliseringspolitik som, rätt skött, utan tvivel medverkar till att skapa ökad sysselsättning i stödområdena eller på de företag som kan komma i åtnjutande av kreditgarantilån?

Herr talman! En höjning av räntesatsen synes mig motverka syftet med dessa lån, och det kan väl, efter alla positiva uttalanden om att stimulera näringslivets utveckling i stödområdena, inte vara meningen. Skulle höjningen bero på att bankerna inte anser sig ha tillräckligt med kreditmedel att ställa till förfogande för dylika produktiva ändamål, synes det mig vara statens skyldighet att reservera medel för uppfyllande av de åtaganden som staten ikläder sig genom att teckna garantier.

Herr talman! Jag skulle dessutom med anledning av herr Hagnells anförande vilja ställa ett par frågor till honom och göra några reflexioner. Vilka företag menar herr Hagnell skall utvecklas och vilka skall bortrationali-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 145

seras? Är det t. ex. massaindustrien i Norrland eller varven i Göteborg, vilka i dag måste gå ut med låga offerter för att över huvud taget klara sysselsättningen? Eller gäller det alla de mindre företagen runt om i landet? Jag kan förstå herr Hagnells resonemang som ett teoretiskt sådant. Men, herr Hagnell, det är enbart teorier och saknar stöd i praktisk erfarenhet från företagsamheten.

En nyligen gjord undersökning har ju visat att det finns människor som hellre vill ha sysselsättning i de mindre och medelstora företagen än i de högrationaliserade; de säger sig trivas bättre, de passar bättre in i produktionen där. Man måste då fråga herr Hagnell, som i sitt anförande ville gå ut från människan: Är det inte riktigt att de människorna verkligen får möjlighet till sysselsättning i sådana företag? Eller är det verkligen att tillgodose människans personliga krav att eventuellt, som det lät på herr Hagnell, tvångsdirigera människor till sysselsättningar som de inte har vare sig läggning för eller personligt intresse av? Jag är rädd för att man då skulle skapa vantrivsel och få ytterligare omskolningsproblem.

Vidare vill jag i sammanhanget gärna erinra om de mindre företagens betydelse i detta samhälle, inte bara därför att de sysselsätter åtskilliga hundratusentals personer utan också därför att de har en omsättning på cirka 30 miljarder kronor per år. Men framför allt vill jag erinra om deras betydelse som underleverantörer till praktiskt taget alla större industrier. Jag behöver bara nämna Volvo, som väl har ungefär 1 000 underleverantörer.

Jag vill också erinra om de mindre företagens betydelse då det gäller att producera varor och tjänster av mer individuell eller personlig karaktär. Vi lever i ett välfärdssamhälle och hoppas naturligtvis på att det skall utvecklas i ännu högre grad. Om vi vill ha nå-

gonting annat än de standardprodukter som det högrationaliserade stora företaget kan producera, måste vi även i framtiden ha mindre företag som producerar varor av andra typer, mera personliga, mer individuella. Beträffande service och tjänster vill jag fråga herr Hagnell hur det samhälle skulle se ut och hur människorna skulle trivas där, t. ex. de mindre bilverkstäderna, frisörerna, kem-tvätterierna m. fl. serviceföretag voro bortrationaliserade enligt herr Hagnells teori?

Herr talman! Detta var några reflexioner kring herr Hagnells anförande. Jag vill sluta med en helt annan fråga, nämligen trafiksäkerheten på våra vägar.

Vi har nyligen fått en fartbegränsning till 90 kilometer under november månad. Avsikten därmed var att minska olyckorna vid övergång från sommartill vinterkörning, att undvika halkolyckor. Det är möjligt att så kan ske. Jag är personligen tyvärr inte övertygad om att fartbegränsning är rätta sättet att reducera trafikolyckorna. Någon statistik som visar att så är fallet torde vi heller inte ha. Den erfarenhet varje bilist kan skaffa sig genom en tur på t. ex. E 4 vilken afton som helst under den mörka november månad visar någonting annat. Jag påmindes själv om detta förhållande i söndags då jag bilade upp efter E 4, och i måndags kväll, då jag bilade ned hit till Stockholm, nämligen att risken för mörkerolyckor ökar i och med införande av fartbegränsning under denna årets allra mörkaste månad — den är särskilt mörk därför att snön sällan kommer förrän i december. Erfarenheten visar att det ofta blir ett långt utdraget pärlband av mötande bilar. Vi måste köra med avbländat ljus under praktiskt taget hela tiden eller i varje fall långa sträckor. En stor del av den vägbanan jag har framför mig blir alltså mörklagd på grund av avbländningen, och möjligheten att upptäcka eventuellt fö-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 145

rekommående hinder i form av djur, människor eller annat är ytterst minimal.

Samtidigt får vi köra med en fart av 90 km i timmen. Hastighetsbegränsningen skapar de långa pärlbanden av bilar och ökar alltså risken för mörkerolyckor.

Mot denna bakgrund skulle jag gärna vilja på nytt ställa en fråga, som jag ett par gånger tidigare ställt i riksdagen: Hur långt har man nått med den utredning om mörkerolyckor, vilken statsrådet Skoglund gång efter annan har lovat att presentera?

Herr HAGNELL (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nordgren talade om att vi är inne i en mörk månad, och han har inte heller bidragit till att lysa upp den, i varje fall med de saker han tog upp på det ekonomiska området. Han frågade om vi skulle rationalisera bort frisöryrket. Jag vet inte om det lönar sig att diskutera frågan — den var väl inte så allvarligt menad.

Om herr Nordgren vill ha en försäkring, kan jag emellertid nämna, att det med den effektivare ekonomiska politik från socialdemokratiskt håll i näringslivsfrågor, vilken jag gjort mig till talesman för, inte är någon risk för att herr Nordgren i fortsättningen inte skall bli såväl klippt som renradad av det enskilda näringslivet.

Det är heller inte fråga om att lägga ned massafabrikerna i Norrland och att stänga varvsindustrien i Göteborg, Uddevalla, Malmö o. s. v. Tvärtom — våra massaindustrier har en genomsnittskapacitet på något över 100 000 ton men behöver komma upp till 300 000 à 400 000 ton för att enligt vad cellulosaindustriens tekniker bedömer vara på en optimal nivå.

Det gäller alltså att kunna utveckla dessa industrier. Och vem är det som har råd till det? Det är ytterst få kapitalkoncentrationer i detta land som skulle kunna medverka till den höj-

ning av nivån inom näringslivet som kunde bidra till att ge löntagarna både i Norrland och på andra håll en chans att pressa ut bättre löner i framtiden än hittills.

På samma sätt är det med varvsindustrien i Göteborg. Götaverkens varv har kostat mellan 200 och 250 miljoner kronor. Man kan i det bygga båtar på upp till cirka 45 meters bredd — dockan är 47 meter bred. De fem varv som man skall färdigställa i Japan från och med i år och fram till 1968 har dockor som är 56 meter breda — ja, man har talat om att öka bredden på några av dockorna till 65 meter.

Det är mot denna bakgrund av internationell konkurrens som jag har tagit upp frågan om att de stora företagens omfattande och mycket dyra investeringar måste drivas ganska hårt här i landet. Problemet med frisörerna, som herr Nordgren var inne på, är något helt annat. Det är inte någon hjälp för Götaverken, som omedelbart behöver en ny större docka, om det finns en eller annan frisör på den och den platsen. Det är helt enkelt ett problem som inte har diskuterats. Så mörk är väl ändå inte månaden att man inte kan se litet framför sig.

Herr Nordgren sade vidare att det inte bara är de stora företagen som skall fram utan att också de små måste få finnas. Ja, vem har talat emot det? Runt de stora företagen växer ju, precis som herr Nordgren visade, småföretagen upp. Tack vare Volvo finns det tusentals små företag. Detta gäller det att kunna klara, men det förutsätter ju att de stora företagen finns och kan hävda sig i den skärpta internationella konkurrens som förestår.

Det är det stora problemet. Frisörerna klarar sig nog — den frågan kan vi lösa själva.

Herr WERNER (h):

Herr talman! Det är många politiska projekt som passerar revy i en remiss-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 145

debatt — mer eller mindre angelägna projekt. Till de mindre angelägna får man väl ändå räkna det mångomtalade partistödet eller — för att uttrycka sig riktigt relevant — skattebetalarnas stöd till de politiska partierna. Jag är mycket tveksam huruvida ett beslut i den riktningen verkligen är i enlighet med skattebetalarnas intressen. Vare sig medlen nu går till konstgjord andning åt vacklande tidningar eller till riviga och stridiga valkampanjer är det tvivelaktigt om väljarna får valuta för sina pengar.

Jag tror att de flesta skattebetalare utanför våra politiska föreningar tycker att 25 miljoner kronor kan användas bättre. Man skulle ju helt enkelt kunna spara dessa 25 miljoner. Men om man inte tänker sig den utvägen vet vi att det finns många fält där några miljoner skulle betyda fantastiskt mycket.

Varje dag under året är många hjälporganisationer i gång med insamlingskampanjer. Det är de oundgängliga u-landshjälporganen — oundgängliga därför att behoven i u-länderna är bottenlösa. I det sammanhanget har vi också en rad kampanjer för de handikappade. De får vara med och trängas och kämpa om svenskens välvilja, och man måste väl ändå säga att det är ovärdigt en välfärdsdemokrati som vår att frivilliga insamlingskampanjer skall behöva skaffa medel åt en hårt och oförskyllt drabbad kategori svenska medborgare.

Men bortsett från detta att pengarna skulle kunna användas bättre tror jag det är betänkligt att statligt stödja politiska partier. Många principiella anledningar har anförts, men jag vill redovisa ytterligare en.

I och med att man med statliga medel stöttar partierna ger man dem också mera makt och myndighet. Detta resulterar rimligtvis i en hårdare upp-
spaltning i partipolitik, vilket i sin tur gör samtal över partigränserna mer

och mer omöjliga. Partierna blir ytterligare lästa i positioner — och man märker ju inte sällan redan nu hur kvaliteten på en politisk idé tycks betyda mindre än förslagsställarens politiska hemvist. Därmed måste ju demokratien gå miste om många goda idéer och många dugande människor, som tycker att de kan utföra mer produktiva ting än att ägna sig åt politik och t. ex. sitta i riksdagsbänken.

Alltnog: I detta läge finns ingen anledning att ytterligare markera partiinstanserna genom att backa upp dem med statliga medel. Snarare borde man väl tona ned partigränserna och på så sätt främja ett större utbyte de olika partipolitikerna emellan. Den partilåsta politiken måste vara utvecklingshämmande.

Bland de många politiska projekt, vilka som sagt passerar under en remissdebatt, saknar man ofta en hel rad väsentliga ting som kommer i skymundan trots att det är angelägenheter som rör mängder av medborgare i vårt land. Jag tänker exempelvis på initiativ som främjar medborgarnas inre trivsel och lycka. Sent i går kväll hölls några briljanta anföranden om dessa ting av fröken Ljungberg, herr Hedin och herr Dickson. Tyvärr hade de allra flesta av kammarens ärade ledamöter då redan dragit sig tillbaka till sina rum, och det var i viss mån förstäligt. Det var bara en liten elit som satt kvar — de var förresten mest högermän.

Jag skulle dock med några ord vilja beröra den trivselfaktor, som hänsynen till andras tro och sed innebär. En liten blick på vad som håller på att ske med kristendomsundervisningen i grundskola och gymnasium kan göra en mycket betänksam. Kristendomen är utan tvivel på marsch ut ur vår skola. Vi får väl anledning att återkomma till detta faktum i andra sammanhang, bl. a. när lärarutbildningssakkunnigas förslag kommer på riksdagens bord. Men det torde länge ha varit uppenbart att det

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 145

är en liten radikal grupp som agerar på detta fält och som gör sitt bästa för att hänvisa kristendomen på skolschemat till en liten vrå, där den får trängas med diverse avgudar.

Saknas hänsyn till andras tro, borde man i alla fall med litet demokratiskt sinnelag kunna tillmötsgå en överväldigande majoritet av vårt folk på ett mera hyfsat sätt. De 184 000 kvinnor, som betygade sin oro inför eklestiastikministern häromdagen och som många plägar göra sig lustiga över, är sannerligen inte ensamma. De representerar en mycket stark opinion i vårt folk. Med en god demokratisk inställning förenar man också viljan att gå en så stor grupp till mötes i dess önskemål om kristendomen i skolan.

När justitieministern häromdagen annonserade sin blivande översyn av tryckfrihetsförordningen hänvisade han till att en friare syn på religiösa och sexuella frågor börjat göra sig gällande. Man kan fråga sig vilka erfarenhetskällor det är som justitieministern öser ur. Pressens radikalisering över praktiskt taget hela linjen och dess sexsäljande i olika sammanhang är välbekant. Måhända hade kanske ett pressstöd därvidlag förändrat bilden något.

Debatten i våras i denna kammare beträffande tryckfrihetslagstiftningen kan naturligtvis tagas som intäkt för en översyn, men jag tillåter mig att betvivla att kammarens ärade ledamöter rätt speglar den svenska opinionen i dessa frågor.

Det är väl ändå inte den liberala »studentsexfesten» i Lund som har influerat? Det finns visserligen plantor där, som en gång kommer att uppträda som politiker, men när den dagen kommer har dessa människor nog nyktrat till avsevärt — annars är det verkligen synd om gamla Sverige.

Vidare skulle jag vilja framhålla att det egentligen är synnerligen betänkligt att rätta normerna för lag och rätt efter opinionens svängningar. Det är

väl ingen som vill ta vår stigande brottsstatistik till intäkt för en uppmjukning av brottsbalken. Normerna skall väl på något sätt få möjlighet att verka dirigerande.

Låt mig i detta sammanhang, herr talman, till sist återge vad Finlands justitieminister Söderhjelm yttrade, när han presenterade sin regerings förslag till ny tryckfrihetslag: »Vår tid erkänner rätten att verka fritt, men endast så långt denna frihet inte skadar, kränker, smädar eller på annat sätt medför skada för medmänniskorna. Jag tror inte det klavbinder en konstnärlig diktare att han måste beakta omvärldens religiösa känslor.»

Detta är ganska ovedersägligt sagt. Man får verkligen hoppas att vårt fria ord inte får möjlighet att ta sig frihet på människors bekostnad.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Den siste ärade talaren kom in på ett område som skulle kunna ge upphov till en lång debatt, men jag tyckte han tog det så förtvivlat ytligt så det är inte mycket att bemöta. Han verkade mer påverkad av en extrem klick av akademiker i Lund än jag tror kammarens ledamöter i allmänhet är. Vi förhåller oss litet kyligare inför det där vågskvalpet än herr Werner tror, men han är ju relativt ny här i kammaren; han vet inte vilket hårt släkte som sitter i bänkarna här, även de som inte är högermän.

Det är ju vanligt i remissdebatten att man går upp och utför ett litet soloparti utan att ta hänsyn till vad som har sagts tidigare och utan hopp om att bli bemött eller att få i gång en debatt. Jag skall också sjunga en liten vers för mig själv. Frågan har en viss aktuell anknytning. Jag skall nämligen tala om investeringar i sjukvårdsanstalter.

Inrikesministern har nyligen varslat om ett styrschema för investeringar i sjukvårdsanstalter. Jag tycker det är

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 145

välbetänkt med en dämpning av sjukhusbyggandet. De stängda avdelningarnas politik är beklämande. De obe-mannade klinikerna är i en förnuftig hushållning som öppna sår. Men denna inskränkning i fråga om nybyggnad be-höver inte betyda att man låter ut-vecklingen på det sjukvårdande om-rådet stå stilla. Det behöver inte alls innebära en stagnation att man får till-fälle att sätta in krafterna på andra områden inom sjukvården än på att just bygga nya sjukhus.

Ett par av dessa andra områden skall jag beröra. Det är dels frågan om handikappvården, dels frågan om förebyg-gande hälsovård.

Herr Ohlin tog upp handikappvården i går, och han var oförskräckt nog att säga att regeringen haft mycket liten förståelse för handikappvården och att de av centerpartiet och folkpartiet fram-lagda reformprogrammen hade stoppats av regeringspartiet och, det var väl underförstått, också av högern. Jag ty-cker det är djärvt av herr Ohlin att ta upp den frågan. Vad har centerpartiet och folkpartiet kommit med för stor-artade förslag som, om de genomförts, skulle ha löst de handikappades pro-blem? Jag vet inget. Att enstaka leda-möter av denna kammare från olika partier har särskild anknytning till handikappvård, det är ett faktum. Sådana finns också i herr Ohlins parti — de finns i alla partierna. Jag har sysslat en hel del med just dessa frågor och vet att det egentligen aldrig behöver uppkomma några meningsskiljaktighe-ter när det gäller att rätta till smärre detaljer i Kungl. Maj:ts förslag eller att medverka i vissa aktioner — där är vi ganska överens över partigränserna. Men när det gäller de stora tagen för att hjälpa handikappade, så vill jag på-minna om att centerpartiet, folkpartiet och även högern t. ex. var helt eniga om att stå emot när vi genomförde ATP-försäkringen. Och ingenting har betytt så mycket för de handikappade som

detta obligatoriska, allmänna försäk-ringssystem.

Hade man accepterat det förslag som herr Ohlin och folkpartiet förde fram, så hade man inte haft möjligheter att ge de handikappade det stöd av en all-män pension som de nu har. Vi hade en debatt här i kammaren om det, då jag polemiserade mot fröken Höjer som var mycket intresserad av pensionsfrå-gan. Hon fick lov att erkänna att om folkpartiets förslag i stället för ATP ge-nomfördes finge den mindre presta-tionsdugliga inte samma möjligheter att komma i åtnjutande av den pensions-trygghet som ATP skulle ge. Den priva-ta grupplivförsäkring som nu finns om-fattar ett mycket stort kollektiv, men de som har en defekt — t. ex. de socker-sjuka, vilka är i fullt arbete — kan inte få de höjda försäkringssummor som man efter försäkringens beslutande er-bjudit andra grupper. Inte ens i den pri-vata grupplivförsäkringen har man allt-så haft möjligheter att ta med de handi-kappade på samma villkor som andra. ATP-försäkringen var således den stora reformen för de handikappade, och om den var socialdemokraterna ensamman.

Herr Ohlin brukar säga liksom i dag: Vi i folkpartiet kommer med en rad förslag som regeringen sätter sig emot, men sedan accepterar socialdemokra-terna dem och lägger fram dem som sina egna. Jag får säga samma sak om folkpartiet och ATP; som väl är, är den reformen nu någonting, som såvitt jag förstår, ingen vill gå miste om, och där-för har de handikappade nu ett säkert skydd för framtiden som är väsentli-gare än alla de små reformer som even-tuellt kan ha diskuterats här.

Det andra verkligt stora krafttaget för de handikappade är arbetsmark-nadspolitiken. I denna fråga hade vi tyvärr folkpartiet som motståndare un-der åren 1958—1959. Socialdemokrater-na har varit den drivande kraften i strä-vandena att åstadkomma en arbetsmark-nadspolitik som bereder arbetstillfällen

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 145

även för mindre prestationsduglig arbetskraft. Det är dock glädjande att handikappvänlighet är någonting som alla i dag vill förklara sig vara anhängare av. Alla vill så att säga köra sin lilla rullstol framför sig för att demonstrera sin sociala ambition. Det är intressant att man kommit så långt att man anser att ett fysiskt handikapp inte med nödvändighet skall innebära ett ekonomiskt handikapp. När vi nu kommit dithän, att försörjningsfrågan framför allt genom socialförsäkringarna är löst borde det vara möjligt att ägna sig åt att verkligen avlägsna det medicinska handikappet eller i varje fall ge de handikappade ett sådant medicinskt stöd, sådana möjligheter till rehabilitering o. s. v., att de blir, om inte befriade från handikappet så åtminstone mer jämställda med andra människor. Vi har därmed kommit in i ett mycket intressantare skede av handikappvården; vi slipper betrakta denna som en i allt väsentligt social fråga och kan komma fram till vad den egentligen är: en medicinsk fråga.

Om man alltså utgår från att de handikappade skall ha en levnadsstandard som motsvarar andra människors, är det uppenbart att det även ur samhällets synpunkt är ekonomiskt ofördelaktigt att en sjukdom blir manifest och ger upphov till handikapp. Det är över huvud taget oekonomiskt med sjukdomar, om vilkas utgång man ingenting vet. Detta innebär att den förebyggande hälsovården är den mest ekonomiska och på längre sikt även den bästa handikappvården. Det är därför man med stor tillfredsställelse noterar medicinalstyrelsens förslag om att inom medicinalstyrelsen utse en delegation som skall ha samarbete med de s. k. handikapporganisationerna — jag skulle egentligen vilja använda en annan beteckning; man skall inte utgå ifrån att en medicinsk skada innebär ett handikapp, och man bör undvika att betrakta ett handikapp som någonting statistiskt.

Dessa organisationer bedriver redan nu en propagandaverksamhet och ger människor upplysningar om sådant som kan vara förödande för hälsan och råd om hur de skall kunna undgå att bli arbetsoförmögna.

Världshälsoorganisationen har nyligen avgivit en rapport angående omfattande undersökningar i olika länder. Sverige intar en mycket hedrande plats i rapporten med en redovisning av de insatser som olika svenska landsting gjort genom engagemang av en del av sina hälsovårdsresurser i stora undersökningar bland befolkningen, t. ex. när det gäller diabetes. Man har i dessa undersökningar inte bara räknat hur många fall det finns, utan man har även sett till att de sjuka kommit under en behandling, som är bättre än de tidigare fått. Man har också sett till att materialet har överlämnats till forskare för en närmare analys.

Jag tycker att vi bör kunna utnyttja denna paus — om det nu blir någon paus — i sjukhusbyggandet till att intensifiera den förebyggande vården, till att intensifiera den vård av handikappade som måste ge resultat på många områden. Bara detta att man garanterar den handikappade hans försörjning minskar handikappets svårighet. Man kan nu sätta i gång med alla de hälsoundersökningar, som är planerade och om vilka man vet hur de bör genomföras. En av dessa undersökningar gäller att spåra upp och bota Föllings sjukdom — den frågan har nyligen tagits upp här i riksdagen. Vidare har vi den beslutade hälsoundersökningen av barn i förskoleåldern, vilken säkerligen kommer att betyda väldigt mycket när det gäller att få upp spåret på sjukdomar och svaghetstillstånd, vilkas verkningar blir mycket större om sjukdomen upptäckes först sedan barnen kommit i skolan under en ökad press.

Jag skulle också vilja ta upp frågan om en allmän undersökning för att upptäcka livmoderkancer. I andra länder

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 145

har man prövat metoder som innebär, att kvinnan själv kan ta provet och skicka in det per post. Man skulle egentligen bara behöva upprätta laboratorier där proven kan analyseras. Jag tror att det vore möjligt att under den närmaste tiden genomföra en sådan undersökning.

Med detta har jag bara velat säga att en dämpning av sjukhusbyggandet kan medföra en större kraftansamling på andra områden, som kan betyda mycket mer för sjukvården och hälsovården än åtgärder som vi tidigare kunnat vidta. Jag tänker också på dietfrågorna, och jag tänker på den fysiska fostran, vilken säkerligen har oändligt mycket större betydelse än man tidigare ansett. För bl. a. mentalsjuka och alkoholsjuka tror jag att man har mycket ogjort på detta område. Över huvud taget har säkerligen muskelaktiviteten underskattats. En sådan verksamhet behöver ett stöd, och det stödet kan kanske komma nu, när vi får en paus i sjukhusbyggandet. Låt oss utnyttja pausen! Jag hoppas att både socialministern och inrikesministern griper chansen att väsentligt förbättra vår sjukvård och vår hälsovård under de närmaste åren.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Jag står inte upptagen på talarlistan, men jag begärde ordet när jag kom in i kammaren och hörde herr Werner i Malmö tala dels om den moraliska utvecklingen men dels också om det märkliga samband han tyckte sig finna mellan å ena sidan diskussionen om stöd till partier och press och å andra sidan de svårigheter de handikappade medborgarna befinner sig i. Reseskildringen i herr Werners eget känsloliv inför den moraliska debatten skall jag inte ta upp till diskussion, herr talman. Jag skall bara säga ett par ord om det andra problemet.

Vi alla i detta hus liksom alla de politiskt verksamma ute i landets många

kommuner är väl starkt engagerade för att ge de handikappade medborgarna en bättre livssituation. Men vad herr Werner inte förstått är att det för dessa människor, för att få stöd och förståelse ute i de beslutande instanserna, är en absolut förutsättning att det finns ett rikt fungerande folkligt och politiskt liv i detta land.

När herr Werner säger att man skulle kunna använda de pengar som man eventuellt vill ge till partier och press till att i stället ge åt de handikappade, visar detta att han helt har missförstått hela denna debatt och att han inte har en aning om vad diskussionen gäller. Förutsättningen för att verkligen bygga upp en trygghet åt medborgarna är effektivt fungerande demokratiska institutioner, som dels kan fatta besluten men dels också kan åstadkomma en förankring i folkdjupet för de ideer som de beslutande organen har. Har herr Werner klart för sig att de politiska organisationerna i vårt land har stora ekonomiska besvärligheter för att fungera så att de på många områden kan genomföra den upprustning de önskar? Har herr Werner klart för sig att man tvingas gå ut och sälja lotter, att man inom de politiska organisationerna ägnar sig åt tiggeri för att över huvud taget kunna hålla sin verksamhet uppe? En del har det bättre ställt än andra, men många brottas med ytterst betydande svårigheter.

Jag begärde ordet, herr talman, för att understryka hur viktigt det är att vi inte låter en sådan agitation som herr Werners stå oemotsagd utan att vi gör vad vi kan för att klargöra för medborgarna att vi också i det här huset har skyldighet att se till att de politiska organisationerna verkligen kan fungera. Om de fungerar och demokratien därigenom alltmera fördjupas, innebär detta, herr talman, att vi står mycket starkare rustade både mot de moraliska nedbrytningstendenser som herr Werner tycker sig spåra men också mycket star-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 145

kare rustade i vår strävan att bygga upp åt de medborgargrupper, som har det sämst ställt.

Herr WERNER (h):

Herr talman! Jag refererade vad jag tror blir väljarnas inställning, när de får kännedom om de 25 miljoner kronor som politikerna galant vill ta till sina partier. De kommer med all säkerhet att reagera just som jag gör. Det måste väl vara rätt och riktigt av dem att väga kostnaderna mot varandra. Jag vidhåller fortfarande att det i ett välståndsländ är bedrövligt att en så stor grupp prövade människor skall behöva öka sina vårdmöjligheter med insamlingskampanjer av det slag jag nämnde.

Därmed har jag inte på något sätt låst mig för eller emot i denna fråga, utan jag framför enbart tveksamhet och synpunkter som inte precis gillar förslaget om partistöd.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Herr Werner hänvisar till att väljarna inte skulle gilla tanken på ett stöd till de politiska organisationerna. Herr Werner har inte den ringaste aning om, mina damer och herrar, hur väljarna ser på detta problem.

Herr WERNER (h):

Herr talman! Jag får tacka för denna inkompetensförklaring, herr talman, men jag vet väl ungefär hur det ligger till. Det är ju gott att få föra ordet i egen sak ibland.

Efter härmed slutad överläggning hänvisades propositionen nr 145 till bevillningsutskottet.

§ 16

Föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till lagutskott propositionen nr 147,

4 — Andra kammarens protokoll 1965. Nr 34

med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 29 november 1946 (nr 722) med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för försvaret;

till statsutskottet propositionen nr 148, angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att i vissa fall avstå allmänna arvsfondens rätt till arv;

till bevillningsutskottet propositionen nr 150, med förslag till förordning om ändring i taxeringsförordningen den 23 november 1956 (nr 623), m. m.; och

till konstitutionsutskottet propositionen nr 153, med förslag till lag om ställföreträdare för kommun vid vissa avtalsförhandlingar m. m.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 156, angående vissa författningsändringar m. m. som sammanhänger med förhandlingsrättsreformen, hänvisades propositionen, såvitt avsåg frågan om storleken av löneavdrag som disciplinstraff och under arrest, till lagutskott och i övrigt till statsutskottet.

Vidare föredrogs och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 159, med förslag till lag om ändring i brottsbalken m. m.

§ 17

Föredrogs var efter annan och hänvisades till statsutskottet de å bordet vilande motionerna nr 912—922.

§ 18

Föredrogs den av herr *Vigelsbo* vid kammarens nästföregående sammanträde på förmiddagen gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående väganläggningar i samband med nedläggningen av Sala—Gysinge—Gävle järnväg.

Kammaren biföll denna anhållan.

Tillhandahållande av valsedlar på postanstalter

§ 19

Föredrogs vart efter annat konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 32, i anledning av motion angående införande av rätt att avlämna valsedel i vallokal utanför hemorten, och

nr 33, i anledning av motion angående möjlighet att begagna olikfärgade valsedlar.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 20

Tillhandahållande av valsedlar på postanstalter

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 34, i anledning av motioner angående tillhandahållande av valsedlar på postanstalter.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr BENGTTSSON i Landskrona (s):

Herr talman! Enligt nu föreliggande bestämmelser i vallagarna skall vid vallokal finnas utrymme där valsedlar kan utläggas antingen i anslutning till denna eller, om så inte kan ske, i densamma.

Stadgandena, som tillkom genom lagändring 1960, gäller emellertid inte röstning på fast eller tillfällig postanstalt. Att man inte velat skapa dessa möjligheter att på postanstalt utlägga valsedlar kan jag delvis förstå, då kanske stora svårigheter skulle uppstå för postverket, om en direkt skyldighet förelåg för detta att sköta denna service.

Vad jag däremot har svårare att förstå är att man förbjuder valsedelsutdelare att på valdagen uppehålla sig i postkontorens förrum eller trapphallar. Generalpoststyrelsens författningsbyrå har i anvisningar till postföreståndarna uttryckligen slagit fast att valsedelsutdelare icke får uppehålla sig i postanstaltens lokaler. Detta innebär också att de tillfälliga postkontor som på valda-

gen inrättas på sjukhusen blir stängda för valsedelsutdelare. Man tillåter i vissa fall inte dessa att ens uppehålla sig inom sjukhusområdet. Varken sjukvårdshuvudmännen eller poststationsföreståndarna vågar lämna några som helst medgivanden inför en enligt mitt förmenande konstruerad risk för ett eventuellt överklagande.

Utskottet skriver här att nu gällande bestämmelser i vallagarna inte innefattar något hinder för att valsedlar tillhandahålls i anslutning till poströstning. Detta kan man givetvis notera med en viss tillfredsställelse. Men det löser ändå inte frågan så länge det inte är klart utsagt att valsedelsutdelare får uppehålla sig i till vallokalen angränsande rum.

Utskottet framhåller vidare i anledning av vad motionärerna anfört om tillämpad praxis att utskottet vill understryka vikten av att hinder inte utan bärande skäl reses mot att valsedlar tillhandahålls i anslutning till postanstalter, såväl fasta som tillfälliga. Utskottet förutsätter även att den utredning, som tillsatts för att undersöka möjligheterna för att nedbringa antalet kasserade valsedlar, kommer att pröva denna fråga.

Skulle så bli fallet känner jag mig ganska nöjd, men några garantier här för finns givetvis inte. Det hade enligt mitt förmenande varit mera tillfredsställande om utskottet överlämnat motionen till utredningen i fråga. Motionärernas yttersta syfte i denna fråga är givetvis att söka medverka till att så många som möjligt blir i tillfälle att utnyttja sin rösträtt.

Herr talman! Jag kommer inte att ställa något yrkande, men jag har ändå velat anföra dessa synpunkter som, hoppas jag, i varje fall kan komma att medverka till att driva frågan framåt så att den får en positiv lösning.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Låt mig i anslutning till herr Bengtssons i Landskrona anföran-

Rösträtt för utlandssvenskar

de endast få stryka under något av vad utskottet anfört, nämligen att man inte utan bärande skäl bör resa några hinder för vasedlars tillhandahållande i anslutning till postanstalter, såväl fasta som tillfälliga. Detta är andemeningen i utskottets utlåtande.

Vi har inte med hänsyn till pågående utredningar och andra förhållanden velat framlägga något förslag om ändring i själva lagstiftningen utan menat att det är möjligt att tillgodose motionärernas syfte inom ramen för gällande lagstiftning.

Då motionärernas talesman inte hade något yrkande skall jag inte ytterligare gå in på frågan utan yrkar bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 21

Föredrogs vart efter annat konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 35, i anledning av motioner angående avskaffande av konkurshindret för kommunal valbarhet och behörighet, samt

nr 36, i anledning av motioner angående ändrade regler om valbarhet till kommuns styrelse och nämnder.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 22

Rösträtt för utlandssvenskar

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 37, i anledning av motioner angående rösträtt för utlandssvenskar.

I de likalydande motionerna nr 359 i första kammaren av herr *Schött m. fl.* och nr 428 i andra kammaren av herr *Wahlund m. fl.* hemställdes, »att riksdagen måtte besluta att för sin del antaga en lag med tidsbegränsad giltighet, enligt vilken svenska medborgare, som vistas utomlands, tillerkännes rösträtt vid 1966 års kommunalval och därefter

förrättade allmänna val i enlighet med av konstitutionsutskottet utarbetade författningstexter, samt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om förslag snarast möjligt till en definitiv lösning av frågan om rösträtt åt svenska medborgare, som vistas utomlands».

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 359 och II: 428, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag snarast möjligt till en slutlig lösning av frågan om rösträtt åt svenska medborgare, som vore bosatta utomlands.

Reservation hade avgivits av herrar *Georg Pettersson, Damström, Erik Olsson, Carl Albert Anderson, Adamsson, Nilsson* i Östersund, *Henningsson, Johansson* i Trollhättan och *Zetterberg*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att motionerna I: 359 och II: 428 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr ADAMSSON (s):

Herr talman! Till detta utskottsutlåtande är fogad en reservation, avgiven av de utskottsledamöter som efter lottning kommit att utgöra minoriteten.

Den som läser utskottsutlåtandet med noggrannhet finner att utskottsmajoriteten helt frånfallit motionärernas önskemål om rösträtt för utlandssvenskar vid 1966 års kommunala val. Man synes över huvud taget hysa tveksamhet inför tanken på en allmän kommunal rösträtt för utlandssvenskar. Jag kan inte heller finna att utskottsmajoriteten tillstyrker en provisorisk lagstiftning vid 1966 års val. Tvärtom säger man klart ifrån att en sådan lagstiftning önskar man inte få till stånd.

Jag vill alltså konstatera att utskottsmajoriteten inte alls anslutit sig till motionärernas önskemål i den framförda motionen. Man kan därmed säga att de

Rösträtt för utlandssvenskar

i det väsentliga är överens med reservanterna. Det skiljer sig väl kanhända i fråga om ordval och kanhända också i fråga om på vilket sätt frågan i fortsättningen skall handläggas. Från utskottsmajoriteten önskar man i det föreliggande läget att riksdagen i skrivelse hemställer till Kungl. Maj:t om att frågan bringas till en skyndsam lösning. Ja, ärade kammarledamöter, om den saken har vi ju varit överens i riksdagen, och vi hade en ganska ingående debatt i denna fråga så sent som vid föregående års riksdag. Jag skall därför nu inte dra upp en debatt om frågans tekniska lösning. Även utskottsmajoriteten säger sig vara medveten om att detta valärende rymmer många tekniskt komplicerade problem, och frågan har ju, som jag tidigare sagt, varit föremål för uppmärksamhet under en rad riksdagar. Jag skall därför fatta mig synnerligen kort, herr talman, och inte minst med tanke på gårdagens långt utdragna remissdebatt, som följts av en ny debatt här i dag, skall jag inte i detta mitt första anförande inbjuda till någon större debatt kring denna fråga.

Alla är överens om att frågan bör bringas till en lösning, även om vi reservanter anser att det är en orimlighet att, som motionärerna gjort, begära att utlandssvenskarna skall ha rätt att delta i rent kommunala val. Som framgår av utskottets utlåtande är frågan föremål för utredning, och den utredningen beräknas vara avslutad före detta års utgång. Jag skall därför inte ingå på direktiven för den tillsatta utredningen, utan jag hänvisar till vad som angivits i utlåtandet på denna punkt. Att i detta läge på nytt skriva till Kungl. Maj:t, som utskottsmajoriteten föreslår, kan vi reservanter inte finna någon anledning till, och det är orsaken till att vi hemställer att riksdagen måtte bifalla reservationen och avvakta den utredning som nu försigår inom justitiedepartementet.

Herr HAMRIN i Jönköping (fp):

Herr talman! Det förhåller sig obestriddligen så — som herr Adamsson här påpekat — att utskottsmajoriteten på en punkt tonat ned motionärernas hemställan, nämligen i så måtto att man inte anser sig redan nu kunna tillstyrka någon provisorisk lagstiftning, som skulle ge utlandssvenskarna rösträtt vid nästa års kommunalval. Det må nu vara hänt. Här anmäler sig — det skall ingalunda förnekas — en hel del komplicerade valtekniska svårigheter, som naturligtvis inte klaras av i en handvändning, när man nu så länge försummat att i sin helhet och i stort lösa denna fråga.

Men jag vill fästa uppmärksamheten på att utskottet principiellt ansluter sig till tankegången att en utlandssvensk bör ha möjlighet att påverka *hela* riksdagens sammansättning, således även första kammarens sammansättning, och att rösträtten följaktligen borde kunna omfatta i varje fall valen till landstingen och till stadsfullmäktige i städer utanför landstingen. Så länge vi har det tvåkammerssystem vi nu har, kommer man, som jag ser det, inte ifrån att också detta perspektiv och inte bara andrakammarperspektivet hör med i bilden. Men, herr talman, det är anmärkningsvärt att det skall vara så enormt svårt att över huvud taget komma någon vart, när det gäller lösningen av denna rättvisefråga om utlandssvenskarna och deras möjlighet att i enlighet med grundlagens klara bud kunna utöva sin rösträtt. Varför — det vill jag fråga — skall just denna grupp svenska medborgare behöva finna sig i att år efter år vara diskriminerade — att här tala om diskrimination är verkligen inte något överord —, berövade sin rösträtt, bara därför att de råkar bo och verka utanför landets gränser?

Redan 1929 — observera för 36 år sedan — dyker denna fråga upp i en motion i riksdagen. Efter snart ett decennium av utredning nalkas vi alltså

Rösträtt för utlandssvenskar

på nytt ett allmänt politiskt val, och frågan är alltså lika olöst. Menar verkligen herr Adamsson och övriga reservanter att det skulle vara att handla i oträngt mål, om man, som utskottet begär, skulle skriva till Kungl. Maj:t och hemställa att någonting snart måtte hända i denna fråga?

Jag föreställer mig att ett förhållande av detta slag aldrig skulle ha tolererats, om det gällt en reform som regeringen verkligen känt sig intresserad och engagerad av. Frågan om utlandssvenskarnas rösträtt får nog anses vara en av de mest misshandlade frågor, som under årens lopp över huvud handlagts av statsmakterna, och det är sannerligen helt i sin ordning att det från utskottets och riksdagens sida verkligen görs en påstötning i saken.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ADAMSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hamrin i Jönköping reagerade därför att det tagit så lång tid att lösa denna rättvisefråga.

Herr talman! Jag vill fästa uppmärksamheten på att kammaren om en stund kommer att behandla en rättvisefråga, som under minst lika lång tid varit föremål för utredningar. Jag tänker på alla de svenska medborgare som till följd av sjukdom förvägrats möjlighet att på valdagen utöva sin rösträtt, genom att de inte haft tillfälle att rösta genom valsedelsförsändelse. Den frågan, herr Hamrin, löser vi först vid dagens sammanträde här i andra kammaren — som jag hoppas åtminstone. Ur min synpunkt har det varit minst lika angeläget att skapa rättvisa åt dessa svenskar som åt utlandssvenskarna. Anledningen, herr Hamrin, till att den frågan först nu kan lösas är att man inte förrän under den senaste tiden har funnit några tekniska möjligheter härför. Jag vill här också rikta uppmärksamheten på vad utskottet säger i samma fråga: »Med hänsyn till ämnets vansklighet är det

enligt utskottets mening angeläget, att erfarenheterna av det nya valsedelsförsändelseinstitutets tillämpning vid kommande val blir föremål för noggrann uppmärksamhet.» Inte ens i föreliggande läge är man i utskottet alldeles säker på att den föreliggande lösningen är den rimligaste och riktigaste.

Vi kan väl, herr Hamrin, vara överens om att det, innan vi beslutar om på vilket sätt utlandssvenskarna skall kunna utöva sin rösträtt, bör utarbetas ett praktiskt förslag till en genomförbar lösning.

Herr HAMRIN i Jönköping (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill till herr Adamsson bara säga att jag inte ser någon anledning till att inte också frågan om möjlighet för sjuka människor att utöva sin rösträtt borde ha avgjorts långt tidigare. Det är i sanning också en fråga av hög angelägenhetsgrad. Men, herr talman, jag vidhåller lika fullt att jag omöjligen kan tänka mig, att det finns någon fråga som det är mer angeläget att skriva till Kungl. Maj:t om och begära handling i än den som rör utlandssvenskarnas möjlighet att utöva sin rösträtt.

Herr MAGNUSSON i Tumbult (h):

Herr talman! Såsom redan har påpekats, har denna fråga upprepade gånger tidigare varit föremål för riksdagens behandling. Men någon positiv lösning har det inte blivit, trots löften om att rösträtt skulle ordnas för utlandssvenskarna. För min del anser jag, liksom herr Hamrin, att det är ett rättvisekrav att dessa medborgare inte skall förvägras rösträtt. Alla vet vi att det rör sig om en stor grupp svenska medborgare som genom tjänst eller dylikt nödgas vistas utomlands och inte kan utöva sin rösträtt här. Vi vet också, att de var och en på sin plats gör värdefulla insatser för vårt land. Ingen torde heller kunna bestrida detta faktum.

Rösträtt för utlandssvenskar

Under sådana förhållanden är det ganska anmärkningsvärt att man alltså är obenägen att ge dem den rösträtt som det här är fråga om. Snarare borde vi väl vara angelägna om att visa vår tacksamhet mot utlandssvenskarna, bl. a. genom att ordna rösträtt för dem. Vi hemmavarande svenskar betraktar rösträtten inte bara som en medborgarrätt utan också som en plikt. Därför borde man se till, att ifrågavarande medborgare kan få utöva sin rösträtt, och icke svika dem på det sätt som man hittills gjort. Vi bör vara angelägna om att snarast rätta till rådande missförhållande.

I år har frågan emellertid i viss mån kommit i ett annat läge genom att motionärerna utvidgat den till att jämväl omfatta rösträtt vid 1966 års kommunala val. Jag förstår att det kan vålla svårigheter att ordna en sådan, i varje fall utan ingående utredning. Jag kan därför helt ansluta mig till vad utskottet anfört i denna del.

Då utlandssvenskarnas rösträtt till andrakammarval dock är det väsentligaste i hela frågan, kan jag inskränka mig till att instämma i herr Hamrins yrkande om bifall till utskottets förslag. Jag hoppas att denna viktiga fråga sedan skall bringas till en snar lösning.

I detta anförande instämde herr *von Sydow* (h).

Herr BJÖRKMAN (h):

Herr talman! Jag skall be att med några ord få blanda mig i denna debatt, beroende på att jag fäste mig vid ett uttalande som herr Adamsson gjorde när han försvarade reservationen i utskottets utlåtande. Han sade att vi har varit överens om att frågan skyndsamt skulle bringas till en lösning. Däröfver kan man nog, herr Adamsson, vara en aning tveksam, ty den enigheten har i så fall tagit sig högst egendomliga uttryck.

Om vi hade varit överens om skyndsamt om i detta ärende, borde utredningen verkligen ha varit klar för länge

sedan. Det är, som herr Hamrin redan har påpekat, 36 år sedan frågan första gången fördes fram i riksdagen motionsvägen. Om man verkligen velat saken, borde den senaste utredningsmannen i denna långa rad av utredningar ha givits möjlighet att ägna sig helt och hållet åt denna fråga, eftersom den var så viktig. Men så var inte fallet. Han fick inte personal till sitt förfogande, och han blev inte friställd från sina andra arbetsuppgifter. Han kom alltså ganska sent i gång med denna fråga, och nu har alltså utredningen hållit på i det närmaste tre år, och därför har det blivit ytterligare uppskov.

Jag är lika tveksam som utskottsminoriteten beträffande rösträtt även vid kommunalval, även om det principiellt naturligtvis är riktigt, att utlandssvenskarna bör ha möjlighet att påverka också första kammarens sammansättning, så länge vi har ett tvåkammerssystem, vilket jag hoppas inte skall vara så länge. Men så länge vi har det, bör de ha möjlighet att genom rösträtt vid landstingsval och i de stora städerna påverka första kammarens sammansättning.

I sak blir det kanske inte så stor skillnad mellan resultaten om man röstar på utskottets förslag eller på reservationen, eftersom utredningsresultatet enligt löfte väntas under detta år. Men jag tycker det är av vikt att kammaren verkligen understryker hur angeläget det är att vi äntligen får denna fråga ur världen och inte accepterar ytterligare dröjsmål, vilket kammaren bör understryka genom att rösta på utskottsförslaget.

Herr ADAMSSON (s) kort genmäle:

Visserligen har socialdemokratien suttit länge i regeringsställning, men inte så länge som 36 år. Det har sålunda under den tiden även funnits borgerliga regeringar. Om frågan verkligen varit så enkel att lösa som herr Björkman tycks föreställa sig, så hade det

Rösträtt för utlandssvenskar

ju varit möjligt att lösa den, innan den socialdemokratiska regeringsperioden kom till.

Men den är inte så enkel att lösa, och det har ännu inte presenterats något rimligt förslag. Man har ännu inte funnit vägar för en tillfredsställande teknisk lösning av problemet. Frågan är ju svårlöst, den saken är uppenbar, och så länge det inte föreligger något förslag till en tillfredsställande lösning kan vi inte begära att riksdagen skall fatta beslut.

Det står klart angivet i utskottets utlåtande att den utredning som pågår förväntas presentera sitt förslag före årets slut. Finns det då rimlig anledning att i detta läge på nytt skriva till Kungl. Maj:t? Det blir ju möjlighet för riksdagens ledamöter att motionera och taga ställning när på utredningen grundat förslag framlägges för riksdagen, vilket förslag vi ju hoppas skall innebära en praktisk lösning av frågan.

Herr BJÖRKMÄN (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill inte alls bestrida riktigheten av herr Adamssons påstående att det kan vara tekniska svårigheter att lösa denna fråga, men vi hade ett betänkande från en utredning 1962. Det tyckte vi var ganska tillfredsställande, och det var man ganska ense om utom vad beträffar den 5-årstidsbegränsning som föranledde reservationer. Det var alltså en inskränkning. Men vi tycker att med någon putsning och hyfsning skulle det ha varit möjligt att genomföra förslaget enligt valutredningen. Men då restes nya hinder och så tillsattes en ny utredning.

Jag tar emellertid fasta på herr Adamssons bestämda löfte att vi kan lita på vad som står i utskottets utlåtande, nämligen att utredningen verkligen blir klar före årsskiftet. Det är ju inte mer än två månader dit.

Herr ZETTERBERG (s):

Herr talman! Bara några ord i kort-

het. Jag noterar först med stor tillfredsställelse att det råder enighet om att utlandssvenskarna så snabbt som möjligt skall få den rättvisa som man kan kräva. Vi som har varit ute bland utlandssvenskar vet, att detta är en fråga som ofta tas upp ibland dem och att avsaknaden av rösträtt känns som kränkande inom utlandssvenska kretsar. Det är också som här har sagts en stor grupp det gäller. Jag hälsar även med tillfredsställelse att uttalanden om vilka partier som räknar på vinst eller förlust vid genomförandet av rösträtt åt utlandssvenskarna har saknats i det meningsutbyte som här har förts. Vi är alla angelägna om att man kommer till ett resultat. Svårigheterna är av teknisk natur, vilket framgår av utskottets skrivning.

Jag vill bara tillåta mig att till vad som här har sagts foga ett par ord om just den tekniska naturen av dessa frågor. I Storkyrkoförsamlingen i Stockholm har vi nämligen de svenska diplomater och den diplomatiska personalen skriven — till dem hör numera också SIDA — som äger rösträtt. Det är en personal som uppgår till mellan 1 300 och 1 400 personer. Redan den kontakt som man har på denna pastorexpedition med våra svenska medborgare i utlandet, som ändå måste förutsättas ha ganska goda normala kontakter med hemlandet, visar att frågan om den plats där de skall lämna uppgifter innebär stora problem. Det kräver språkkunskaper — många underliga uppgifter strömmar dagligen in — och redan att utvidga detta område kommer att bereda svårigheter.

När människor kommit ifrån sitt hemland och hamnat i en ny miljö följer de inte alltid så noga med hemlandets frågor som de kanske hade tänkt sig när de vandrade ut. Jag tror därför inte att vi skall föreställa oss att det blir ett så särskilt stort procenttal av dessa utlandssvenskar som kommer att begagna sin rösträtt. De kontakter vi har med

Rösträtt för utlandssvenskar

vissa grupper inom det område där jag är sysselsatt tyder knappast härpå.

Därmed är också sagt att de remissinstanser som uttryckte tveksamhet inför 1962 års utredning säkerligen inte tog fel utan slog vakt kring valsäkerheten. I alla valfrågor skall två intressen vägas mot varandra: säkerheten och tryggheten i att en rätt valhandling kommer till stånd och viljan att vidga rösträtten till alla berättigade grupper.

Därmed är det väsentliga sagt. Vi har nu en utredning som tagit upp en ny uppslagsända och avser att vidga för vissa grupper deras möjlighet att kvarstå som folkbokförda i Sverige. Den utredningen finns på sid. 5 i utlåtandet och det finns ingen anledning att jag repeterar den. Jag sluter mig till dem som uttryckt tillfredsställelse över att det råder allmän enighet om att vi snart måste komma fram till en lösning. Under det resonemang som förts i konstitutionsutskottet har någon oginhet i sakfrågan inte visats utan tveksamheten har gällt de formella svårigheterna.

Jag vet inte vilka skäl som kan andragas som bevis för att justitiedepartementet skulle ha visat ointresse för en lösning av frågan.

Herr BJÖRKMAN (h):

Herr talman! Jag blev litet överraskad över herr Zetterbergs uppfattning att mycket få av utlandssvenskarna skulle vara intresserade av denna fråga och att endast en ringa del av dem skulle utnyttja möjligheten att rösta. Detta stämmer inte med de uppgifter jag har fått. Åtskilliga framställningar har dock skickats in från utlandssvenskar i exempelvis Paris och på andra orter med mycket bestämda krav på att de äntligen skall få utöva sin medborgerliga rättighet att rösta i landet. Om jag inte är fel underrättad var de framställningarna undertecknade av många utlandssvenskar. Detta tyder inte på att de skulle vara så litet intresserade av

frågan som herr Zetterberg antydde. Det vore beklagligt om så vore fallet.

Herr ZETTERBERG (s):

Herr talman! Jag har sett uppgiften att en framställning undertecknad av 2 000 utlandssvenskar skickats in. Denna grupp uppgick emellertid enligt 1962 års utrednings beräkning till 65 000. Jag dömer efter det allmänna intryck man har av vad som gör att vi svenskar som bor i Sverige går till rösturnorna i den utsträckning vi gör. Det beror på att vi får ta del av en mycket livfull valpropaganda som möter oss i form av affischer, trycksaker i våra brevlådor, i radio och TV. Dessa stora propagandamedel gör att intresset väckes i mycket hög grad. Jag skulle självfallet önska att så stora grupper som möjligt av våra utlandssvenskar kommer att begagna sig av den rösträtt de kan få, men av de skäl som jag här har anfört befarar jag att procenttalet inte på långa vägar kommer att uppgå till vad som gäller för hemlandssvenskarna.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Jag skall inte uttala mig om huruvida man kan vänta, att ett större eller mindre antal utlandssvenskar kommer att begagna sig av sin rösträtt. Frågan förefaller mig vara irrelevant. Det gäller en principfråga om man skall tillerkänna utlandssvenskarna rösträtt eller ej — det har många gånger framhållits även under debatten i dag.

Herr Zetterberg sade att alla är mycket intresserade av att frågan snabbt bringas till en lösning. Jag skall inte i dag uttala mig om intensiteten i detta intresse. Jag tror emellertid inte att herr Zetterberg eller någon annan vill eller vågar hävda att utredningen av denna fråga under det senaste årtiondet bedrivits med tillräcklig energi. Det har snarare varit en förhållningspolitik. Kan konstitutionsutskottets yttrande i dag jämte reservationen leda till att rege-

Bestridande med statsmedel av kostnader för distribution av valsedlar

ringen äntligen behandlar denna fråga med tillräckligt allvar, har vi tagit ett steg framåt. Det återstår emellertid att se.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Adamsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 37, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Georg Pettersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 89 ja och 100 nej.

Kammaren hade alltså bifallit reservationen av herr Georg Pettersson m. fl.

§ 23

Bestridande med statsmedel av kostnader för distribution av valsedlar

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 38, i anledning av motioner angående bestridande med statsmedel av kostnader för distribution av valsedlar.

I de likalydande motionerna nr 42 i första kammaren av herr *Erik Petersson m. fl.* och nr 51 i andra kammaren av herr *Larsson* i Hedenäset *m. fl.* hemställdes, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till 1966 års riksdag angående statens övertagande av distributionskostnaderna för valsedlar, till vilkas tryckning ersättning utgår av statsmedel».

Vidare hemställdes i motionen nr 100 i andra kammaren av herrar *Mattson* och *Persson* i Heden, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om snabb utredning av samhällets möjligheter att bekosta utsändandet av valsedlar till väljarna vid samtliga allmänna val i enlighet med vad i motionen anförts».

Utskottet hemställde, att motionerna I: 42 och II: 51 samt II: 100 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Torsten Andersson*, *Larsson* i Luttra och *Gustafsson* i Stenkyrka, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 42 och II: 51 samt II: 100, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning och förslag, helst till 1966 års riksdag, om statens övertagande av kostnaderna för distribution av valsedlar, till vilkas tryckning ersättning utginge av statsmedel.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr LARSSON i Luttra (cp):

Herr talman! Distributionen av valsedlar till väljarna vid allmänna val ingår ju i den service som de politiska partierna tar på sig. För detta ändamål brukar partiorganisationerna anskaffa avskrifter av röstlängderna, vilka tillhandahålls av folkbokföringsbyråerna. Enligt vår mening borde det allmänna också bidra till kostnaderna för distributionen av valsedlar, exempelvis ge-

Bestridande med statsmedel av kostnader för distribution av valsedlar

nom att tillhandahålla adresserade kuvert från det tryckande registret eller på annat lämpligt sätt.

Det kan måhända sägas att om det statliga stödet till partierna blir verkligt, skulle utgifterna för denna distribution kunna klaras inom ramen därför. Men oavsett detta kan det anses vara en lämplig anordning att inte bara tryckningen av valsedlarna utan även deras befordran till de röstberättigade blir en angelägenhet för det allmänna.

Med dessa korta ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Det är ju en tydlig tendens att försöka få förfarandet vid allmänna val såvitt möjligt ordnat såsom en helt statlig eller kommunal angelägenhet. I och för sig kan detta vara riktigt, men man frågar sig om vi verkligen bör gå hur långt som helst i detta avseende. Om nu distributionen av valsedlarna skulle bekostas av det allmänna, blir måhända nästa steg att man kräver att det skulle finnas statligt och kommunalt engagerade och avlönade, kanske uniformerade personer som tillhandahåller valsedlar framför vallokaler. Men partierna skall väl också göra litet grand arbete i detta sammanhang.

Jag undrar också, om man riktigt har tänkt sig in i konsekvenserna av förslaget om kostnadsfri distribution av valsedlar. I dag finns det här i riksdagen sex partier. Antalet röstberättigade utgör för närvarande över 5 miljoner och kan vid 1966 års val beräknas ha ökat till 5,1 miljoner. Skickar dessa sex partier ut valsedlar till sina väljare allmänt, kommer vi i varje fall upp till över 30 miljoner försändelser, som skall gå ut på några få dagar.

En annan fråga är vem som kan kontrollera om det sänds ut en, två, tre eller fem försändelser. Detta är en apparat som det är omöjligt att få en verklig

kontroll på. Jag är övertygad om att kostnaderna för ett sådant förfarande skulle bli ofantligt mycket större än vad de behöver bli, och därför är det inte försvarbart att välja denna väg.

Herr talman! Jag ber att med detta få yrka avslag på framställningen och yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr LARSSON i Luttra (cp):

Herr talman! Jag tror inte att vi skall förskräckas alltför mycket av de höga tal som herr Henningsson nämnde. De är säkerligen ganska små om man tänker på alla de försändelser som går ut till väljarna i en valrörelse. Vårt förslag skulle innebära att varje parti får skicka en försändelse till varje röstberättigad, och vi tror inte att detta är någon orealistisk lösning av problemet.

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Jag förstår den goda tanken hos herr Larsson i Luttra, men kan herr Larsson också ge någon garanti för att det bara skickas en försändelse och vem skall i så fall kontrollera detta? Jag känner inte något organ som skulle kunna klara den uppgiften.

Herr LARSSON i Luttra (cp):

Herr talman! Kontrollen är väl relativt lätt, om det tryckande registret tillhandahåller ett kuvert per röstberättigad. Någon mera kontroll behövs alltså inte. Det blir en portofri försändelse för varje röstberättigad.

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Det är fem, sex, kanske fler partier, herr Larsson i Luttra, som skall sända valsedlar till samma röstberättigad. Vem skall då kontrollera vem som har sänt vilket och vilket som inte sänts?

Herr LARSSON i Luttra (cp):

Herr talman! Vi hade verkligen tänkt vara så generösa att varje parti skall få

Ändring i lagen om val till riksdagen m. m.

sända en försändelse till varje röstberättigad.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Luttra begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 38, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Torsten Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Luttra begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 116 ja och 61 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 24

Föredrogs konstitutionsutskottets memorial nr 39, med uppgift på vissa vilande förslag till ändringar i grundlagarna, avseende förslag till ändrad lydelse av dels § 16 riksdagsordningen, innebärande bl. a. att rösträtt vid val

till riksdagens andra kammare skulle inträda kalenderåret efter det, då vederbörande fyllt 20 år, dels § 24 riksdagsordningen, avseende sjukas m. fl. rösträttsutövning.

Herr förste vice talmannen gav särskilda propositioner beträffande vart och ett av de i memorialet upptagna förslagen, nämligen dels på antagande av förslagen, dels ock på förkastande av desamma; och antog kammaren förevarande förslag till ändringar i grundlagarna.

§ 25

Ändring i lagen om val till riksdagen m. m.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen om val till riksdagen m. m. jämte motioner.

Konstitutionsutskottet hade till gemensam behandling förehaft

1) proposition nr 106 med förslag till vissa ändringar i vallagstiftningen;

2) de likalydande motionerna I: 354 av herr *Hilding m. fl.* och II: 423 av herr *Gustafson* i Göteborg *m. fl.*;

3) motionen II: 76 av herr *Jansson m. fl.*;

4) motionen II: 421 av herrar *Boo* och *Larsson* i Borrby; samt

5) de likalydande motionerna I: 756 av fru *Nilsson* och II: 888 av fröken *Anderson* i Lerum och fru *Lindskog*.

Propositionen anslöt till två från 1964 års riksdag vilande förslag till ändringar i riksdagsordningen, vilka av utskottet anmälts för riksdagen i det under föregående paragraf redovisade memorialet nr 39.

I propositionen föreslogs huvudsakligen sådana ändringar i vallagstiftningen, att rösträtt vid alla allmänna val skulle inträda kalenderåret efter det då vederbörande fyllt 20 år och att väljare,

Ändring i lagen om val till riksdagen m. m.

som till följd av sjukdom, lyte, vanförhet eller hög ålder vore förhindrad att inställa sig vid valförrättning, skulle få rösta medelst valesdelsförsändelse.

I motionen vid 3) hemställdes,

»att riksdagen måtte besluta

1. att som vilande grundlagsförslag antaga följande lydelse av 16 § första stycket riksdagsordningen: 'Valrätt tillkommer envar man och kvinna, som är svensk undersåte och senast under nästföregående kalenderår uppnått aderton års ålder';

2. att uppdraga åt konstitutionsutskottet att framlägga förslag till sådana grundlagsändringar, som skulle medföra motsvarande sänkning av valbarhetsåldern till riksdagens kamrar; samt

3. att hos Kungl. Maj:t hemställa om förslag till sådana ändringar i kommunallagarna, som medför motsvarande sänkning av den kommunala rösträtts- och valbarhetsåldern, vid samma tidpunkt som förslagen under 1. och 2. slutligt prövas.»

Utskottet hemställde,

1. att motionerna

a) I: 354 och II: 423;

b) II: 76; och

c) II: 421

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

2. att riksdagen måtte, med bifall till proposition nr 106 och med avslag på motionerna I: 756 och II: 888, antaga i utskottets hemställan intagna förslag till

1) lag angående ändrad lydelse av 38 § lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen;

2) lag om ändrad lydelse av 6 § kommunallagen den 18 december 1953 (nr 753);

3) lag om ändrad lydelse av 6 § kommunallagen för Stockholm den 1 mars 1957 (nr 50);

4) lag angående ändrad lydelse av 9 § lagen den 2 juni 1961 (nr 436) om församlingsstyrelse;

5) lag om ändrad lydelse av 8 § kom-

munala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253);

6) lag angående ändring i lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen; och

7) lag om ändring i kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253).

Ett särskilt yttrande hade avgivits av herrar *Torsten Andersson, Sörenson, von Friesen, Hamrin* i Jönköping, *Larsson* i Luttra och *Gustafsson* i Stenkyrka.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fröken ANDERSON i Lerum (s):

Herr talman! Alla medborgare i detta land som uppnått den i lagen föreskrivna åldern har, på vissa undantag när, rösträtt vid allmänna val. I konsekvens härmed bör det vara angeläget att bestämmelserna för utövande av rösträtt är så konstruerade att de medger för så många som möjligt att använda sin rösträtt och på så sätt vara med om att utse representanter i riksdag, landsting och kommuner.

Vi har ju också under de senaste åren genomfört en del reformer på detta område. Det är möjligt att rösta på postanstalter utom hemorten, man upprättar tillfälliga postanstalter på sjukhusen för att underlätta för patienter och personal att delta i valen o. s. v. I dag står vi i begrepp att besluta om en ny reform på detta område, en reform som skall göra det möjligt för den som är sjuk eller gammal och inte kan uppsöka vallokalen att rösta genom fullmakt, vilket tidigare varit förbehållet den som kunnat använda s. k. äktamake-fullmakt.

Reformen är att hälsa med tillfredsställelse. Den bygger på en kunglig proposition, nr 106, och har föregåtts av omfattande utredningar, bl. a. av 1955 års valutredning, som avlämnat flera betänkanden i ämnet.

Men även om man i princip godkänner de förslag som propositionen i detta stycke innehåller, kan man vara

Ändring i lagen om val till riksdagen m. m.

tveksam i fråga om vissa detaljer. Sålunda föreslår propositionen att för att man skall kunna begagna sig av det nya systemet med röstning genom fullmakt måste valedelsförsändelsen avlämnas inför valförrättare i det valdistrikt där man är bosatt eller, med andra ord, där man står upptagen i röstlängden. Röstning på postanstalt skall alltså inte få förekomma i dessa fall.

Tillsammans med fru Lindskog i denna kammare har jag väckt en motion, där vi påpekar det orimliga i att de människor som är sjuka eller gamla på detta sätt kommer i en sämre ställning än andra. En frisk människa, som på valdagen vistas i ett annat valdistrikt, har möjlighet att rösta på postanstalt. En sjuk åldring, som kanske vårdas av anhöriga på annan ort och som är oförmögen att själv avlämna sin valedel, har det inte.

Konstitutionsutskottet har vid sin behandling av ärendet följt propositionen och avstyrkt motionen utan att egentligen förklara varför. Man talar i allmänna formuleringar om »vanskliga valtekniska frågor», och visst kan man väl anse att detta nya system med fullmakt röstning förefaller ganska invecklat, och visst är vi väl alla överens om att man bör skydda samtliga väljare från att bli utsatta för obehörig påverkan, i särskilt hög grad den som är sjuk eller gammal. Mer fråga är väl om det inte är i själva fullmaktsförfarandet som den eventuella vanskligheten ligger och inte i problemet vem den skall avlämnas till. Att poströstningen skulle kompliceras framhålles både i propositionen och utskottsutlåtandet, och det är tänkbart att så är fallet. Fråga är bara om man fördenskull skall avstå från att skapa en förbättring för gamla och sjuka väljare.

Den senare delen av utskottsutlåtandet innehåller dels ett hot, dels ett löfte. Man säger nämligen: Skulle erfarenheterna av det nya valedelsförsändel-

seinstitutets tillämpning bli mindre gynnsamma måste en åtstramning övervägas. Befinnes åter detta fungera på tillfredställande sätt, bör i stället kunna prövas, om den berörda väljarkategoriens rösträttsutövning bör ytterligare underlättas, i första hand genom att möjlighet öppnas även för poströstning med sådan valedelsförsändelse som här avses.

Herr talman! Som motionär har jag inte kunnat undgå att göra dessa reflexioner. Jag försäkrar kammaren att avsikten med vår motion ingalunda varit att ifrågasätta att man på allt sätt värnar om valhemligheten, om vars och ens rätt att utan påtryckning avlämna den röstsedel vederbörande själv önskar. Men vi har ansett att skall man göra en reform, bör man försöka utforma den så att den tillgodoser om möjligt hela den grupp den avser.

Mot ett enigt utskottsutlåtande har jag givetvis icke för avsikt att ställa något yrkande. Jag förutsätter att frågan kommer att följas med uppmärksamhet, och jag hoppas att erfarenheterna skall bli sådana att konstitutionsutskottet vid ett senare tillfälle finner sig kunna tillstyrka ett förslag som gör det möjligt att den form av valedelsförsändelse vi nu kommer att besluta om skall gälla även vid röstning på postanstalt.

I detta anförande instämde fru *Lindskog* och herr *Johanson* i Västervik (båda s).

Herr JANSSEN (k):

Herr talman! När vårriksdagen avsåg en motion om sänkning av myndighetsåldern till 18 år tog jag kammarens tid i anspråk för att framföra de viktigaste skälen för en sådan reform. Jag skall inte upprepa de argument som då anfördes, vilka i samma grad är argument för en sänkning av rösträttsåldern.

Vad vi nu skall avgöra är konstitutionsutskottets förslag om rösträtt vid 20 års ålder. Det innefattar avslag på

Ändring i lagen om val till riksdagen m. m.

tre motioner, en från kommunisterna, en från centerpartiet och en från folkpartiet, om rösträtt vid 18 års ålder. Jag vill bara erinra om att det i så gott som samtliga politiska ungdomsförbund finns en mycket stark opinion för en mera långtgående reform än den som här föreslås. Vidare har ett flertal remissinstanser framhållit att det i och för sig kan vara rimligt med en kraftigare sänkning än vad som nu föreslås, men att det kan finnas skäl att göra ytterligare utredning. Detta är väsentliga fakta att hålla i minnet.

Jag skall inte här sammanfatta alla de motiv som ligger till grund för de i denna fråga avgivna motionerna. Jag nämner bara några. Det första skälet är att det innebär mycket betydande förändringar i de ungas skyldigheter när de fyller 18 år. Värnplikten fullgör man exempelvis nu vid 18 års ålder. Vår nuvarande arbetslagstiftning jämställer också 18-åringen med den vuxne. Och som löntagare är 18-åringen samma skatteobjekt som den äldre.

Ett annat skäl är att dagens ungdom möter samhället med mycket större kunskaper och färdigheter än vad gårdagens ungdom gjorde. Den har större yrkeskicklighet och en helt annan utbildning för sin uppgift i förvärvslivet. Borde inte dessa nya moment vara skäl nog för samhället att gå de unga till mötes med en mera genomgripande rösträttsreform?

Tillåt mig upprepa vad jag anförde när motionen om myndighetsåldern behandlades, nämligen att ju större förtroende man i en demokrati visar de unga, desto mer kommer ungdomarna att bidra till demokratiens utveckling och fördjupning. Här handlar det ytterst om att ge ungdomen större delaktighet i demokratin.

Det sägs med all rätt att det är svårt att vara ung i vårt moderna samhälle, och det är omöjligt att göra ett objektivt uttalande om huruvida dagens ungdomar skiljer sig fördelaktigt eller oför-

delaktigt från gångna tiders. Men redan forskningen på 1940-talet — jag hade själv tillfälle att då delta i den statliga ungdomsvårdskommitténs arbete — kom fram till att ungdomen inte hade försämrats. All annan forskning på området har kommit till samma resultat. Och även om man kan säga att det är både lättare och svårare att vara ung i våra dagar, kommer man ändå inte ifrån att den sociala och biologiska mognaden hos ungdomarna i vårt moderna samhälle inträder tidigare nu än den gjorde förr.

Vidare frigör sig ungdomen nu från föräldrarna mycket tidigare i ekonomiskt avseende och gestaltar sitt eget liv tidigare så att säga. Jag tycker därför att det borde vara rimligt att sätta rösträttsåldern till 18 år. Det skulle innebära att man från samhällets sida försöker väcka och stärka de ungas ambitioner och öka deras känsla av ansvar i de snabbt förbiållande ungdomsåren.

Skälen för att skjuta upp en reform av detta slag väger lätt mot argumenten för att sätta rösträttsåldern vid 18 år. Och en negativ konsekvens av ett avslag på förslaget härom blir enligt min mening att vi stimulerar till generationsmotsättningar, som inte alltid får en positiv utlösning.

Frågan är: När får vi nu rösträtt vid 18 år? De övriga motionärer som i likhet med mig har yrkat på rösträtt vid 18 år har senare samlat sig till ett särskilt yttrande och avstår nu från att fullfölja sina yrkanden.

Jag vet inte riktigt vilket perspektiv dessa personer räknar med. Tänker de sig att detta skall genomföras 1972 eller först vid 1976 års val?

Herr talman! Jag ville med detta anförande bara framföra några av skälen till att den reform, som vi nu står inför att besluta och som i och för sig innebär ett steg framåt, präglas av ofullständigheter. Det hade varit bättre att gå längre på en gång.

Ändring i lagen om val till riksdagen m. m.

Jag ber därför att få yrka bifall till hemställan under punkt 1 i motionen II: 76.

Herr **HAMRIN** i Jönköping (fp):

Herr talman! Jag har begärt ordet uteslutande för att fästa uppmärksamheten på det särskilda yttrande, som är fogat till utskottsutlåtandet och som berör just frågan om rösträttsåldern. Det finns naturligtvis ingen som helst anledning att inte i princip vidhålla det krav på en ytterligare sänkning av rösträttsåldern, som framförts i olika motioner. Det är väl ingen i denna kammar som för ett ögonblick tror, att det steg vi nu tar skulle betyda att sista ordet är sagt i denna fråga.

Med det ökade ansvar, som i våra dagar i många avseenden från samhällets sida läggs på ungdomar under 20 år — även i 18-årsåldern — följer med nödvändighet att också frågan om rösträttsåldern på nytt kommer att aktualiseras och att hållas levande.

Såsom det uttalas i det särskilda yttrandet: »Med hänsyn till att en ny reform inte kan komma till stånd förrän efter nästa allmänna andrakammarval och frågan om myndighetsåldern för närvarande är föremål för utredning» — frågorna om rösträttsåldern och om myndighetsåldern är ju i hög grad integrerade — har vi, som eljest är mycket intresserade av en ytterligare sänkt rösträttsålder, ansett oss böra avstå från att i detta sammanhang ställa något yrkande.

Herr **MUNDEBO** (fp):

Herr talman! Den som inte deltagit i konstitutionsutskottets behandling av föreliggande ärende och som läser utskottets utlåtande och det därtill fogade särskilda yttrandet kan inte undgå att ställa sig frågan, hur utskottsmajoriteten egentligen ser på frågan om rösträttsåldern i framtiden. Finns det inte inom utskottet någon socialdemokrat

eller högerman, som anser att rösträttsåldern bör sänkas till 18 år?

Jag har tolkat det särskilda yttrandet så att de som står för detta anser, att en sänkning är riktig men att de med hänsyn till att en reform inte kan genomföras förrän efter nästa andrakammarval har avstått ifrån att nu yrka på ett beslut.

Yttrandet förpliktigar emellertid till framtida handling i denna fråga, och jag vill i anslutning till vad herr Jansson sade understryka, att nästa andrakammarval dock icke äger rum 1972 eller 1976 utan år 1968. Yttrandet förpliktigar till snar framtida handling. Därför kan jag såsom motionär avstå från att yrka bifall till motionen.

Min fråga kvarstår emellertid: Har man inom socialdemokratien och inom högern den meningen, att rösträttsåldern inte ytterligare bör sänkas?

Herr **ADAMSSON** (s):

Herr talman! Till fröken Anderson i Lerum vill jag gärna säga att vi i utskottet haft den största förståelse för de synpunkter, som hon framfört i motionen. Vi hade också önskat att vi så klart kunde blicka in i framtiden, att vi för vår del hade kunnat tillstyrka en sådan poströstning. Vi hoppas väl alla att den reform vi nu beslutar om skall utfalla tillfredsställande. Men det är ändå så, fröken Anderson, att det inte alltid i praktiken blir som vi hoppas.

Konstitutionsutskottet har, såsom fröken Anderson alldeles riktigt noterat, ställt sig något avvaktande med tanke på utfallet av den nya ordning som vi nu skapar. Vi får hoppas att vi i framtiden också skall kunna införa en poströstning i enlighet med de tankegångar som framförts i denna motion, men utskottet är för sin del icke berett att utan någon erfarenhet från den nya ordningen föreslå bifall till motionen.

Vad rösträttsåldern beträffar vill jag framhålla, att jag själv tillhör dem

Örlogsfartyget Älvsnabbens ersättande med ett mäss- och utställningsfartyg

inom mitt parti som anser att rösträttsåldern bör sänkas. Men jag tillhör också dem som anser att man samtidigt måste sänka myndighetsåldern. Den frågan har vi ju diskuterat, och vi vet att utredningar pågår.

Riksdagen kan inte, herr Mundebo, besluta om en sänkning av rösträttsåldern år 1968. Det rör sig om en grundlagsfråga, och det är sålunda inte möjligt att nu genomföra den reform herr Mundebo tänkt sig. Vi inom utskottsmajoriteten anser — och de som avgivit det särskilda yttrandet har ju givit uttryck åt samma uppfattning — att sista ordet inte är sagt i denna fråga. Det är god tid fram till 1968 att överväga de ytterligare steg som skall tagas på området.

Herr talman! Jag nöjer mig med dessa korta kommentarer och ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr MUNDEBO (fp):

Herr talman! Jag är medveten om att vi inte nu kan fatta beslut som får verkan till 1968 års val. Men vad jag efterlyste var en meningsyttring rörande denna fråga i utskottsmajoritetens uttalande. Nu avstyrker utskottet motionerna med hänsyn till det vilande förslaget om en sänkning av åldersgränsen till 20 år. Om utskottsmajoriteten haft intresse för en sänkning borde det ha varit möjligt för den att ansluta sig till vår skrivning i det särskilda yttrandet, där det bl. a. står: »Vi anser sålunda, att en ytterligare sänkning utöver den nu aktuella bör övervägas.» Men ett sådant uttalande saknas som sagt i utskottsmajoritetens yttrande.

Herr JANSSON (k):

Herr talman! Jag vill bara rätta ett litet missförstånd från herr Mundebos sida.

Jag talade inte om när beslut kan komma att fattas angående rösträtt vid 18 års ålder. Jag frågade när det kan komma att tillämpas för första gången,

om vi siktar på en sådan här reform. Och det kan inte bli 1968 utan i bästa fall 1972.

Herr MUNDEBO (fp):

Herr talman! Endast ett kort tillägg.

Jag förutsätter också att riksdagen förelägges förslag i denna fråga i så god tid att ärendet kan komma upp efter 1968 års andrakammarval för definitivt beslut. Enligt den linje jag förordar kan alltså beslut i frågan fattas lika snabbt som enligt herr Janssons förslag.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till hemställan under 1 i motionen II: 76; och biföll kammaren vad utskottet hemställt.

§ 26

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 141, i anledning av väckta motioner angående rekryteringen av värnplikligt och reservanställt befäl.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 27

Örlogsfartyget Älvsnabbens ersättande med ett mäss- och utställningsfartyg

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 142, i anledning av väckt motion om örlogsfartyget Älvsnabbens ersättande med ett mäss- och utställningsfartyg.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr NILSSON i Gävle (k):

Några få ord, herr talman!

Jag anser att fartyget Älvsnabbens s. k. goodwillresor bör avskaffas, ju förr desto bättre. Jag har den meningen att då vårt land bedriver en neutralitetspolitik, då vi haft fred i över 150

Information ang. det statliga pensionssystemet

är och då vi avser att försöka bevara den fredliga utvecklingen, så är inte det bästa sättet för representation i andra länder att besöka dessa med krigsfartyg. Det påstås att dessa resor är nödvändiga för att sjömännen skall få tillägna sig sjömansegenskaper och yrkesfärdigheter. Men jag förstår inte varför man måste besöka främmande världshav för den sakens skull — det går ju lika bra att tillägna sig dessa egenskaper i Östersjön eller andra näraliggande vatten.

Jag anser att nyttan med dessa resor är plus minus noll, så som de är upplagda. Det skulle sålunda vara betydligt vettigare om vi kunde ge Älvsnabben karaktären av mäss- och utställningsfartyg. Vi motionärer har gått så långt att vi anser att personalen på detta mäss- och utställningsfartyg kunde vara marin personal. Inte ens detta tycks utskottet ha fastnat för. Jag anser att de svenska sjömännen enbart genom sitt uppträdande utomlands skapar stor goodwill för vårt land. Men det anses tydligen att om man skall ut och resa måste man också vara beväpnad — man måste ha en kanon att smälla av då och då.

Jag tycker att utskottet tagit litet för lätt på frågan. Nog hade man ändå kunnat låta Sveriges hantverks- och industriorganisation eller Sveriges industriförbund yttra sig över förslaget om ett mäss- och utställningsfartyg.

Det finns — det vågar jag påstå — ett starkt intresse bland industriföretagare och hantverkare att få ut sina varor på en internationell marknad, och man skulle kunna stödja den utrikeshandel, som vi visserligen stöder på annat sätt, genom att ha ett sådant här utställningsfartyg. Eftersom utskottet varit enhälligt vore det väl bara en demonstration att yrka bifall till motionen. Men jag lovar att återkomma till frågan på annat sätt. Det förefaller nämligen som om utskottet inte i princip vore emot tanken på ett mäss- och ut-

ställningsfartyg, bara det inte drabbar fjärde huvudtiteln. Detta och mycket mera kunde enligt min mening drabba fjärde huvudtiteln. Den kunde t. ex. ta hand om jordbruksutgifterna; de hör ju snart hemma där.

Herr talman! Jag vidhåller min uppfattning att det är nödvändigt och i överensstämmelse med våra strävanden att vi får ett mäss- och utställningsfartyg. Jag har vid detta tillfälle inget yrkande.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 28

Information ang. det statliga pensionssystemet

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 143, i anledning av väckta motioner om information angående det statliga pensionssystemet.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr NIHLFORS (fp):

Herr talman! I början av detta år väckte vi från folkpartiets sida en motion om att riksdagen borde anvisa ett särskilt förslagsanslag för att iordningställa en broschyr med information om det statliga pensionssystemet att utdelas till de statspensionerade. Behandlingen av motionen har uppskjutits till höstriksdagen sedan den i våras sänts ut på remiss till olika institutioner och organisationer. Det har nu framkommit att man inom statens personalpensionsverk tagit itu med problemet att förbättra informationen om statspensionerna. Det system som finns är för många svåröverskådligt och svårbegripligt, och att onödig irritation uppstår framgår av uttalanden som gjorts från bl. a. en organisation som har 25 000 statspensionärer i sin medlemsstock, Statspensionärernas riksförbund.

Uppvärmningen av bostadslägenheter

Med hänsyn till vad utskottet anfört har jag ingen anledning att ställa något yrkande. Jag tycker att utskottet har visat intresse för problemet, och en förbättrad information på detta område är ju på väg. Anledningen till att jag antecknat en blank reservation är att jag tyckte att det hade varit värdefullt om utskottets uttalande — vilket jag sätter stort värde på — om att det kanske skulle kunna göras någon förenkling av pensionsbestämmelserna i samband med omarbetningen av pensionsförfattningarna till ett kollektivavtal, också formellt hade kunnat bli ett uttalande från utskottet till Kungl. Maj:t. Jag hoppas emellertid att Kungl. Maj:t läser även utlåtanden som inte utmynnar i bifall till motioner och ställer alltså inget yrkande.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 29

Föredrogs vart för sig

statsutskottets utlåtande nr 144, i anledning av väckta motioner om en förteckning över all statlig personal; och

andra lagutskottets utlåtande nr 55, i anledning av väckta motioner angående tillvaratagande av den enskildes rätt vid försäkringsdomstolen.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 30

Uppvärmningen av bostadslägenheter

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 56, i anledning av väckt motion angående uppvärmningen av bostadslägenheter.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr JANSSON (k):

Herr talman! I sin proposition med förslaget till den nu gällande lagstift-

ningen på det område som motionen gäller yttrade föredragande departementschefen bl. a.: »I och för sig skulle beaktansvärda skäl enligt min mening kunna anföras för att i hälsovårdsstadgan ange till vilken värmegrad ett boplingsrum under olika tider på dygnet bör hållas uppvärmt.»

Motionen har i de flesta remissinstanser fått en ganska positiv behandling. Hyresgästernas riksförbund instämmer i motionens argumentering och påpekar helt riktigt, att den nu stadgade minimitemperaturen av + 18° C under dagen uppfattas som ytterst otillfredsställande, inte enbart av äldre personer med nedsatt rörelseförmåga utan även andra hyresgäster. Man påpekar att användningen av de lättskötta men samtidigt tunna textilmaterial som numera förekommer i kläder gör att en temperatur av 18 grader måste anses vara för låg, bl. a. för äldre personer och för barn som vid lek sitter och ligger på golvet. Det finns många människor, framför allt gamla och personer med krämpor och nedsatt rörelseförmåga, som vid denna rumstemperatur fryser i sina lägenheter, det hjälper inte hur många schalar och koftor de än hänger på sig. För friska människor som är i rörelse är detta kanske inte något stort problem.

Man kan visserligen säga, att temperaturen i de flesta lägenheter är högre än den föreskrivna minimitemperaturen, och Hyresgästernas riksförbund påpekar att man framför allt i det av kooperativa och allmännyttiga företag förvaltade bostadsbeståndet håller en högre värmestandard. Även Sveriges fastighetsägareförbund anför, att man i de flesta lägenheter håller en högre värmestandard än den föreskrivna. Men just detta faktum kunde ju lika gärna ha varit ett skäl för att i hälsovårdsstadgan föreskriva en högre minimitemperatur än den nuvarande. Men Hyresgästernas riksförbund anser att denna fråga kan lösas på annat sätt än genom lagstiftning och finner det alltså inte

Antalet ledamöter i giftnämnden — Interpellation ang. tillgången på tandläkare
nödvärdigt att vidta den föreslagna ändringen i hälsovårdsstadgans § 16.

Däremot framhåller medicinalstyrelsen att man bör utfärda nya riktlinjer och råd för bostädernas uppvärmning och att man därvid bör ange högre temperatur än den nuvarande. Jag anser naturligtvis att detta i och för sig är ett värdefullt tillmötesgående från medicinalstyrelsen och som innebär en betydande förbättring. Men just detta talar enligt min mening faktiskt för att utskottet lika gärna hade kunnat tillstyrka motionen. Jag kan inte frigöra mig från uppfattningen, att en laglig reglering av detta förhållande hade varit bättre, och jag kan därför endast beklaga att motionen inte har tillstyrkts.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 31

Föredrogs vart efter annat andra lagutskottets utlåtanden:

nr 57, i anledning av väckta motioner angående det pensionsgrundande underlaget för ATP, och

nr 58, i anledning av väckta motioner angående återkallande av anmälan om undantagande från ATP.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 32

Antalet ledamöter i giftnämnden

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 59, i anledning av väckta motioner angående antalet ledamöter i giftnämnden.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag kommer inte att ställa något yrkande, eftersom utskottets hemställan väl närmast får betraktas som ett förslag till ett riksdagens utta-

5* — Andra kammarens protokoll 1965. Nr 34

lande till Kungl. Maj:t. Men då jag har den uppfattningen, att Kungl. Maj:t liksom riksdagen mycket noga bör överväga om det kan vara lämpligt att öka antalet ledamöter i giftnämnden — det är nu nio — och att det bör föreligga mycket starka skäl för att vidta en ändring, skäl som jag inte anser föreligga, vill jag till protokollet uttala min förhoppning att Kungl. Maj:t kommer att pröva denna fråga mycket noga. Om Kungl. Maj:t inte finner att det föreligger mycket starka skäl härför, är det nog inte lämpligt att man nu börjar släppa in representanter för intresseorganisationer eller partsrepresentanter i giftnämnden. Om man finner att det är nödvändigt att göra någon ändring av giftnämndens sammansättning, bör den kunna genomföras med ett bibehållande av det nuvarande antalet ledamöter. Jag vill inte förorda en sådan ändring.

Vidare yttrades ej.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 33

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 60, i anledning av väckta motioner angående översyn av kungörelsen om avlöning m. m. till civilförsvarspliktiga samt angående reseersättning vid tjänstgöring inom civilförsvaret.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 34

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN
yttrade:

Jag får meddela, att kammarens sammanträde onsdagen den 10 november, som är ett arbetsplenium, kommer att taga sin början kl. 14.00.

§ 35

Interpellation ang. tillgången på tandläkare

Ordet lämnades på begäran till

Fru KRISTENSSON (h), som yttrade:

Interpellation ang. gränshandeln med Finland

Herr talman! Före 1 juli 1961 saknades i princip möjlighet för inom folktandvården fast anställda tandläkare att erhålla deltidstjänster. Efter förslag av 1957 års folktandvårdssakkunniga genomfördes en ändring på denna punkt fr. o. m. nämnda datum. Sakkunnigas förslag var framlagt i syfte att stimulera rekryteringen av tandläkare till folktandvården. I de statsbidragsbestämmelser som utfärdades i anslutning till nämnda riksdagsbeslut stadgas i 8 § 3:e mom.: »Fast anställd tandläkare inom folktandvården må icke utöva enskild tandläkarpraktik; dock må vederbörande hälsovårdsstyrelse kunna lämna tandläkare, som sysslar med enbart barn- eller ungdomstandvård medgivande till dylik praktik.»

Denna bestämmelse hänför sig till ett uttalande av departementschefen i 1961 års statsverksproposition, vari anföres att förbud i princip bör gälla för inom folktandvården anställd tandläkare att utöva enskild praktik. Någon närmare motivering för detta stadgande anges varken i statsverkspropositionen eller i utskottets utlåtande i ärendet.

Inför den nu aktuella diskussionen om en allmän tandvårdsförsäkring har uppmärksamheten riktats på arbetskraftssituationen rörande tandläkare. Stora farhågor kan hysas för att knappheten på tandläkare kommer att utgöra ett allvarligt hinder för ett genomförande av en dylik tandvårdsförsäkring. Det finns därför anledning ompröva nödvändigheten av bestämmelser som i realiteten får en arbetskraftshämmande effekt.

Jag är medveten om att denna fråga endast är en detalj i ett större sammanhang. Det vore dock värdefullt att få dels en redovisning av hur statsrådet bedömer tillgången på tandläkare inför en eventuell allmän tandvårdsförsäkring, dels om statsrådet är beredd föreslå att nämnda statsbidragsbestämmelse slopas.

Under återopande av vad sålunda

anförts får jag hemställa om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få ställa följande frågor:

1. Vill herr statsrådet ge kammaren en redovisning för hur tillgången på tandläkare kan bedömas, särskilt med utgångspunkt från en eventuell allmän tandvårdsförsäkring?

2. Har herr statsrådet för avsikt att föreslå att ovannämnda statsbidragsbestämmelse om förbud för inom folktandvården anställda tandläkare att utöva enskild tandläkarpraktik slopas?

Denna anhållan bordlades.

§ 36

Interpellation ang. gränshandeln med Finland

Ordet lämnades på begäran till

Herr LASSINANTTI (s), som yttrade:

Herr talman! I samarbetsöverenskommelsen mellan de fem nordiska länderna av 1962, det s. k. Helsingforsavtalet, fästes stor vikt vid att länderna icke ensidigt företager sig åtgärder, som kan sägas utgöra ändringar i förhållanden som tidigare ordnats på gemensam bas. I en särskild artikel (nr 37) heter det exempelvis, att bestämmelse, som tillkommit efter samarbete mellan två eller flera av länderna, ej må ändras av ett land, med mindre övriga länder under rättats därom. Undantag från denna grundregel medgives blott i brådskande fall och då fråga är om bestämmelse av mindre betydelse.

Mellan de nordiska länderna har rättighet om vissa regler, som ger resande rätt till tullfri införsel av varor till vissa värden. I enlighet med vissa europeiska rekommendationer har därvid tillämpats en gräns av 50 dollar. Såsom framgår av en redovisning i Nordisk Udredningsserie 1962: 8 har de nordiska länderna i huvudsak alla genomfört regler härom. Bestämmelser av denna typ är av stor praktisk betydelse för

Interpellation ang. gränshandeln med Finland

handeln i gränstrakter och spelar också en betydande roll för turisttrafiken. Ensidiga ingrepp i dessa regler kan få högst olyckliga konsekvenser för förbindelserna mellan länderna.

Tendenser har under senaste tid kunnat förmärkas i riktning mot ensidiga ingripanden i dessa regelsystem från enskilda länder. Vad gäller reglerna om resandes tullfria införsel av sprit och tobak vidtog Danmark fr. o. m. ingången av detta året ensidigt vissa förändringar i de mödosamt hopkomna gemensamma nordiska reglerna, varigenom den dittillsvarande enhetligheten på detta speciella område bringades att upphöra. Nordiska rådets presidium har ägnat detta förfaringsätt uppmärksamhet.

Nu gäller det ett likartat ingripande från Finlands regering. Rätten att till Finland tullfritt införa varor har skurits ned till i vissa fall 10 FM. Härigenom omöjliggöres resandes inköp i stort sett längs landgränserna. Sedan Nordiska rådet 1957 rekommenderat regeringarna i Finland, Norge och Sverige att inleda ett närmare ekonomiskt samarbete inom nordkalottområdet, har bl. a. en liberalisering av gränshandeln varit en av målsättningarna i det praktiska samarbetet över gränserna. Denna har också tillvuxit och resultatet har bedömts som gagneliga för samtliga parter. Vid nordkalottkonferensen i Hammerfest sommaren 1961 föreslog man i en av konferensen enhälligt antagen resolution, att en gemensam marknad för Nordkalotten borde förverkligas. Genom ett ökat varuutbyte över gränserna inom detta område skulle sysselsättningen öka, i synnerhet om produkter tillverkade inom området kunde avsättas till grannländerna. Härigenom skulle sysselsättningen höjas och därmed också den ekonomiska standarden inom hela området.

De nuvarande gränshandelsreglerna, som delvis är speciella för detta område och avviker från de generella, som

inledningsvis berörts, medger omfattande affärsresor i båda riktningarna. Det är vanligt, att sådana affärsresor företages från Luleå, Kiruna, Boden och andra relativt avlägsna orter till den finländska gränsbygden, t. ex. Torneå, Ylitornio, Pello, Muonio och Kaaresuando. Motsvarande resor företages från Finland till Sverige.

Det är svårt att avgöra, vilket land som vinner och vilket som förlorar i det nuvarande gränssamarbetet. I nära anslutning till affärslivet kommer den gemensamma nordiska arbetsmarknaden, som möjliggör dels att finländare bosatta t. ex. i torneåregionen kan arbeta i Haparanda och fortfarande vara bosatta i Finland, i vilket fall skatten på intäkten från Sverige erlaggs i Finland, dels ock att finländare, som arbetar t. ex. vid malmfälten, kan ha familjerna kvar i Finland, varvid avsevärde summor valuta överförs av familjeförsörjaren från Sverige till Finland.

De finländska myndigheternas åtgärd att drastiskt beskära möjligheterna till affärsresor från Finland till Sverige drabbar särskilt hårt gränsområdet i norr. Affärslivet i Sverige har dimensionerats med hänsyn till de förhållanden, som gällt hittills. De beslutade restriktionerna drabbar mycket hårt enskilda affärsföretagare. På båda sidor om gränsen har ifrågavarande beslut väckt förundran. Man frågar sig bl. a. i pressen, om inte läget motiverat att man eftersträvat en bilateral överenskommelse mellan regeringarna i Finland och Sverige, så att alla aspekter på båda sidor om gränsen kunnat beaktas bättre än vad nu synes ha skett.

Härmed får jag hemställa om kammarens tillstånd att till hans excellens statsministern få framställa följande fråga:

Är svenska regeringen beredd att i samverkan med Finlands regering söka undanröja de för gränshandeln ogynnsamma verkningarna av de nya bestämmel-

Interpellation ang. gränshandeln med Finland

serna i Finland om resandes rätt att tullfritt införa medhavda varor till Finland?

Denna anhållan bordlades.

§ 37

Tillkännagavs, att Kungl. Maj:ts proposition nr 152, angående godkännande av ändringar i det allmänna tull- och handelsavtalet (GATT), överlämnats till kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 38

Anmäldes följande till herr talman-
nen under sammanträdet avlämnade motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 141, angående utbyggnaden av universitet och högskolor m. m., nämligen

nr 923, av herr *Bohman m. fl.*,

nr 924, av herr *Hammarberg m. fl.*,

nr 925, av herr *Hamrin* i Jönköping m. fl.,

nr 926, av herr *Hansson* i Skegrie m. fl.,

nr 927, av herrar *Johansson* i Dockered och *Jonasson*,

nr 928, av herr *Josefsson m. fl.*,

nr 929, av herr *Kellgren m. fl.*,

nr 930, av fru *Kristensson* och fru *Sjövall*,

nr 931, av herr *Källstad m. fl.*,

nr 932, av fröken *Ljungberg m. fl.*,

nr 933, av herr *Lundmark m. fl.*,

nr 934, av herrar *Mundebo* och *Ullsten*,

nr 935, av herr *Ohlin m. fl.*,

nr 936, av herr *Tobé m. fl.*,

nr 937, av herrar *Wiklund* och *Nihlfors*, samt

nr 938, av herr *Öhvall m. fl.*

Dessa motioner bordlades.

§ 39

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talman-
nen ställts tre enkla frågor, nämligen av:

herr *Johansson* i Skärstad, till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående postverkets service på landsbygden,

herr *Jonasson* till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående ersättning till idrottsföreningar för inkomstbortfall vid beskattning av bingovinster, och

herr *Holmberg*, till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående arrendeavgifterna för sommarstugedomter.

§ 40

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 15.36.

In fidem

Sune K. Johansson

Fredagen den 5 november'

Kl. 14.00

§ 1

Justerades protokollet för den 29 nästlidne oktober.

§ 2

Upplästes följande till kammaren inkomna protokoll:

År 1965 den 4 november sammanträdde de valmän, som av kamrarna fått i uppdrag att jämlikt §§ 70 och 71 riksdagsordningen utse fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret för att välja en fullmäktig i riksbanken efter herr Hans Lennart Gustafsson, som den 18 oktober 1965 erhållit begärt entledigande från sitt uppdrag att vara fullmäktig i riksbanken, jämte en suppleant; och befanns efter valets slut hava blivit utsedd till

fullmäktig

under återstående delen av valperioden 1963—1966:

herr Wärnberg, Erik
Gunnar, ledamot av
första kammaren .. med 19 röster;

suppleant för herr Wärnberg, E. G.:

herr Björk, Villiam,
ledamot av andra
kammaren ..... med 19 röster.

Gust. Elofsson   James J. A. Dickson
Nils Odhe   Per Jacobsson

År 1965 den 4 november sammanträdde de valmän, som av kamrarna fått i uppdrag att jämlikt §§ 70 och 71 riksdagsordningen utse fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret för att välja ordförande i riksgäldsfullmäktige efter herr Rolf Gösta Renlund, som den 18 oktober 1965 erhållit begärt entledigande från sitt uppdrag att vara ord-

förande i riksgäldsfullmäktige, jämte en suppleant; och befunnos efter valets slut hava blivit utsedda till

ordförande

för återstående delen av valperioden 1964—1967:

herr Lindmark, Albin
Lars Gerhard, gene-
raldirektör ..... med 19 röster;

suppleant för herr Lindmark, A. L. G.:

herr Adamsson, Erik
Selmer Johan, leda-
mot av andra kam-
maren ..... med 19 röster.

Gust. Elofsson   James J. A. Dickson
Nils Odhe   Per Jacobsson

Protokollen lades till handlingarna; och skulle riksdagens kanslideputerade genom utdrag av kammarens protokoll underrättas om dessa val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag till dels förordnanden för de valda, dels ock skrivelse till Konungen med anmälan om de verkställda valen.

§ 3

Svar på interpellation ang. viss översyn av lotterivinstbeskattningen

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Nordgren har frågat mig om jag har för avsikt att företa en översyn och revidering av förordningen om lotterivinstbeskattning i syfte att befria eller åstadkomma lindring för arrangörer av varulotterier för välgörande, kulturellt, ideellt eller annat allmännyttigt ändamål. Jag vill svara följande.

Svar på interpellation ang. beskattningen av bingovinster

Sedan drygt ett halvår tillbaka är bl. a. den av interpellanten resta frågan på mitt initiativ föremål för vissa förberedande undersökningar och utredningar. Avsikten är att längre fram presentera riksdagen det förslag om ändring i lotterivinstbeskattningen som föranleds av denna översyn.

Vidare anförde

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Jag tackar finansministern för svaret på min interpellation. Jag uppfattar det som positivt och vill då bara uttrycka förhoppningen att den av finansministern aviserade propositionen skall komma redan under höstrikdagen samt att den verkligen skall innebära lättnader för de idrottsföreningar och andra ideella organisationer som drabbas så hårt av den nuvarande höga beskattningen.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på interpellation ang. beskattningen av bingovinster

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Jönsson i Ingemarsgården har frågat mig om jag — med hänsyn till de omständigheter under vilka det blivit känt att bingovinster är skattepliktiga och med beaktande av den ekonomiska skada som idrotten kan befaras lida om skattskyldighet nu påläggs bingoarrangörer — vill medverka till att bestämmelse genomförs, som åtminstone tills vidare förhindrar att skatt tas ut på inkomster från bingo-spelet.

Jag får hänvisa till det svar jag lämnat på herr Nordgrens interpellation.

Avslutningsvis vill jag säga att frågan om skatteplikt för vinster vid bingo-spel givetvis måste prövas enligt för-

ordningen om lotterivinstbeskattningen. Vid denna prövning har bingo-spelet ansetts som en form av lotteri. Förordningen ger inte Kungl. Maj:t befogenhet att befria från skatt när skatteplikt föreligger. Under sådana förhållanden kan jag inte ställa i utsikt någon speciell skattebefrielse för detta slag av spel.

Vidare anförde:

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården (fp):

Herr talman! Jag tackar finansministern för svaret på min interpellation. Anledningen till denna var den bestörtning och oro som beslutet om bingo-spelets beskattning skapade hos ungdoms- och idrottsledare.

Beskattningen slår hårt mot hundratal idrottsklubbar, stora och små, runt om i landet, som därmed förlorar en god inkomstkälla. Många av ledarna har uppfattat åtgärden som bristande förståelse från statens sida för deras uppoffrande samhällsnyttiga insats.

Jag har en inkomstredovisning från en mellansvensk stad med 41 idrottsklubbar med cirka 10 000 medlemmar. Den visar att omkring en tredjedel av inkomsterna kommer från bingo- och lotteriarrangemang och knappt en fjärdedel i form av statsbidrag. Om man arbetar oegennyttigt och ideellt, som ungdoms- och idrottsledare gör, och helt plötsligt får oväntade ekonomiska problem, så är det klart att arbetslusten avtar; man måste minska verksamheten för att klara ekonomien.

Som exempel på kostnader vill jag nämna att hyran för en konstfrusen isbana kan vara 130 kronor i timmen för träning. Har föreningen 5—6 lag i aktion två gånger i veckan, så förstår man att alla inkomstkällor behövs.

Beträffande svarets innehåll är jag inte lika nöjd som herr Nordgren. Visserligen kan det ge anledning till vissa förhoppningar om en lättnad i lotterivinstbeskattningen, men å andra sidan

Svar på interpellation ang. beskattningen av bingovinster

nämns ingenting om tidpunkten, och det görs inte minsta antydning om det eventuella förslagets innehåll. Däremot framgår det att efter kontrollstyrelsens prövning inte ens en temporär lättning i beskattningen är tänkbar. Ett kommande riksdagsbeslut måste avvaktas.

Därför skulle jag nu vilja rikta några frågor till finansministern. Skulle finansministern inte kunna antyda något om det eventuella förslagets innehåll och den ungefärliga tidpunkten för dess avlämnande? Överväger han någon väsentlig höjning av idrottsanslagen till nästa års riksdag — varom folkpartiet under en följd av år framfört förslag här i riksdagen?

Ett positivt svar på dessa frågor skulle vara ett glädjande besked för dessa hårt prövade ungdoms- och idrottsledare.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Jag har inte någon mening som avviker från interpellantens i fråga om värdet av ideell, kulturell och idrottslig verksamhet. Jag har emellertid litet svårt att förstå att man utan vidare därutav kan dra slutsatsen, att det skall göras speciella undantag i skattelagstiftningen just på grund av den motiveringen. Då vet man inte var man över huvud taget hamnar. Det stöd som idrotten och andra kulturella institutioner kan göra anspråk på skall komma i den reguljära ordning som vi hittills har tillämpat.

När sedermera interpellanten ställer frågan till mig, hur en proposition kommer att se ut, som behandlar bl. a. dessa spörsmål, så får jag säga att jag rent principiellt har den uppfattningen, att riksdagen bör få förslaget från Kungl. Maj:t med hela den fräschor som man ursprungligen har avsett. Därför är det inte min mening att här i dag stå och »skvallra ur skolan».

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården (fp):

Herr talman! Det är riktigt som finansministern säger, att man inte skall ändra på lagar och förordningar hur som helst, men det rör sig i detta fall ändå om en ny tolkning som gjorts efter en prövning som vidtagits. Detta spel har ju pågått i många år, och det har av många ansetts som fullt tillåtligt utan beskattning. Det har annonserats och drivits fullt offentligt. Varför har man då inte tidigare kunnat påpeka detta, så att dessa helt ovetande krafter icke behövt sättas i denna svåra situation?

Jag har fått en rad klipp från olika håll i anledning av denna interpellation. Taxeringsmän, som arbetat i sådana klubbar på ganska hög nivå, har sagt att denna beskattning är förvånansvärd: det är ju bara en samling medlemmar som pengarna cirkulerar emellan.

Därför trodde jag att det inte vore alldeles orimligt att man, när man har sett mellan fingrarna så länge, skulle ha kunnat göra det en stund till intill dess nya förslag kommit.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! I den mån jag haft tillfälle att studera denna form av gambling, så har det inte varit en uteslutan- de familjär angelägenhet för idrottsklubbens medlemmar. Den har pålysts i annonser i ortspressen, och folk har samlats för att roa sig med denna form av hasardspel. Förmodligen har flertalet av dem aldrig praktiserat någon idrott. Jag har också sett sådana som är i den åldern, då alla anspråk på att vara aktiv idrottsman för länge sedan försvunnit. Det är en form av hasardspel, som idrottsklubbarna påpassligt använt sig av, och i och för sig är väl inte mycket att säga därom.

Nu är det emellertid så, att när man i kontrollstyrelsen, som har haft detta

Interpellation ang. en kommunal informations- och konsultationsverksamhet rörande angelägenheter av social eller mera personlig art

under sitt ämbetsområde sedan litet mer än ett halvår tillbaka, satt sig ned och funderat över och kollationerat spelet med gällande skattelagstiftning, har man tveklöst kommit till den slutsatsen att detta är en form av lotteri, och följaktligen skall vinsterna beskattas i den mån de icke understiger ett värde av 100 kr, som är en skattefri gräns inom dylika varulotterier.

Den omständigheten, att man inte har ingripit tidigare utan givit idrottsklubbarna en möjlighet att göra dessa affärer utan någon skattebelastning, kan ju knappast ha försämrat den ekonomiska situationen för idrottsklubbarna. Snarare borde interpellanten vara glad över att lagens arm dröjde så länge innan den slog till på detta område.

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården (fp):

Herr talman! Vad jag syftade till var närmast att klubbarna skulle få tid på sig, så att de kunde inrikta sin verksamhet med hänsyn till de nya förhållandena, alltså en övergångsperiod.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 152, angående godkännande av ändringar i det allmänna tull- och handelsavtalet (GATT).

§ 6

Föredrogs var efter annan och hänvisades till statsutskottet de å bordet vilande motionerna nr 923—938.

§ 7

Föredrogs var för sig följande, vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda men då bordlagda interpellationsframställningar, nämligen av:

fru *Kristensson*, till herr statsrådet

och chefen för socialdepartementet angående tillgången på tandläkare, och

herr *Lassinantti*, till hans excellens herr statsministern angående gränshandeln med Finland.

Kammaren biföll dessa framställningar.

§ 8

Herr talmannen meddelade, att herr Wahlund, som vid kammarens sammanträde den 18 nästlidne oktober beviljats ledighet från och med nämnda dag tills vidare, denna dag åter intagit sin plats i kammaren.

§ 9

Interpellation ang. en kommunal informations- och konsultationsverksamhet rörande angelägenheter av social eller mera personlig art

Ordet lämnades på begäran till

Herr WIKLUND (fp), som yttrade:

Herr talman! Den ledande artikeln i Aftonbladet för den 2 november 1965 riktar åter uppmärksamheten på behovet av en social upplysning- och rådgivningsverksamhet av ungefär det slag undertecknad efterlyste i en interpellation till socialminister Aspling i denna kammare redan den 16 oktober 1962. Då denna interpellation besvarades den 12 december 1962, åberopade jag bl. a. vad den andra socialdemokratiska huvudstadstidningen skrev den 8 oktober 1962 om samma behov av bättre möjligheter för allmänheten till vad tidningen kallade kundservice från myndigheter, varvid särskilt hänvisades till att socialförmåner på grund av ren okunnighet om deras existens i vissa fall inte utnyttjas, vilket leder till orättvisor. I ett interpellationssvar till fru Nettelbrandt i denna kammare den 28 maj 1965 angående sistnämnda fråga förklarade socialministern, att »ökade insatser bör göras för att till

Interpellation ang. en kommunal informations- och konsultationsverksamhet rörande angelägenheter av social eller mera personlig art

allmänheten förmedla kunskaper om våra sociala förmåner». Därvid gällde det tydligen endast de upplysningar, som kan nå allmänheten via pressen, broschyrmaterial samt vid direkt hänvändelse till de kanske från den upplysningssökandes hemvist avlägset belägna försäkringskassorna.

Informations- och rådgivningsbehovet avser dock — som också framhålles i ovan åberopade ledare i Aftonbladet — även andra problem än de lagtekniska förutsättningarna för den ena eller den andra sociala försäkringsförmånen. I min interpellation 1962 pekade jag därför på möjligheten av en bättre tillämpning av 6 § socialhjälpslagen i vad denna avser individuell — i vissa fall kanske t. o. m. uppsökande — informations- och konsultationsverksamhet i primärkommunal regi rörande angelägenheter av mera personlig art. Jag motiverade detta bl. a. med den allmänt ökade komplikationen för ett växande antal medborgare i det moderna tätortssamhället, där oro och ensamhet särskilt bland vissa gamla, långtidssjuka, inflyttade utlänningar m. fl. kan bli ett plågsamt problem. De fick på tekniskt ofelbart sätt sina försäkringsförmåner, men behövde därutöver möjlighet till något av en sådan omvårdnad, som gav tillfälle att åtminstone dryfta personliga angelägenheter och problem. Jag framhöll att det visserligen lämnas en hel del råd och vidtages en del åtgärder för att möta människors behov av hjälp av antytt slag, men att detta »tycks ske i alldeles otillräckligt format och inte tillräckligt organiserat». Socialministern underströk i sitt svar »angelägenheten av att såväl kommunala som statliga organ ökar sin aktivitet på det område som interpellationen avser» men var inte beredd att förorda några skärpta bestämmelser för kommunernas verksamhet.

Såvitt kunnat utrönas har i stort sett inga särskilda åtgärder hittills vidtagits

eller förberetts i det av socialministern angivna syftet att öka informations- och konsultationsverksamheten av det slag, varom här är fråga.

Med anledning härav och med hänvisning till 6 § socialhjälpslagen får jag anhålla om andra kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få ställa följande fråga:

Är statsrådet villig att vidtaga särskilda åtgärder för att få till stånd en utökad och mera allmänt förekommande kommunal informations- och konsultationsverksamhet rörande angelägenheter av social eller mera personlig art?

Denna anhållan bordlades.

§ 10

Till bordläggning anmäldes

statsutskottets utlåtanden:

nr 145, i anledning av väckta motioner om viss reformering av de svenska FN-förbandens utbildning,

nr 146, i anledning av riksdagens år 1964 församlade revisorers berättelse angående statsverket, i vad berättelsen avser den praktiska tillämpningen av vissa avlöningsbestämmelser, och

nr 147, i anledning av väckta motioner om utredningar syftande till besparingar samt effektivisering och rationalisering inom statsverksamheten;

bevillningsutskottets betänkande nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 30, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om säkerheten på fartyg, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner,

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av 1960 års internationella konvention om

säkerheten för människoliv till sjöss, och

nr 32, i anledning av väckta motioner om upphävande av 3 § lagen den 6 juni 1962 med förbud i vissa fall mot rundradioutsändning på öppna havet m. m.; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 41, i anledning av motioner om utbyggnad av gymnastiska centralinstitutet, m. m., angående idrottens hälsofrämjande betydelse, m. m., och angående samhällets stöd åt idrotten,

nr 42, i anledning av väckta motioner angående kommunernas upphandlingsverksamhet,

nr 43, i anledning av väckta motioner angående mättningsförfarandet inom byggnads- och anläggningsverksamheten, och

nr 44, i anledning av väckta motioner angående utbyggnad av Södertälje kanal m. m.

§ 11

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 149, med förslag till förordning om upphävande av förordningen den 18 maj 1934 (nr 168) angående postverkets ansvarighet för försändelser och medel, som mottagits till postbefordran,

nr 154, angående avtal om inrättande och drift av ett forsknings- och ett serviceorgan på vatten- och luftvårdsområdet,

nr 161, angående omläggning av utbildningen av sjuksköterskor m. m., samt

nr 163, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 2 § förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobilskatt.

Dessa propositioner bordlades.

§ 12

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts två enkla frågor, nämligen av:

herr *Berglund*, till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående kanaltrafikutredningens arbete, och

herr *Sjöholm*, till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående relegation som korrektionsmedel.

§ 13

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 14.16.

In fidem
Sune K. Johansson